

SVOBODNA BESEDA

32 / REVIJA ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE /

70 LET
ZVEZE BORCEV

junij 2018

cena 3 eur

Letnik IV

ISSN 2463-8218

9 772463 821805

70 let Zveze borcev Slovenije

Kolumna / Martin Premk

**Lažne novice
in resnična
cenzura**

STRAN 7

Aktualno / Cvetka Hedžet Toth

**Zmaga nad
fašizmom**

STRAN 9-10

V metežu zgodovine

**V pričakovanju
zavezniškega
izkrcanja**

STRAN 14-15

Slovesnost ob 73. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Ljubelj

Sporočilo preživelih: Nikoli več

»Ko sem razmišljala, kaj naj pravzaprav povem, kako naj strnem vse misli in razmišljanja o drugi svetovni vojni, s katero se ukvarjam kot zgodovinarica, muzealka ter zbiralka in skrbnica ustnih virov pa tudi kot članica mednarodnega taboriščnega odbora KL Mauthausen, sem pomislila, da je treba izhajati in vedno znova poudariti, da je med drugo svetovno vojno morala zapustiti svoje domove več kot ena petina prebivalcev Slovenije, kar predstavlja približno današnje število prebivalcev Ljubljane,« je slavnostni nagovor začela letošnja glavna govornica, dr. Monika Kokalj Kočevar. Pri tem je spomnila na šestdeset tisoč Slovencev, ki so bili deportirani v italijanska, nemška, madžarska in hrvaška koncentracijska taborišča. Največ jih je bilo v nemških taboriščih, več kot enaindvajset tisoč, od tega več kot štiri tisoč v podružnicah KL Mauthausen, katerega eno od devetinštiridesetih zunanjih taborišč je bilo tudi ljubeljsko.

// BESEDILO IN FOTO: TV Medvode

Pred spomenikom so 9. junija v spomin na žrtve nacističnega nasilja položili vence predsednik Republike Slovenije **Borut Pahor**, delegacija Občine Tržič, ki jo je vodil župan **Borut Sajovic**, delegacija Zveze združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije, ki jo je vodil podpredsednik ZZB NOB Slovenije **dr. France Križanič**, v imenu Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja pri ZZB **Janez Deželak**, predsednik Občinskega odbora Združenja bor-

cev za vrednote NOB Tržič **Jure Jerkič**, skupaj sta venec položila veleposlanica Republike Francije **Marion Paradas** in **Klaus Peter Riedel**, veleposlanik Zvezne republike Nemčije, vence so položili še veleposlanik Ruske federacije **Doku Zavgajev**, predstavnik veleposlaništva Republike Poljske **Pawel Wieleba** in delegacije taboriščnih odborov.

Zbrane udeležence je na slovesnosti nagovoril župan Občine Tržič mag. **Borut Sajovic**. Spomnil je na to, da so na mestu nekdanjega taborišča, tega

je v upravljanje prevzela Občina Tržič, danes tisti, ki imajo svoje prepričanje, in ob tem citiral Cankarjeve besede: »Lahko bi hodil brez roke, brez očesa, da, celo brez nosa bi se dalo živeti ... A kadar človek nima prepričanja, tedaj je samo še senca brez telesa, knjiga brez vsebine ...«

Obiskovalce je v imenu Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja pozdravil **Janez Deželak**. Predvsem šolnike je pozval, naj mlade izobrazijo o resnični zgodovini, saj ima sam kot človek, ki je bil kot otrok odpeljan v taborišče, tudi zavest in dolžnost, da opominja na resnične grozote vojne: »Ker jaz verjamem, da če bodo izobraženi, bodo tudi pravilno razumeli težke čase, ki so tukaj bili.« Opozoril je, da se dnevna politika prilagaja volitvam, in zato je sam zagovornik tega, da se zgodovina ne zanika in ne pozablja, tako kot je ne more pozabiti on in je ne morejo pozabiti vsi, ki so preživeli vojno v taboriščih.

Tudi letos je prisotne pozdravil **Daniel Simon**, predsednik društva Amicale nationale de Mauthausen et ses komandos. V svojem nagovoru je spomnil na stanje, ki danes seje težave v evropskih družbah. Poudaril je, da se je kot odgovor na stanje v taboriščih, kjer je vladal le zakon močnejšega, kjer je bil občutek človečnosti prepovedan, pojavila solidarnost. ●

Protifašisti Evrope, združite se!

// PIŠE: **Ljubica Jelušič**, *podpredsednica ZZB za vrednote NOB Slovenije*

Junij je v naši osebni in zgodovinski zavesti čas obračunov in velikih odločitev. V tem mesecu smo končevali šolske razrede in opravljali fakultetne izpite. Junija leta 1991 je bila sprejeta zgodovinska in nepovratna odločitev o samostojni državi Sloveniji. Sledil je oboroženi spopad z enotami jugoslovanske vojske in zvezne policije. V Zvezi borcev razumemo osamosvojitve Slovenije kot dokončno uresničitev idealov, ki so si jih postavili borci in borke v narodnoosvobodilnem boju, zato smo podprli odločitev slovenskih oblasti o samostojnosti. V eni od izjav ZZB iz tistega časa piše, kako ponosni so borci na pripadnike Teritorialne obrambe in slovenske milice, saj v njih vidijo sebe, svoj boj in svojo mladost. Zato je za Zvezo borcev poleg druge svetovne vojne prav osamosvojitvena vojna najpomembnejše obdobje slovenske vojaške zgodovine. To je čas, ko se pogumu in odločnosti borcev za osamosvojitve poklonimo s tistim, kar simbolizira našo največjo čast, s prapori bojnih enot partizanske vojske. Tistih enot, ki so osvobodile Slovenijo izpod nacifašističnega terorja in okupacije. Kdor nasprotuje praporom partizanskih enot na proslavah v čast samostojne Slovenije, ne razume, da brez boja in žrtvovanja slovenskih partizanov in partizank med drugo svetovno vojno danes ne bi mogli nikjer vihrti prapori samostojne Slovenije.

Ob proslavljanju osamosvojitve ima letošnji junij še eno posebnost, je namreč čas brezvladja. Majska kričavost predvolilne kampanje za državni zbor je potihnila. Začelo se je tišje obdobje sestavljanja koalicij in vlad. Vlada, ki opravlja tekoče posle, nima več veliko avtoritete v družbi, nove vlade še ni na obzorju. Javni sektor počasi kaže zobe. V Slovenski vojski so se odločili, da civilnih dogovorov o času usposabljanja na Osrednjem vojaškem vadišču Poček (med ministrico za obrambo in Občino Postojna) ne bodo upoštevali, ker sledijo le ciljem, ki si jih sami postavljajo, in zato lahko streljajo tudi ponoči. Da takšno brezobzirno obnašanje povečuje bes in odpor civilnega prebivalstva, jih ne zanima. V prihodnjih

mesecih se bo v njihovem imenu z Občino Postojna in razjarjenimi domačini pogajal naslednji obrambni minister. V generalštabu Slovenske vojske so se tudi odločili in samozavestno objavili, da si bodo plače povišali za 19 odstotkov, in to pojasnili s tem, da imajo čezmerno delo s čuvanjem tehničnih ovir, prevažanjem človeških organov in reševanjem z gora. Človeške organe prevažata posadka falcona, z gora pa rešuje helikopterska enota SV. Tehnične ovire (oziroma rezilno žico na meji s Hrvaško) prerašča robida. Ni mi jasno, kako lahko na račun teh, ki opravljajo zgoraj omenjena dela, povišico pri plači dobijo (skoraj) vsi pripadniki in pripadnice SV Pravosodni policisti so se v teh burnih junijskih dneh odločili povedati, da jih je odločno premalo za varovanje naraščajočega števila kriminalcev. Predvolilna kampanja je pokazala, kako dobro znamo Slovenci uvažati tuje ideje, jih obleči v slovenske prvine in prodajati kot izvirno naše. Npr. sovraštvo do tujcev, imigrantov, prebežnikov, drugačnih, ki je vodilna tema evropskih in svetovnih ultranacionalistov, se je bohotalo na jumbo plakatih in v političnih programih desničarskih strank. Rasizem in ksenofobija sta dobila svoje politično poreklo in zavzame. Od tod do novega fašizma je le še majhen korak. Zavest o tem je oblikovala temeljno zamisel na skupnih srečanjih organizacij italijanskih partizanov ANPI - VZPI in slovenske ZZB (Hrpelje, 14. junija 2018), da moramo veteranske, borčevske in druge svobodoljubne organizacije čim prej oblikovati evropsko protifašistično zvezo ter vanjo povabiti tovariše najprej iz sosednjih držav, potem pa tudi iz vseh evropskih držav, kjer organizacije za čuvanje vrednot odporniškega gibanja še obstajajo. Tako kot so bili dogodki v mednarodnem okolju povod za ustanovitev Zveze borcev pred 70 leti, tako naj bo zdaj ob počastitvi te obletnice spet čas za mednarodno vlogo ZZB. Prihodnost Slovenije je v rokah državljanov in državljanek Slovenije, zato naj na počastitvah dneva državnosti visoko vihrajo prapori partizanskih enot. Naj zasije rdeča zvezda – tako kot je sijala na kapah partizanov med NOB in na kapah pripadnikov TO v osamosvojitveni vojni leta 1991! ●

SVOBODNA BESEDA

6–7: Kolumni

Jože Poglajen:

Gorenakov račun

Martin Premk:

Lažne novice in resnična cenzura

8: Komentar

dr. France Križanič: Konjunktura se nadaljuje

16: Kulturna dediščina

Janja Gojkovič: Porušili Kidričev spomenik

17 – 18: V metežu zgodovine

Vera Klopčič: Boj za pravice žensk v Sloveniji

24 – 27: 70 let zveze borcev

28 – 31: Dogodki

Fotografija na naslovnici:

Cankarjeva brigada na pogodu nad Zagradcem, 2. novembra 1943. Hrani muzej Novejše zgodovine Slovenije

SVOBODNA BESEDA je revija ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.
Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Tit Turnšek, predsednik
Uredniški odbor: dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol, Franc Štibernik
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

Cena: 3 €

letna naročnina: 36 evrov,
trimesečna naročnina: 9 evrov
ISSN 2463-8218.

Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225

Davčna številka: SI 84151714

Tisk: Schwarz print, d. o. o., Ljubljana

(R)evolucija muzeja 1948–2018

V Muzeju novejšje zgodovine Slovenije bo vse do 6. januarja 2019 odprta razstava (R)evolucija muzeja 1948–2018 avtorice dr. Kaje Širok, direktorice Muzeja novejšje zgodovine Slovenije. Razstava zaznamuje 70-letnico Muzeja novejšje zgodovine Slovenije, predstavljeni so zgodovina muzeja, predmeti, fotografije in osebna pričevanja, ki so del naše bogate kulturne dediščine.

Muzej novejšje zgodovine Slovenije je nastal leta 1948 kot Muzej narodne osvoboditve LRS. Izhajal je iz želje, da se v povojnem času javnosti na ogled ponudi gradivo, nastalo v obdobju narodnoosvobodilnega boja, ter se oblikuje za široke množice primerna razstava o dogodkih in idealih narodnoosvobodilnega boja. Leta 1962 je prevzel ime Muzej ljudske revolucije in začel zbirati gradivo o komunističnem gibanju, delovanju Komunistične partije in ljudske revolucije na slovenskem ozemlju ter o socialistični graditvi države. Po svoji funk-

Razstava bo odprta do januarja prihodnje leto

ciji in družbeni vlogi je bil del aparata socialistične indoktrinacije in prostor komemoracije izbranih zgodovinskih dogodkov. Že v osemdesetih letih je začel zbirati gradivo, ki ni bilo več ozko usmerjeno, in sčasoma je zbirke dopolnil z gradivom za celotno 20. stoletje. Leta 1994, tri leta po osamosvojitvi Slovenije, se je preimenoval v Muzej novejšje zgodovine in svojo zbiralno politiko razširil na obdobje od začetka 20. stoletja do danes. Leta 2001 je postal Muzej novejšje zgodovine Slovenije, nacionalni muzej, ki ohranja kulturno dediščino 20. stoletja.

Besedilo: Jan Ukmar Foto: Muzej novejšje zgodovine

Spominsko obeležje vsem trpečim z Bovškega

V Bovcu so odkrili spominsko obeležje, posvečeno vsem trpečim prebivalcem Bovškega v prvi svetovni vojni. In kot je dejal župan občine Bovec Valter Mlekuž, so s tem izpolnili dolžnost in se oddolžili tistim, »ki so svoj dom zapustili in se v ruševine vrnili, ki so v begunstvu trpeli in po domu hrepeneli, ki so na frontah in v tujini življenja pustili, da bi svoj rod in dom ohranili, ki so šli in se niso nikoli več vrnili«. Zasnovano obeležje je pripravil arhitekt Aleksander Ostan.

»Ob žalostnem spominu na čas, za katerega lahko trdim, da je bil za Bovčane najhujša tragedija vseh časov, me danes vendarle preveva veselje, da smo skupaj zmogli zbrati dovolj volje in odločnosti, da se po sto letih od konca prve svetovne vojne vsem trpečim Bovčanom oddolžimo s tem obeležjem in tudi zbornikom. Občina Bovec in Župnija Bovec sta v sodelovanju z nekaterimi bovškimi društvi in organizacijami končali projekt postavitve obeležja, ki bo nas Bovčane spomnil na trpljenje naših dedkov in babic, tako kot nam pa bo tudi

Spominsko ploščo sta odkrila župan Občine Bovec Valter Mlekuž (desno) in predsednik Krajevne skupnosti Bovec Gregor Rupnik, učenke bovške osnovne šole pa so spomenik posule z marjeticami.

vsem drugim v opomin, da se kaj takega ne bi nikoli več ponovilo,« je med drugim dejal župan. Slavnostni govornik je bil zdravnik Vasja Klavara, ki je spomnil na splošno dogajanje od začetka prve svetovne vojne do njenega konca in orisal sosledje dogodkov na Bovškem. Podrobneje je opisal trpljenje prebivalcev Bovškega v izgnanstvu in dejal, da mu je oče večkrat pripovedoval, kako je bilo od trdnjave na Klužah do Bovca vse porušeno, povsod je bilo polno zapuščenih vojaške opreme, orožja in drugega materiala. Program v cerkvi so zakrožili združeni pevci Bovškega s skladbo, ki jo je posebej za to priložnost napisal Ambrož Čopi.

Besedilo in foto: Milan Štulc

Bolnica Franja odprta za obiskovalce

Partizanska bolnišnica Franja, ki je delovala od zime leta 1943 do maja 1945, spada med najbolj obiskane pomnike druge svetovne vojne. Zadnje dni marca je znova odprla vrata za obiskovalce. Partizanska bolnica Franja je kulturni spomenik

Partizanska bolnišnica Franja spada med najbolj obiskane pomnike druge svetovne vojne

državnega pomena, vpisana je na poskusni seznam svetovne dediščine pri Unescu, zaradi svoje simbolne vrednosti in vloge v evropski zgodovini in kulturi pa je tudi dobitnica znaka evropske dediščine. Kot je povedala vodja cerkljanskega muzeja Milojka Magajne, bodo tudi letos organizirali poletne vodene ogledne Franje.

Ob mednarodnem dnevu muzejev v bolnici Franja že tretje leto načrtujejo odprtje razstave likovnega natečaja Otroci pomagajo otrokom, drugi večji projekt pa bo srečanje nekaterih območij z znakom evropske dediščine iz Italije, Madžarske in Češke, ki bo potekalo junija v Cerknem. S sodelovanjem in

povezovanjem vseh, ki na Cerkljanskem delujejo na področju kulture in turizma, bi lahko ob izjemnih naravnih danostih tudi v poletnih mesecih privabili še več domačih in tujih gostov.

Besedilo: Jan Ukmar Foto: arhiv cerkljanskega muzeja

Začela se je poletna planinska sezona

Začela se je poletna planinska sezona, ki v gore privabi največ obiskovalcev. Po zadnjih podatkih slovenske gore vsako leto obiše 1,7 milijona ljudi. Planinska organizacija skrbi za mrežo planinskih poti v skupni dolžini več kot 10.000 kilometrov, kar pomeni, da bi lahko po planinskih poteh več kot sedemkrat obkrožili Slovenijo po državni meji. Planinske poti urejajo, markirajo, popravljajo in čistijo markacisti. Planinska zveza jih ima registriranih 773, vsak pa preračunano skrbi za 13 kilometrov planinskih poti.

Planinska zveza Slovenije ima registriranih skoraj 800 markacistov

Vse večji obisk gora pomeni tudi več dela za markaciste. Planinske poti je treba ves čas vzdrževati, od najbolj preprostih del, kot so košnja, čiščenje grmovja, ki preraste pot, do načrtovanja in najzahtevnejšega nadelavanja zelo zahtevnih planinskih poti.

Letos je v gorah še veliko snega, na kar morajo biti obiskovalci gora še posebno pozorni. Huda neurja in nalivi pogosto uničujejo planinske poti, prav tako posamezniki, ki na obstoječih poteh delajo bližnjice in s tem povzročajo intenzivnejšo erozijo. Pri Planinski zvezi Slovenije ne glede na turo priporočajo planincem, da imajo v nahrbtniku alufolijo, ali veliko črno vrečo, ali bivak vrečo, osebni komplet prve pomoči, čelno svetilko in rezervne baterije, mobilni telefon s polno baterijo, beležko in navaden svinčnik, svečo in vžigalice v vodoneprepustni vrečki ter rezervno hrano, ki ima visoko energijsko vrednost in je dolgo obstojna. Letos se je v gorah zgodilo že 163 nesreč, 15 posameznikov pa je pri tem umrlo.

Besedilo in foto: Manca Čujež, PZS

Podprli ustanovitev Evropske protifašistične zveze

Na srečanju predstavnikov obmejnih organizacij ZZB NOB Slovenije in ANPI - VZPI, ki je bilo po marčevskem podpisu dokumenta o dvostranskem sodelovanju na ravni borčevskih organizacij iz Italije in Slovenije organizirano v Hrpeljah, so se udeleženci seznanili z razmerami po nedavnih državnoborskih volitvah na obeh straneh meje. Ugotovili so, da se krepijo desne sile, ki s svojo neoliberalno politiko rušijo težko pridobljene delavske pravice in pravice vseh svobodomiselnih ljudi. Politika še bolj krepi moč neoliberalnih skupin in gibanj, kar

Udeleženci srečanja obmejnih organizacij ZB in ANPI-ja v Hrpeljah

vodi v razkroj demokratičnih oblik vladavine v družbi. Zato so vsi udeleženci podprli ustanovitev Evropske protifašistične zveze. Strinjali so se, da je na obmejnem območju treba okrepiti sodelovanje borčevskih organizacij, in izrazili željo po boljši obveščenosti in še večjih aktivnosti na prireditvah na tem območju. Zelo pomemben je koledar prireditev, da se ne bi dogajalo, da so pomembne prireditve organizirane na isti dan, še posebno v prihajajočem času, ko bo veliko spominskih prireditev posvečenih obletnicam iz NOB. Dogovor vseh na koncu je bil, da na naslednjem srečanju spregovorimo o mladih, o prenašanju tradicij na mlajše generacije in o tem, kako v naše vrste pritegniti čim več mladih.

Besedilo in foto: Vojko Hobič

Urejanje Baze 20

ZB za vrednote NOB Semič je bilo 21. aprila 2018 eno od nosilcev prostovoljne akcije, namenjene urejanju Baze 20 in okolice. Naše združenje je čistilo in urejalo barake, okolico partizanske bolnišnice Zgornji Hrastnik in grobišče. Ta bolnišnica je poleg bolnišnice Jelendol edina še ohranjena v Kočevskem rogu. Poleg Baze 20, ki je bila središče vodstva NOB, imata obe bolnišnici status kulturnega spomenika državnega pomena. Žal pa je država Slovenija nanje »pozabila«.

17. aprila je minilo 75 let od postavitve prve barake v Bazi 20. Temelji partizanske bolnišnice Zgornji Hrastnik so bili postavljeni spomladi leta 1943, ko sta bili pod vrhom Bukove gorice zgrajeni dve baraki. Pod vodstvom dr. Janeza Milčinskega - Petra se je širila ter je bila namenjena težkim ranjencem in zahtevnim operacijam. V nekaj manj kot letu in pol delovanja je bilo v njej opravljenih 60 operacij. Od 400 večinoma težkih ranjencev jih je umrlo 60. Še danes uspe v človeku spodbuditi čut do sočloveka, solidarnost, tovarištvo, humanost, prostovoljstvo ...

Besedilo: Rosa Mohar, foto: Zvone Butala

Jože Poglajen

Gorenakov račun

Povolilni čas nam je med drugim prinesel tudi jarmranje zdaj že nekdanjega poslanca SDS Vinka Gorenaka o krivici, ki da se mu je zgodila v Celju, kjer je letos – za razliko od prejšnjih volitev, ko se je za stranko »razdajal« v Šmarjah pri Jelšah – kandidiral za poslanca. V knežjem mestu je zbral 2565 glasov, kar je bilo premalo oziroma so ga drugi kandidati iz SDS po deležu glasov prehiteli, da bi še petič zapored sedel v poslanskih klopih SDS. Kar je seveda krivica, je Gorenak čivknil vesoljni Sloveniji, kajti Željko Cigler (Levica) in Janja Sluga (SMC) sta v istem Celju zbrala prvi 1329, druga pa 1273 glasov in dobila poslanski mandat. Zato, ker je naš volilni sistem butast, je bilo slišati tudi od nekaterih drugih »poznavalcev« našega volilnega zakona iz krogov SDS. Toda če bi računali po Gorenakovo, bi v poslanskih klopih SDS, ki je osvojila 25 odstotkov glasov, morale sedeti več kot dve tretjini poslancev, kar je za naš v ustavo zapisani proporcionalni volilni model seveda precej butast račun.

Zakon je res malo »čuden«, ni pa butast. Čuden zato, ker sloni na 88 volilnih okrajih, čeprav so ti sestavina večinskega volilnega modela in jih proporcionalni sistemi po svetu ne poznajo. Okraje je na začetku devetdesetih, ko so sprejemali volilno zakonodajo, izsilila takratna ljudska stranka. Hoteli so namreč prepričati, da bi bili podeželski kraji – kjer je (bila) SLS najbolj močna – zapostavljeni, kar zadeva število poslancev. S tem se je zasejalo tudi prepričanje, da bo imel vsak okraj svojega poslanca, kar se seveda ni zgodilo. Druge stranke so takšen milo rečeno nenavaden predlog podprle predvsem zato, ker jim omogoča, da ljudi, ki jih hočejo imeti v parlamentu, kandidirajo v okrajih, kjer je velika možnost, da bodo za izvolitev zbrali dovolj velik odstotek glasov. Volivec namreč nima nobene možnosti izbirati med kandidati stranke. Kajti ko izbere stranko, lahko svoj glas odda zgolj kandidatu, ki mu ga v okraj postavi stranka. Povedano drugače, strankina vodstva so imela prevladujoč vpliv na to, kdo izmed njihovih kandidatov bo izvoljen. In ga še imajo, kajti v parlamentu že 18 let (!) blokirajo vsak poskus volilni zakon spremeniti tako, da bo skladen z leta 2000 spremenjeno ustavo, ki med drugim pravi: »Poslanci, razen poslancev narodne skupnosti, se volijo po načelu sorazmernega predstavnštva ob štiriodstotnem volilnem pragu za vstop v dr-

žavni zbor, pri čemer imajo volivci odločilen vpliv na dodelitev mandatov kandidatom.«

Edina, ki je resneje poskusila uresničiti ta del ustave, je bila leta 2011 ministrica Irma Pavlinič Krebs iz stranke Zares. Predlagala je ukinitvev okrajev in uvedbo prednostnega glasu. Volivec bi tako izbral stranko in označil, kateremu izmed kandidatov te stranke daje prednostni glas. Izvoljeni bi bili tisti kandidati v volilni enoti, ki bi zbrali največ prednostnih glasov. Poskus volilni zakon uskladiti z ustavo je klavrno propadel. Skoraj dve tretjini poslancev (59) je glasovalo proti.

Med temi so bili vsi poslanci SDS. Te velja posebej omeniti, saj se SDS ves čas zavzema za uvedbo dvokrožnega večinskega volilnega modela. V ta namen bi državo razdelili na 88 po številu volivcev enakih okrajev, v katerem bi poslanec postal tisti, ki bi v prvem krogu zbral več kot polovico glasov volivcev. Kaj takega zdaj ni uspelo niti Janši v Grosuplju. Zato bi se prvi in drugi po številu glasov pomerila v drugem krogu in zmagovalec bi odkorakal v parlament.

Toda tisto, kar je »butasto«, je dejstvo, da bi uresničenje zahteve po uvedbi dvokrožnega večinskega volilnega modela Janševo stranko o hitrem postopku poslalo na smetišče političnih strank. Ne le takrat, ko je na volitvah dobivala le pet odstotkov glasov, ampak tudi zdaj, ko jih je dobila 25 odstotkov.

Toda tisto, kar je »butasto«, je dejstvo, da bi uresničenje zahteve po uvedbi dvokrožnega večinskega volilnega modela Janševo stranko o hitrem postopku poslalo na smetišče političnih strank. Ne le takrat, ko je na volitvah dobivala le pet odstotkov glasov, ampak tudi zdaj, ko jih je dobila 25 odstotkov. Simulacije večinskega sistema na podlagi nedavnih volitev namreč kažejo, da bi Janševa stranka v najboljšem primeru dobila le kakšno desetino poslanskih sedežev. Ob predpostavki seveda, da bi v drugem krogu nasprotniki Janše družno glasovali za drugega, to je »protijanševskega« kandidata. Na državnih ravni je razmerje med desnimi, torej SDS, NSi, SLS in pogojno še SNS, na eni in na drugi strani strankami leve (protijanševske) sredine približno 40 proti 60. Če pogledamo izide v okrajih, jih je med njimi zelo malo, kjer bi se tehtnica nagnila v prid desnim. Celo v okraju Grosuplje, kjer je Janša dobil rekordnih 6960 glasov, bi bilo razmerje desni–levi v drugem krogu le za malenkost v prid Janši. V Celju denimo, kjer je stranki s kandidaturo »pomagal« Gorenak, bi bilo to razmerje 33 proti 67 v korist »levih«. Da ne omenjamo na primer Hrastnika, kjer bi desni popolnoma pogoreli (80 : 20), enako v Kopru (70 : 30). In tako naprej.

Martin Premk

Lažne novice in resnična cenzura

Ob zadnjih volitvah si je spet predvsem »najbolj poštena stranka« močno pomagala s časopisi in drugimi »sredstvi javnega obveščanja«, ki so pod njenim nadzorom. Ker govorimo o stranki, ki svoje volivce pridobiva z zlorabljanjem najnižkotnejših človeških čustev in neznanja ter s sejanjem sovraštva, so bili tokrat glavni krivci »migranti«. Čeprav jih skoraj ni videti oziroma so tokovi raznih prebežnikov čez Slovenijo stalnica v zgodovini, naj bi bili »migranti« strah in trepet vseh Slovencev. Tako kot so bili Judi pod nacisti, so zdaj »migranti« krivi za vse gorje, ki je doletelo Slovence, poleg tega pa bo zaradi njih Slovenija v kratkem »islamizirana«. Verjetno v naslednjih dveh letih, če kdo verjame takšnim neumnostim. Nikakršna skrivnost ni, da so bile objavljene novice izmišljene, da so bili nekateri »naključno vprašani« plačani za svoje izjave, da je bilo več posnetkov kamer prirejenih. Poleg migrantov so tarča časopisov, televizije in drugih občil pod nadzorom »najbolj poštena stranke« tudi »levičarji«, ki naj bi prav tako »uničevali deželo« in naj bi komaj čakali, da izvedejo »krvavo revolucijo«. Dovoljeno je celo, da duševno nezadovoljena pisunka označi volivce nasprotne stranke za »idiotke«, pa se nihče ne zgane. Zloraba zgodovine za politične namene oziroma laži o narodnoosvobodilnem boju pa so tako že stalnica. Predvsem tisti, ki imajo največ povedati o »spravi, povezovanju in strpnosti«, so čisto tiho ob naslovih, kot so: »Partizani nosečnici izrezali otroka iz trebuha, notri pa zašili mačka« ali pa »Partizani so dekline posilili, ubili, skuhalo in pojedli kot golaž«. Ti naslovi na žalost niso izmišljeni, ampak so bili objavljeni »v službi resnice« oziroma na spletni strani Nova24 TV. Uradni predstavniki države ali predstavniki novinarskih združenj so ob takih lažeh in izmišljotinah popolnoma tiho. Menda je treba biti tiho zaradi »svobode izražanja in mišljenja«, saj naj v »demokraciji« ne bi bilo cenzure. Kar potem pomeni, da je danes lahko objavljena vsaka laž. Ravno pri medijih, ki jih nadzira »najbolj poštena stranka«, je najbolj očitno videti, kako daleč je njihovo poročanje od neodvisnosti in nepristranskosti.

Vsem je jasno, da so prispevki lažni in namenjeni zgolj propagandi. Nobena skrivnost ni, da tisti ubožci, ki morajo pisati in pripravljati te naročene prispevke, niti sami ne verjamejo, kaj v njih piše ali govori. Naivno je verjeti, da so novinarski hlapci, ki pišejo »v službi resnice«, neodvisni in brez cenzure, čeprav danes »uradne cenzure« seveda ni več. Največji današnji »cenzor« je lastništvo medijev, kjer denar ali skupine moči odločajo o tem, kaj se bo in kako se bo objavljalo. Lastniki velikih medijev so praviloma tesno povezani z vladami ali bankami ter se zato opirajo na novice in koristne podatke, ki jim jih spročajo vlade, tiskovne in druge agencije ter poslovni krogi. Njihovi podatki in novice potem samoumevno

veljajo za »pravilne«, pri tem imajo mediji dovolj moči, da kar sami določajo »ugledne strokovnjake«, ki nato ljudem podajajo stvari tako, kot to želijo lastniki ali drugi vplivneži. Mediji danes pri posredovanju »pravih novic« lahko sami izbirajo tudi »priče dogodkov«, za katere se nato večkrat izkaže, da govorijo po nareku ali so to celo najeti in plačani igralci. Vse to se prepleta s plačanimi oglasi in »željami naročnikov«, grožnjami s tožbami ter posredovanjem vseh novic preko

zasebnih tiskovnih agencij ali medijskih hiš, saj je pravih novinarjev vedno manj. Na Zahodu, torej tudi pri nas, zgolj nekaj časopisnih hiš ter nekaj tiskovnih agencij ljudem posreduje novice in jih »usmerjeno obvešča«. Včasih se je temu reklo psihološka oziroma »specialna« vojna, le da naj bi se ta bojevala proti sovražnim državam, ne pa proti lastnemu prebivalstvu, kot se to dogaja danes. Na srečo se danes vedno več ljudi zaveda, da ni nujno vsaka objavljena novice resnična in da je treba z lastno glavo in znanjem izbrati verodostojne novice. Že od »uradnih medijev«, kot je državna televizija, gre tako verjeti skoraj le še vremenski napovedi. Odkrita nadzorovanih »sredstev javnega obveščanja«, kot je Nova24 TV, pa nihče od razumnih ljudi niti ne jemlje resno. Bi pa jih morali jemati resno »organi pregona«, saj če laganje ni kaznivo, je kaznivo dejanje širjenje sovraštva in nestrpnosti. Da lažejo tisti, ki tudi sovražijo in kradejo, vedo že otroci v vrtcih.

KOMENTAR

Konjunktura se nadaljuje

dr. France Križanič

V prvem četrtletju leta 2018 je bil slovenski bruto domači produkt, podatek kaže vrednost novoustvarjenih dobrin, za sedem odstotkov večji kot v enakem obdobju lani. Realno, torej očiščen inflacije, se je v tem obdobju povečal za pet odstotkov in se povzpел za 18 odstotkov nad primerljivo raven na dnu svetovne finančne krize in slovenskih zablod (tako imenovana kriza dvojnega dna) leta 2013. Glede na prvo četrtletje 2008 (pred krizo) je bil večji za pet odstotkov.

Anketa, izvedena po metodologiji Mednarodne organizacije dela za prvo četrtletje 2018, kaže, da je v Sloveniji 964 tisoč delovno aktivnih oseb in 61 tisoč ljudi brez dela (tudi če upoštevamo neformalne oblike gospodarske dejavnosti). Število delovno aktivnih se je po tej oceni v zadnjem letu povečalo za 29 tisoč ali tri odstotke, število iskalcev zaposlitve pa znižalo za 18 tisoč ali za 23 odstotkov. V prvem letošnjem četrtletju je bila mednarodno primerljiva stopnja brezposelnosti v Sloveniji 5,9-odstotna. Število z anketo ocenjenih brezposelnih se je od primerljive ravni na dnu krize (2013) zmanjšalo za 50 tisoč, a je bilo med januarjem in marcem 2018 vendarle še za devet tisoč večje kot v enakem obdobju leta 2008.

Maja so bile cene življenjskih potrebščin že za dva odstotka višje kot pred letom dni. Inflacija se je glede na prejšnje mesece precej pospešila (najbolj pri storitvah rekreacije in kulture ter pri hrani in brezalkoholnih pijačah). Pospešitev inflacije ni slovenska specifika. Maja letos so bile na primer nemške cene življenjskih potrebščin za 2,2 odstotka nad lansko majsko ravno.

V prvih treh letošnjih mesecih je bil izvoz blaga in storitev za 718 milijonov evrov ali devet odstotkov večji kot v enakem obdobju lani, na tekočem računu plačilne bilance (upoštevata tudi obresti, plače, pokojnine, najemnine, plačila licenc itd.) pa smo imeli 663 milijonov evrov presežka, 13 odstotkov več kot pred letom dni.

Po internih informacijah ministrstva za finance so bili v prvih petih mesecih 2018 skupni javnofinančni prihodki (brez dohodkov od premoženja in brez sredstev EU) za 417 milijonov evrov ali slabih sedem odstotkov večji kot v enakem obdobju lani. Pokojninska blagajna je imela tako za 124 milijonov evrov ali osem odstotkov, zdravstvena blagajna pa za 72 milijonov evrov ali sedem odstotkov več prihodkov kot med januarjem in majem 2017.

Razmere v gospodarskem okolju Slovenije kažejo, da se bo konjunktura nadaljevala. V prvem letošnjem četrtletju je bil bruto domači produkt naših najpomembnejših trgovinskih partnerjev, držav evrskega območja, realno za 2,5 odstotka večji kot pred letom, obseg svetovne trgovinske menjave pa je bil v prvih dveh letošnjih mesecih skoraj za šest odstotkov nad primerljivo lansko ravno. Obrestna mera pri poslovnih bankah v Sloveniji ostaja nizka. Za kredite gospodarstvu nad milijon evrov se giblje okoli dveh odstotkov. Kljub rasti plač so bili stroški dela na enoto bruto domačega produkta v prvem četrtletju letos za dva odstotka manjši kot pred letom dni. Na drugi strani se je v primerjavi s

prejšnjim letom poslabšala konkurenčnost gospodarstva evrskega območja glede na gospodarstva dolarskega območja. Dolarski tečaj evra je bil junija letos za štiri odstotke višji kot pred letom dni. Na gospodarsko rast negativno vpliva tudi povečevanje cen surovin. Junija letos so bile merjeno v evrih svetovne cene surove nafte za približno 30 odstotkov, cene drugih surovin pa za sedem

Maja so bile cene življenjskih potrebščin že za dva odstotka višje kot pred letom. Inflacija se je glede na prejšnje mesece precej pospešila. Pospešitev inflacije ni slovenska specifika. Maja letos so bile na primer nemške cene življenjskih potrebščin za 2,2 odstotka nad lansko majsko ravno.

odstotkov nad primerljivo lansko ravno. Prekinitev slovenske nadpovprečno hitre gospodarske rasti bo sicer slej ko prej posledica opuščanja aktivne razvojne politike. Državne subvencije gospodarstvu so bile v prvih treh letošnjih mesecih za šest odstotkov manjše kot v enakem obdobju lani.

Kateri od omenjenih vplivov bo v prihodnjih mesecih prevladal, ali se bo konjunktura v Sloveniji nadaljevala, upočasnila oziroma prekinila, kažejo indikatorji rasti oziroma upadanja povpraševanja. Mednje spadajo prodaja novih motornih vozil, izdaja gradbenih dovoljenj ter odgovori gospodarstvenikov na anketo Statističnega urada Republike Slovenije. V prvih treh letošnjih mesecih je bilo pri nas za sedem odstotkov več prvič registriranih motornih vozil kot pred letom dni, primerjava izdanih gradbenih dovoljenj med januarjem in aprilom lani ter letos pa kaže, da se je površina stavb, ki so dobila ta dovoljenja, povečala za štiri odstotke. Majski odgovori na anketo v predelovalnih dejavnostih kažejo za pet odstotnih točk ugodnejšo raven izvoznih naročil ter za sedem odstotnih točk višjo raven skupnih naročil kot v enakem mesecu lani. Maja 2018 je bila raven naročil v gradbeništvu 20 odstotnih točk višja kot pred letom, povpraševanje v storitvenih dejavnostih pa je bilo za eno odstotno točko večje kot maja 2017. V trgovini na drobno so anketirani direktorji ocenili, da se je prodaja v zadnjem letu poslabšala kar za 26 odstotnih točk. Težave trgovine na drobno v Sloveniji izvirajo iz ostre konkurence, povezane s prevelikimi prodajnimi kapacitetami. Vsi drugi indikatorji kažejo, da se bo v prihodnjih mesecih konjunktura pri nas nadaljevala.

Srečanje 6. junija 1968 in petdeset let pozneje

Uporniška generacija

Vsakokrat sta cvetela lipa in kostanj, svet je bil pregret z zgodnje-poletno toploto. Ne samo spomini na leto 1968, celo več se nas je zbralo in si seglo v roke. Bili smo skupaj takrat, ko smo kot organizirani in povezani med drugim sporočali svetu to, da je demokracija živo, z življenjem izpolnjeno gibanje, ki nastopa kot spontani korektiv oblasti od spodaj.

// BESEDILO: **Cvetka Hedžet Tóth** // FOTO: **Franci Kek**

Mi, takratni vstajniki, smo imeli svoje sporočilo, ki je vse glasno opozarjalo, da se bo treba soočiti s stvarnostjo, kajti ne pozabimo, da je vse že kazalo na prihajajoče spremembe, ki so zahtevale alternative znotraj obstoječega socializma. »Zahodna demokracija« je neizprosno rušila socializem in se je pri tem dokaj pogosto preoblekla v kakšne popularne hipijevske cunje s polnimi usti človekovih pravic. Mi pa smo želeli socializem ohraniti, prenoviti in še danes smo na to dejstvo ponosni, kajti za demokratični socializem nam je šlo.

Politična dejavnost lahko premaguje človekov egoizem in nas usmerja k drugim ljudem, skratka k človeštvu, in na pomlad leta 1968 smo bili politično zelo dejavni in ta svojevrstna etična zahtevnost je bila kot iskanje možnega, kako-

vo vno novega, torej dobrega za ljudi, človeštvo. Še danes ne maramo politike, ki želi po znanih tradicionalnih vzorcih vladati v imenu vzvišenih prvih resnic na način, kot bi to radi po eni strani »egomanski gangsterji«, ki mislijo, da vedo, kaj hoče »zgodovina«, z druge strani pa »hinavski moralni apostoli«, ki se sklicujejo, da vedo, kaj hoče »bog«. Enih in drugih se bojimo, in če se ljudje začnemo bati in se v nas naseli strah, potem izginja spontanost, v nas pa narašča agresivnost. Koliko manj agresivnosti bi bilo med ljudmi, če bi se vsaj malo bolj potrudili za negovanje spontanosti – recimo po šolah! Tudi politiko opazujemo po tej plati.

Iz zgodovine vemo, da tam, kjer izginja spontanost, nastajajo razmere za totalitarizme, in tega nočemo več ne v taki ali drugačni preobleki, tudi ne v združe-

no evropski, ki nas je okužila s strahom za preživetje. Visoko vprašanje politike je, kaj storiti: vedno je veljalo za izrazito etično in pogled je tu – vsaj moral bi biti – usmerjen naprej, v prihodnost. Politika naj bo jemanje preteklega iz prihodnjega in ne nasprotno, kot je nam vsem znano – tragično – jemanje prihodnjega iz preteklega. Zato bi veljalo spoštovati stare modrece, ki so nas svarili, da tega, kar je bilo storjeno v preteklosti, noben bog ne more spremeniti v nikdar storjeno, kot da se ni nikdar zgodilo.

Ko smo 6. junija 1968 demonstrirali, nas policija ni tepla in po petdesetih letih je prišel med nas Pavle Čelik, ki je to nekoč izrecno prepovedal, in ga vidimo na sliki med nami, saj smo mu trajno hvaležni za njegovo takratno solidarnostno držo. S kakšnim prijetnim navdušenjem je novinar, ki nas je spremljal, zapisal, da je takratni prvi človek policije med demonstracijami dal nam študentom celo zvočnik, da smo lahko sporočili svoje zahteve! In jih tudi smo.

Tolikšne mere odkritosti in poštenosti, kot smo jo doživljali takrat leta 1968, nismo nikdar več – mladost, hvala ti za to doživetje! Bili smo uporniki in najbolj naravna podlaga za uporništvo sta človekova potreba po pravičnosti in občutek za poštenost. Človek je človek zato, ker se tega zaveda in tako tudi ▶

Udeleženci srečanja petdeset let pozneje

deluje. Moja uporniška generacija 68 je vse dojemala in razmišljala skrajno senzibilno in to smo za vedno ponotranjili, kajti nemišljenje je zlo in to se je dogajalo v fašizmu. Sreča mišljenja pa je to, če v vsakem trenutku, še tako nemogočem, sploh lahko mislimo, in zelo smo se koncentrirali, študija nismo zanemarjali na račun politične dejavnosti. Učinke takšnega dojemanja čutimo še danes, od takrat nas spremlja to kot nekaj trajnega.

Ne pozabimo, da smo ljudje najprej bitja potreb, še preden smo zaklinjalci človekovih pravic, zato danes govorimo o antropologiji politike, ki mora znati temeljito prepoznavati potrebe ljudi. Dobremu politiku to vsak trenutek uspeva. Tako je zgodovinski napredek mogoč kot moralni napredek, ki se poraja najprej iz rastoče občutljivosti in dovzetnosti za potrebe čedalje večje množice ljudi in stvari. Skratka, za solidarnost gre.

In danes? Neoliberalizem ni zahteval samo radikalne spremembe ekonomije, ampak še spremembo duše. Prišlo je celo do čudne bratovščine med ekonomijo in kulturo in vračanje kapitalizma prinaša reorganizacijo tudi na področju

menilo celo nekakšno nadziranje družbe. Ko smo 6. junija 2018 odhajali iz študentskega naselja, smo že vedeli za iztek volitev 3. junija in ponovnega izbruha sovražnosti, ki spremlja zdajšnjo, predvsem desničarsko, politizacijo, še preko televizijskih ekranov, nismo zastavljali protestno, ampak predvsem z etično ugotovitvijo, da sodobna demokracija poleg pravičnosti in solidarnosti potrebuje še kaj prijateljskega. Starodavni modrec nas trajno opozarja, da »dober človek pomeni isto kot prijatelj«. Etika je kot most od jaz k ti, od človeka do človeka, in kar je na ravni medčloveškosti prijateljstvo, to se na širši družbeni ravni med ljudmi imenuje solidarnost. Če želi politika s svojimi institucijami delovati etično, mora imeti v sebi vgrajene vse najfinejše mehanizme solidarnosti. Zato nima smisla več govoriti o krizi vrednot in se zatekati v ideologijo človekovih pravic, kajti oboje je lahko samo nepotrebno prelaganje in odiranje problemov, rečeno na kratko: pravičniška hinavščina.

Je pa še nekaj, kar naj upošteva vse, kar ima v rokah politične vajeti ter je državotvorno in demokratično. K pra-

Ko smo 6. junija 1968 demonstrirali, nas policija ni tepla in po petdesetih letih je prišel med nas Pavle Čelik, ki je to nekoč izrecno prepovedal in ga vidimo na sliki med nami, saj smo mu trajno hvaležni za njegovo takratno solidarnostno držo.

kulture, etike, skratka, s seboj prinaša povsem novo racionalnost. Privatizacijski zagon sesuva socialno državo, ki je nekoč medčloveškost gradila na najširši družbeni solidarnosti, in solidarnost je druga plat pravičnosti. Solidarnostno naravnana družba varuje ljudi, jih ščiti pred moralno skrajno pogubnim »najšibkejši člen, marš ven« in konkurenco »vsak proti vsakomur«.

Celo znotraj evropske skupnosti danes govorimo o investicijski državi in ne več o socialni državi, kot smo govorili še v nedavni preteklosti. Prav tako razpravljamo o spreminjanju osebnosti, zato je v najnovejši dobi, ki se samovšečno imenuje posthistorična doba po izteku utopij, dvestoletne zgodbe revolucij in sesutju socializma, zelo pogosta beseda individualizacija – s prizvokom izrazite nesolidarne, egoistične drže – in ne več družba, saj naj družbe kot take sploh ne bi bilo; so samo posamezniki in družboslovje na čelu s sociologijo naj bi po-

vičnosti spada še kakšna porcija zmožnosti negovanja prijateljstva in stari mojster etike Aristotel opozarja: »Izkušnja nas uči, da države temeljijo na vezeh prijateljstva in da so zakonodajalci za prijateljstvo celo bolj v skrbeh kot pa za pravičnost. Zakonodajalci si namreč najbolj prizadevajo uresničiti slovo, ki je nekaj podobnega kot prijateljstvo, razdor, ki je temelj sovraštva, pa preganjajo. Če so si ljudje prijatelji, ne pogrešajo pravičnosti, če pa so pravični, pogrešajo prijateljstva; in najvišja stopnja pravičnosti ima tudi značilnosti prijateljstva.« Torej: vi, ki lahko vplivate kot zdajšnji politiki, da bodo ljudje prijazni, boste zdržali?

Tako vas sprašujemo mi sedemdesetletniki, ki smo nekoč leta 1968 jurišali na nebo, ker smo želeli svet in razmere v njem spremeniti v prav vsakem kotičku sveta v prijazno domovanje za vsakega človeka, za vse ljudi. Nikomur od nas ni žal. ●

»Ciganov,

Prepoved nacističnih in fašističnih simbolov želi omejiti razraščanje fašistične in nacistične ideologije v javnosti. Prizadevanje je plemenito in vredno podpore, opozoriti pa je treba, da se pogled na svet, ki ga ti dve besedi poimenujeta (naklonjenost diktaturi in diktatorjem, nestrpnost in agresivnost do drugih ras in družbenih manjšin nasploh, antisemitizem), večinoma ne sklicuje deklarativno na našete simbole. Izraža se s sovražnim govorom in potvarjanjem zgodovine, na ljudski ravni pa ga lepo povzema prav nič smešen dovtip: »Jaz nisem nikakršen fašist, samo Ciganov, Židov in pedrov ne maram.«

// BESEDILO IN FOTO:
Miran Hladnik

Tako kot ni mogoče zakonsko prepovedati človeške neumnosti, tudi ni mogoče zakonsko prepovedati ljudskega strahu pred drugačnim in slepega zaupanja v neodgovorne voditelje, ki obeata s silo obračunati z vsem, za kar se zdi, da skupnost ogroža. Najustreznejše orodje za odpravo strahu, najboljša preventiva pred razraščanjem fašizma je izobraževanje in kultiviranje skupnosti, da se neha egoistično zavzemati za svoje privilegije na račun drugih in da začne gojiti razumevanje za socialno prikrajšane. Zakonsko sankcioniranje radikalnih nasprotnikov takega humanističnega prizadevanja je seveda zaželeno, zavedati pa se je treba, da je spreminjanje zakonodaje naporno in da zlikovci vedno najdejo luknje v zakonu. Sankcioniranje fašističnih izpadov omogočajo že obstoječa ustava in zakoni, vendar odgovorne institucije redko posežejo po njih.

Židov in pedrov ne maram!«

Popis partizanskih spomenikov za spletno zbirko

Na nacistične simbole na spomenikih do zdaj nisem naletel. Edino v Iškem Vintgarju sem fotografiral mazaški napis Kyrie eleison («Gospod, usmili se») na partizanskem spomeniku in pomazan smerokaz za partizansko bolnico, vendar to nista nacistična simbola. Prepoved nacističnih simbolov takih mazaških dejanj ne bo ogrozila, tudi trganja rdečih zvezd s spomenikov ne. Imam pa izkušnje z družbeno klimo, ki tolerira fašistično držo, in z ravnanjem državnih institucij, ki so odgovorne za vzdrževanje normalnosti, pa tega ne počnejo, in to na treh področjih: na področjih sovražnega govora, pristranskega in revizionističnega zgodovinopisja in zanemarjanja memorialne dediščine iz NOB.

Sovražni govor

Na začetku leta 2017 sem med komentarji k hujskaškemu članku Jožeta Biščaka Jedilnik v azilnem domu: brez svinjine, halal in z »ustreznim prehranskim razmerjem«, ki je bil objavljen v Reporterju 10. januarja 2017, prebral

številne sovražne izjave. Izpisal sem si jih in vse prijavil na Spletno oko, »točko za prijavo sovražnega govora in posnetkov spolnih zlorab otrok na internetu«, ki ga sofinancira Ministrstvo za javno upravo. Odgovorili so, da citirana vsebina »ne vsebuje elementov kaznivih dejanj«, »zato prijave ne bomo posre-

skih eksekucijah po Dolenjskem in jih uvrstil v kategorijo Žrtve komunističnih zločinov. Uredniki so gesla sicer opremili z oznako pristranskosti in pozvali k njihovi redakciji. Prav vsakdo bi se tega lahko lotil, pa se ni, ker ljudje pač dajejo prednost radostnejšim dnevnim opravilom, kot je npr. barvanje ograje ali

»Največja nevarnost vrednotam NOB ne preti od motenih posameznikov, ki se postavljajo z nacističnimi simboli, demokraciji in mirnemu sožitju so zares nevarne državne institucije, ko stopijo v službo fašističnemu revizionizmu.«

dovali na Policijo«. Bog se usmili – kaj pa potem sploh je sovražni govor, če ne to! Mislim, da Spletno oko ne izpolnjuje svojega deklariranega poslanstva in ga zato ne bi smeli vzdrževati z davkoplačevalskim denarjem.

Zgodovinski revizionizem

Psevdonimni pisec je pred leti na Wikipedijo postavil serijo gesel o partizan-

puljenje trave izmed ploščic. Šele pred kratkim sem nekaj teh navijaških revizionističnih gesel, ki so predstavljala partizane kot zločince in ne kot zmagovalce nad globalno nevarnostjo, imenovano fašizem, nevtraliziral s citati iz knjige Frančka Sajeta Belogardizem, ki navaja prej zamolčane razloge za partizanske eksekucije duhovnikov in domačinov. Danes, ko se v šolah ogibajo obravnavi NOB, je Wikipedija pač prvi vir informacij o partizanstvu.

Zanemarjanje memorialne dediščine

Nalášč nisem zapisal »uničevanje memorialne dediščine«, ker sem prepričan, da sporadično uničenje ni usodno, če ima skupnost čut za njeno obnovo. Lokalne skupnosti imajo do spomenikov v glavnem pieteten odnos ne glede na to, kako so nazorsko orientirane.

Presenetilo me je, kako redko ljudje uničenje opazijo in prijavijo. Žalostna je izkušnja z institucijami, ki bi se morale odzvati na prijavo. Ob prijavi je molčala krajevna skupnost, molčala je občina, tudi na ZB očitno ni nihče prebral e-pošte s prijavo, z Zavoda za varstvo kulturne dediščine pa so odgovorili, da spomenik ni registriran pri njih in zanj niso pristojni. Lastnike, ki so s svojih hiš odstranili spominske plošče, bi rad nagovoril, naj plošče deponirajo v lokalni muzej, vendar si vsaj v primeru Gornje-savskega muzeja tega ne upam stori- ▶

Oskrunjen spomenik v Iškem Vintgarju

Zloraba mr

»Ko je ljubljanski škof Rožman odobril ustanovitev domobranstva, so poslali odposlance tudi v Maribor s prošnjo, da bi tudi mariborski škof podprl ustanavljanje domobranskih odredov. Ta pa se je uprl: 'Kaj, ali hočete zlo, ki ste ga razširjali v svoji ljubljanski škofiji, prenesti tudi v mojo škofijo? To vam jaz kot škof odločno prepovedujem. Lahko greste!' Pa jim je vrata pokazal.

// BESEDILO: **Brane Virant**
// FOTO: **Arhiv Svobodne besede**

To mi je dobesedno sam povedal. Škof Tomažič je torej imel čisto drugačno stališče do tega. Sreča! Tako na Štajerskem ni bilo domobranstva, niso se med seboj pobijali in tudi medsebojnega sovraštva ni bilo, tudi če je kdo po naključju bil domobranec. To pa se je zlahka zgodilo, saj poznam ljudi, ki so bili postavljeni pred izbiro, ali jih Nemci mobilizirajo v svojo vojsko ali pa gredo k domobrancem, eno ali drugo je bilo hudo.« To je pričevanje velikega Slovenca, humanista, teologa, akademika dr. Antona Trstenjaka o tem, zakaj na Štajerskem ni bilo medvojnega bratomornega pobijanja. Tako je ta slovenska pokrajina po zaslugi zavednega škofa imela veliko manj žrtev kot Ljubljanska pokrajina in Gorenjska, ki sta sodili pod ljubljansko škofijo, prva 9 odstotkov in druga 7,3 odstotka pobitih vseh prebivalcev.

Seme zla je RKC posejala že deset let pred vojno z ustanavljanjem klerikalnih militantnih združb, kot so bile Straža, Katoliška akcija in Mladci Kristusa kralja, ki so med drugim izdajali tudi glasili s pomenljivim naslovom Mladi borci in Straža v viharju. Stražarje je vodil Lambert Erlich, mladce pa Ernest Tomec. Njihova glavna naloga je bil boj proti komunistični kugi, v ta namen so že pred vojno izvajali obveščevalno dejavnost in pozneje ovajali domoljube Italijanom in nato Nemcem. Povedno je tudi to, da

Začasno popravljene spomenik po skrunitvi

ti, ker se izgovarjajo, da so odgovorni samo za premično kulturno dediščino, plošče pa so nepremična dediščina. Sveta preproščina – odstranjena plošča je vendar še kako premična! Povrhu se je pred leti v muzeju izgubila sled za vrsto spominskih obeležij, ki so mu bile zaupane v varstvo.

Zgodilo se je, da sem celo policiji moral prijavo dvakrat ponoviti, preden jo je registrirala. Policija je dve plošči, ki sem ju prijavil kot izgubljeni, našla, v enem primeru se je iskreno trudila iskati tatu, v primeru jeseniških plošč pa je ravnala milo rečeno malomarno. Policija in sodstvo sta pripravljena iti v akcijo, kadar gre za poškodovanje tuje lastnine. Ker se za marsikatero obeležje ne ve, kdo je njen lastnik ali skrbnik, oziroma ta ne obstaja več, se jima z vandalizmom nad njim ne ljubi ukvarjati.

Partizanska plošča izginila z Aljaževega stolpa

Posebno omembo zasluži partizanska plošča na Aljaževem stolpu na vrhu Triglava. Leta 1991 so jo neznan storilec v poosamosvojitveni evforiji odstranili, kot da bi želeli povedati, da je bil Aljažev boj proti nemški prevladi v redu, partizanski boj proti nemškemu nacizmu 50 let pozneje pa ne več. Pozneje se je na stolpu znašla nadomestna plošča, ki pa ji prav letos, ko se načrtuje obnova Aljaževega stolpa, preti ponovna odstranitev. Z ZVKD so mi sporočili, da odlok, ki so ga sprejeli v parlamentu leta 1999, prepoveduje postavljanje obeležij na Aljažev stolp ali v njegovo bližino in da bodo zato partizansko ploščo sneli. To bi bilo naravnost nezaslišano: državna institucija bi uveljavljala zakon za nazaj in hkrati legalizirala vandalizem nad spomenikom, ki stoji na osrednji identitetni točki slovenstva.

Moja izkušnja govori, da največja nevarnost vrednotam NOB ne preti od motenih posameznikov, ki se postavljajo z nacističnimi simboli, demokraciji in mirnemu sožitju so zares nevarne

Številne spomske plošče po odstranitvi ostanejo v skladiščih.

državne institucije, ko stopijo v službo fašističnemu revizionizmu ali s svojo inertnostjo odpirajo prostor sovražnemu govoru radikaliziranih posameznikov, potlačanju partizanske zgodovine in brisanju partizanske spominske dediščine.

Kot člani ZB bomo podprli pobudo za prepoved nacifašističnih simbolov. Kako pa se lahko proti fašizmu postavimo kot posamezniki? S prijavljanjem vandalizma nad spominsko dediščino, z obnavljanjem in vzdrževanjem spomenikov, z digitalizacijo partizanskih spomenikov na Geopediji, z digitalizacijo publikacij o NOB za Digitalno knjižnico Slovenije, s popisovanjem zgodovine NOB na javnih spletnih mestih in v prvi vrsti na Wikipediji. ●

Molk ni odgovor na laži

tvih za sejanje sovraštva

so člani teh združb bili jedro in hrbtenica bele garde in domobranstva.

Izdaja škofa Rožmana

Izdajo, tudi po takrat še vedno veljavni zakonodaji Kraljevine Jugoslavije, je storil škof Rožman 20. aprila 1941 z obiskom pri komisarju Grazioliju, najvišjem predstavniku fašistične okupatorske oblasti. Fašističnemu veljaku je zagotovil, da duhovščina v celoti priznava oblast fašistične Italije in se ji daje popolnoma na voljo. To je toliko večji zločin, če upoštevamo nečloveške razmere, v katerih je skoraj dvajset let že živelo primorsko ljudstvo, kar je bilo škofu dobro znano. Po tem obisku je škof naročil, da po cerkvah obesijo italijanske zastave. V nadaljnjih stikih z okupatorskimi oblastmi je Rožman predlagal Italijanom, da odobrijo ustanovitev kvizlinških enot, da bi »iztrebili prevratniške elemente«, kot je poimenoval svoje rojake, ki so se uprli okupatorju. Za to pa je potreboval tudi poli-

tično soglasje predvojne družbene elite, ki ga je po dvomesečnem pregovarjanju dobil ob moralnem zadržku, kot so zapisali njeni predstavniki, »da takšna odiozna odločitev pomeni izvestno kolaboracijo«. Na podlagi vsega tega so bile ustanovljene vaške straže, ki so bile pod strogim italijanskim nadzorom. Čez nekaj dni so gospodarji svoje hlapce preimenovali v Milizio volontario anticomunista, ljudje pa so jih imenovali bela garda. Po kapitulaciji Italije

žičeve škofije, nekaj pa tudi iz Rožmanove, med njimi je bil najbolj znan njegov osebni tajnik dr. Metod Mikuž, ki je zgrožen nad ravnanjem svojega od Italijanov odlikovanega šefa zbežal iz Ljubljane. Število partizanskih verskih referentov je bilo po naključju enako številu domobrantskih kuratov. To pomeni, da so katoličani pobijali katoličane, za to pa nosijo največji del krivde vodilni kleriki takratne ljubljanske škofije.

Oba nasprotnika sta imela tudi svo-

Seme zla je RKC posejala že deset let pred vojno s klerikalnimi militantnimi združbami, kot so bile Straža, Katoliška akcija in Mladci Kristusa kralja.

so Nemci spet na iniciativo posvetnih in cerkvenih oblasti ustanovili domobrantske enote. Na Gorenjskem so bili to Oberkrainer selbschutz, ki jim je poveljeval esesovski narednik Erich Dichtl. Obleko, orožje, odlikovanja, plače in denarne nagrade za ubite partizane jim je delil nacistični gospodar, ki so mu prisegli zvestobo.

Pomembna naloga domobrancev je bila tudi varovanje cestnih in železniških povezav, po katerih so Nemci na italijansko fronto proti anglo-ameriškim silam prevažali vojaštvo in oborožitev. Prizadevno pa so lovili tudi sestreljene zavezniške letalce in jih izročali nemškemu tovarišem v orožju. To se jim je maja 1945 po pobegu na Koroško, v objem novih zveznikov in gospodarjev Angležev, kot so zmotno mislili, kruto maščevalo. Vrnili so jih v osvobodeno Slovenijo, svojim pravim zaveznikom partizanom oziroma JA.

Na Koroško je pobegnil tudi škof Rožman. Ko je izvedel, kaj nameravajo Angleži, je zapustil svoje zapeljane ovčice in s pomočjo Vatikana zbežal na varno čez lužo.

Duhovna oskrba za verne partizane

Verni partizani so imeli vso duhovno oskrbo, kot so jim pač dovoljevale vojne razmere, za to so skrbeli verski referenti, to so bili duhovniki, ki so vstopili v njihove vrste. Veliko jih je bilo iz Toma-

je obveščevalne službe. Na odporniški strani je to bila Varnostno obveščevalna služba (VOS), na kvizlinški pa Tajna obveščevalna služba (TOS) in DOS (Državna obveščevalna služba). Domobranci so imeli poleg tega tudi policijo, na čelu katere je bil Lovro Hacin, in svoje zapore. Iz tega izhaja, da je bil obveščevalni in varnostni sistem pri slednjih veliko bolj dodelan kot pri partizanih. Glavna naloga vseh služb je bila obveščevalna oziroma vohunska dejavnost, v manjši meri pa tudi izvajanje atentatov na nasprotnike. VOS je predvsem s pojavom izdajstva v Ljubljanski pokrajini izvedla nekaj odmevnih usmrtitev, med drugim bana Natlačna in že omenjenega Erlicha. Atentate je izvajala podnevi, za razliko nasprotnikov, ki so to izvajali pod okriljem teme in s hladnim orožjem. Leta 1944 se je v TOS v skrajni konspiraciji oblikovala tako imenovana Črna roka, ki je s svojimi pokoli vzbujala v ljudeh grozo in strah.

In še nekaj o izdajstvu. F. Pintar imenuje ta izraz za boljševiški besednjak. No, pa pogledjmo, kakšno mnenje je imel o tem slovenski pisatelj in duhovnik Fran Saleški Finžgar: »Rajši so sprejeli orožje, obleko in denar od okupatorjev za boj zoper brate Slovence. To je v slovenski zgodovini najbridkejši črni madež, ki ga noben izgovor ne more izbrisati.« In danes smo edini narod, ki beatificira izdajalce, jih imenuje za junake in cvet slovenstva. ●

Poškodovano partizansko obeležje na Kočevskem. (Foto: Jože Oberstar)

Pozabljena dediščina druge svetovne vojne

V pričakovanju zavezniškega izkrcanja

V drugi polovici leta 1943 so bile sile osi v defenzivi. Najbolj zanesljiv dokaz za to predstavljata padec fašističnega režima v Italiji in njena poznejša kapitulacija. Med zahodnimi zavezniki so predvsem britanski vojaški strategji računali na izkrcanje nekje v severnem Jadranu, čemur bi sledil prodor na Balkan in v srednjo Evropo. Po izkrcanju zaveznikov na Apeninskem polotoku so se britanske težnje po uresničtvi omenjenih načrtov še okrepile.

// BESEDILO IN FOTO: Rok Filipčič, Vojaški muzej Slovenske vojske

Nevarnosti izkrcanja v severnem Jadranu so se zavedali tudi nekateri poveljniki nemške vojske. Že v času zavezniškega izkrcanja na Siciliji je general Alexander Löhr, poveljnik armadne skupine E, opozarjal na možnost zavezniškega napada na območje Tržaškega zaliva in pomožnih napadov na dalmatinsko obalo in Albanijo. Sredi decembra leta 1943 je v Trst prispela posebna enota, usposobljena za geološke raziskave. Ta enota je imela za nalogo preučiti potek možne obrambne linije v Istri, ki bi bila v grobem umeščena med Opatico in Trstom. Naloga te linije bi bila zaustavitev nasprotnih sil ob morebitnem zavezniškem izkrcanju v Istri. Enota je delo končala na začetku leta 1944.

Soočen z nevarnostjo izkrcanja zaveznikov nekje v severnem Jadranu je Adolf Hitler 27. julija 1944 izdal odlok o vzpostavitvi obrambne linije od prelaza Stelvio do Kvarnerja. Linija je bila razdeljena na tri dele, njen vzhodni del pa je bil poimenovan Karststellung. V drugi polovici leta 1944 so v okolici Trsta in v Istri delovali predvsem pripadniki 188. rezervne gorske divizije in 237. pehotne divizije, ki sta bili del 97. korpusa. V današnjem slovenskem Primorju sta delovala zlasti 137. rezervni polk gorski strelcev, katerega naloga je bila obramba Miljskega polotoka in južnega dela »trdnjave« Trst do Črnega Kala in nadzor obale med Srminom in Izolo, ter 1046. grenadirski polk, ki je zasedel položaje med Izolo in Dragonjo, poveljstvo polka pa je bilo v vasi Padna.

Odgovorna oseba za vsa utrjevalna dela v Operacijski coni Jadransko pri-

graditvijo obrambnega sistema v Operacijski coni Jadransko primorje. Z obstojem dveh organizacij, odgovornih za izvajanje utrjevalnih del, so nujno morala nastati določena nesoglasja med njima, zlasti še ko se je količina denarja, namenjena za utrjevalna dela, začela krčiti. Razmejitev med obema organizacijama je šla v smeri, da je bila organizacija Pöll odgovorna za zgraditev preprostejših poljskih fortifikacij, kot so bili protitankovski jarki, zaklonilniki, pri-

Pogled skozi strelno lino bunkerja v kompleksu bolnišnice Valodoltra

morje je bil visoki komisar Friedrich Rainer. Sama dela je izvajala Organisation Todt, nemška vladna agencija, ustanovljena leta 1938 in poimenovana po svotemu ustanovitelju Fritzju Todtu. Avgusta leta 1944 je visoki komisar Rainer ustanovil posebno organizacijo, imenovano Sonderauftrag Pöll, ki mu je bila neposredno podrejena. Organizacijo je vodil poseben štab, na čelo katerega je Rainer imenoval visokega esesovskega in policijskega vodjo v Operacijski coni Jadransko primorje, Odila Globočnika. Naloga organizacije Pöll je bila, da skupaj z enotami nemške vojske, civilnimi uradi visokega komisarja ter organizacijo Todt vodi vse dejavnosti, povezane z

čemer je bila človeška sila pomembnejša od tehnične.

Delovna sila na gradbiščih je bila sila raznovrstna. Sestavljali so jo zaposleni v gradbenih podjetjih, ki jih je najela organizacija Todt, mobilizirani civilni prebivalci in vojni ujetniki. Zaradi spremenjenega stanja prebivalstva, kar je bilo posledica vojne, so mobilizacijske komisije pri sestavljanju seznamov delovnih obveznikov uporabljale tudi sezname upravičencev za nakup tobaka, ki je bil dovoljen le moškim med šestnajstim in šestdesetim letom. Te sezname so nato primerjali z zadnjim popisom prebivalstva iz leta 1931. Kdaj so se utrjevalna dela v slovenskem Primorju dejansko

Bunker v Dekanih

začela, je težko določiti. Poročila partizanskih obveščevalcev nam kažejo, da so bile nemške enote že sredi leta 1944 močno prisotne v Primorju in njegovi okolici. Poročilo Komande mesta Koper 5. junija 1944 omenja nemške posadke oziroma posadke njihovih sodelavcev v Škofljah, Plavju, Miljah, Starih Miljah, Sv. Roku v Miljah, na rtu Olmi, rtu Sottile in Debelem rtiču, v obeh ankaranskih bolnišnicah, na Sv. Juriju, Sv. Mihaelu, Sv. Florjanu, v Lazaretu, na Sv. Barbari, Kolombanu in Hrvatinih, v Kopru, Izoli, Portorožu. Utrjene so bile tudi vasi ob železniški progi v obalnem zaledju: Prešnica, Praproče, Zazid in Rakitovec. Z minami je bil zavarovan širši dostop do Tržaškega zaliva. En pas minskega polja se je raztezal med Savudrijo in Gradežem, drugi pa med rtoma Ronek pri Izoli in Sdobba pri izlivu reke Soče v Jadransko morje. Mine so bile položene

v ravnih vrstah v globini od 0,5 do 1,5 metra, razdalja med njimi pa je bila od 500 do 1000 metrov.

Danes najdemo na slovenski obali številne ostaline, ki pričajo, da je nemška vojska resno računala na možnost izkrcanja zahodnih zaveznikov na tem delu Jadrana. Omeniti velja zlasti Debeli rtič, kjer so lepo ohranjeni topniška položaja za top 90/53 mm in trije bunkerji. Bunkerje najdemo še na območju Ankarana, Moretinov, Dekanov in drugih krajev.

Pogost tip utrjenega obrambnega objekta v Primorju je ringstand, kot so ga poimenovali v nemški vojski, oziroma tobruk, kot so ga imenovali zahodni zavezniki in je svoje ime dobil po libijskem pristanišču Tobruk. Ringstandi in drugi nemški objekti na slovenski obali niso bili nobena posebnost v nemškem utrjevanju obalnih območjih, saj jih naj-

demo tudi na drugih evropskih obalnih območjih, ki jih je med drugo svetovno vojno okupirala nemška vojska. Atlantski zid je med ljudmi najverjetneje najbolj poznano tako območje.

Ringstand so odgovorni za utrjevanja dela v nemški vojski uvedli v uporabo spomladi leta 1942. To je bil manjši objekt, ki je »gostil« enega ali dva vojaka in je služil kot opazovalna točka ali mitralješki položaj. Za graditev ringstanda je bilo predvidenih enajst kubičnih metrov armiranega betona. V letih zatem se je število podtipov ringstanda povečalo. Lahko so ga uporabljali tudi kot minometni položaj, položaj za metalca ognja. Manjši del ringstandov, ki jih je postavilo nemško vojaško letalstvo, je služil tudi kot položaj za protizračno obrambo. Ringstand je bil pogosto tudi del večjega utrdbenega objekta in je služil enakemu namenu kot samostojen objekt.

Danes najdemo na slovenski obali številne ostaline, ki pričajo, da je nemška vojska resno računala na možnost izkrcanja zahodnih zaveznikov na tem delu Jadrana. Omeniti velja zlasti Debeli rtič.

Različni vzroki so privedli do tega, da se zahodni zavezniki v severnem Jadranu med drugo svetovno vojno niso izkrcali. Tako tudi večina obrambnih objektov na območju današnjega slovenskega Primorja nikoli ni služila svojemu osnovnemu namenu. V drugi polovici aprila leta 1945 so potekali veliki premiki nemške vojske na tem območju. Del enot se je premestil v Trst, del pa proti Reki. V literaturi lahko zasledimo, da je bila ob koncu vojne uporabljena topniška baterija na Debelem rtiču. Ko je partizanska enota pripravila zasedo nemški koloni pri Škocjanu, se je v boj vmešala omenjena topniška baterija in ob sovražnem obstreljevanju so se morali partizani umakniti. ●

Prošnja

Avtor članka prosi vse, ki karkoli vedo o nemškem utrjevanju slovenskega Primorja, naj se mu oglašijo na elektronski naslov: rok.filipic@mors.si

Bunker v kompleksu bolnišnice v Valdoltri

Po 45 letih Porušili javni spomenik Borisa Kidriča

Pišem vam, ker so porušili javni spomenik v Kidričevem, delo mojega očeta, akademskega kiparja Viktorja Gojkoviča. Zaposlen je bil na Zavodu za varstvo kulturne dediščine kot konservator, torej zaščitnik naše dediščine. Ker to ni prvi primer rušenja javnega spomenika, sem se dolžna odzvati. Nedolgo nazaj smo bili priče vandalov v Gramozni jami, kjer so odstranili kip talca, delo akademskega kiparja Borisa Kalina. Dogajata se ikonoklazem oziroma rušenje javnih spomenikov in radiranje naše dediščine po vsej Sloveniji.

Odstranitev kulturnega spomenika v Kidričevem je potekala 5. aprila letos. Na ta dan so začeli rušiti javni spomenik Borisa Kidriča, dokončno pa so spomenik odstranili 13. aprila 2018. Na tem mestu je spomenik stal od leta 1973.

Po dosedanjih informacijah je rušenje ukazal župan Kidričevega Anton Leskovar, član stranke SDS. Tokrat so odstranili celotno kiparsko kompozicijo, pred približno sedmimi leti pa so že odstranili doprsni kip Borisa Kidriča, tudi del te kompozicije, ki pa so ga pozneje predstavili v kompleks tovarne Talum Kidričevo. Zavod za varstvo kulturne dediščine, OE Maribor, je medtem že podal prijavo na Ministrstvo za kulturo.

Sklep o začetku postopka sprememb prostorskega načrta občine Kidričevo je bil sprejet 6. aprila 2018 in je začel veljati naslednji dan, objavljen pa je bil tri dni pozneje na portalu občine Kidričevo. Med besedilom ni konkretno opredeljeno, kaj bodo spreminjali, vendar med tekstom navajajo: »Spremembe in dopolnitve akta bodo potekale po rednem postopku s težnjo po skrajšavi posameznih faz postopka, ki niso posebej opredeljene v predpisih.«

Janja Gojkovič

Skrb vzbujajoče pismo

V Moderni galeriji smo kot matični javni zavod za umetnost 20. in 21. stoletja poleg skupine kulturnikov, umetnikov in umetnostnih zgodovinarjev 15. aprila

Takole je končal spomenik po rušenju

la prejeli skrb vzbujajoče pismo gospe Janje Gojkovič, hčere kiparja Viktorja Gojkoviča, ki je avtor spomenika Borisu Kidriču v Kidričevem. Spomenik je bil odkrit leta 1972 in je v registru nepremične kulturne dediščine zaveden pod evidenčno številko 24684.

Gospa Gojkovič nas v pismu opozarja, da je bila celota spomenika okrnjena že pred sedmimi leti, ko so neznanci odstranili portretno doprsje Borisa Kidriča. Spomenik ni bil nikdar saniran z repliko. Že ta odločitev lokalne oblasti, torej neupoštevane spomenika kot celote in posledično večletno umanjkanje saniranja, je zelo vprašljiva in seveda problematična. Ostale dele spomenika, podstavek in spremljajočo abstraktno skulpturo, so lokalne oblasti 13. aprila

Spomenik Kidriču pred rušenjem

dale odstraniti, ne da bi svojo odločitev gospe Gojkovič ali avtorju in seve-

da javnosti, jasno obrazložili, vključujoč lokacijo njegovega morebiti začasnega deponiranja. V Moderni galeriji smo prejeli tudi fotodokumentacijo odstranitve spomenika, skupaj s fotografijami skrunitve s svinjsko glavo. Vsekakor Vam jo z dovoljenjem gospe Gojkovič lahko tudi posredujemo.

16. aprila se je novica o tem dejanju in zapletih okoli spomenika – nedvomno zaradi posredovanja gospe Janje Gojkovič, ki se je, kot rečeno, na pomoč obrnila tudi na Moderno galerijo – že pojavila na spletni strani časopisa Večer. V ozadju je, kolikor je mogoče razbrati iz spletnega prispevka, prostorski načrt – ali je že sprejet ali ne in od koga je potrjen, nismo seznanjeni. Kakšna bo usoda spomenika, nam kljub nekaterim izjavam ostaja neznanka, četudi dobro vemo, da mora biti vključena v prostorski načrt. Gospa Janja Gojkovič nam je sporočila, da je bila pri območni enoti Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije v Mariboru že vložena prijava. To potrjuje tudi omenjeni časopisni članek. Če so nastale kršitve, upamo, da bo prijava imela ustrezne posledice. Na nedavne dogodke smo ZVKDS, prav tako njegovo območno enoto Maribor, Skupnost muzejev Slovenije in slovenski odbor ICOM-a, že v nedeljo zvečer opozorili tudi mi. Vsi skrbimo za vse oblike dediščine oziroma za naravno in kulturno dediščino nasploh. Tako nalaga ustava Republike Slovenije.

V upanju, da bo ta javni spomenik saniran z repliko in ohranjen kot celota na ustreznem mu javnem mestu, vas lepo pozdravljamo. ●

Zdenka Badovinac,
direktorica MG+MSUM

Delovanje Društva Dobrnič

Boj za pravice žensk v Sloveniji

Gibanje za pravice žena je del zgodovine človekovih prizadevanj za pravice, demokracijo in spoštovanja različnosti. Zajema uspehe za priznanje političnih pravic žensk, splošne pravice do izobraževanja, dela in zaposlitve ter do enakovredne udeležbe v javnem življenju vsake družbe kakor tudi grenke izkušnje zaradi kršitev teh pravic.

// BESEDILO: **Vera Klopčič** // FOTO: **Olga Knez**

Vvseh pomembnih trenutkih novejših svetovnih zgodovine se je krepilo tudi žensko gibanje, in to v okviru delavskega in narodnoosvobodilnega gibanja, ekološkega gibanja, gibanja proti nasilju itd. kot enakopraven, močan in učinkovit del teh gibanj. Nastale so legende o posameznih nosilkah teh gibanj, ki so kot izredne zgodovinske osebnosti zaznamovale svoj čas. In kot po nenapisanem pravilu se je ta enakopravna vloga izgubila po doseženih rezultatih ali po doseženih zmagah – ženske so v večini pristale na obrobju teh dogajanj.

V tem prispevku želim opozoriti na pomen delovanja Društva Dobrnič za ohranjanje dosežene ravni spoštovanja pravic žensk na slovenskem območju. Društvo Dobrnič je nastalo leta 2002 na pobudo aktivov veterank NOB z željo ohraniti spomin na delovanje slovenskih žensk med NOB. Ime je dobilo po kraju Dobrnič v Suhi krajini, kjer so slovenske ženske v oktobru leta 1943, v času vojne vihre, organizirale prvi kongres Slovenske ženske protifašistične zveze (SPŽZ), kar je bil unikum v tedanji Evropi. Namen društva Dobrnič je večstranski. Zajema ohranjanje spomina na družbeno vlogo in delovanje slovenskih žensk v preteklosti, zlasti med NOB, ohranjanje pozitivnih tradicij slovenskega ženskega gibanja, skrb za ohranjanje in pridobivanje gradiva in dokumentacije, spodbuja znanstveno-raziskovalno in publicistično delo s to tematiko ter spodbuja enakopravni položaj žensk v družbi in njihovo vključevanje v politično delovanje ter promocijo njihovega dela in dosežkov.

Pohod po poti Mare Rupene

Društvo Dobrnič v sodelovanju z občino Trebnje, območno enoto ZZB Trebnje in Kulturno-turističnim društvom

po Mari Rupena sta predlagali dr. Ana Barbič in dr. Maca Jogan.

Poleg tega si Društvo Dobrnič prizadeva za zbiranje gradiva ter, spodbuja raziskovanje in publiciranje znanstvenih in strokovnih del, da bi se ohranil spomin na pomembne ženske iz slovenske zgodovine. Društvu je uspelo, da je Muzej novejših zgodovine prenovil in

Bruna Olenik, predsednica postojanskega društva, Vera Klopčič in Marija Čadež

Dobrnič vsako leto pripravi spominsko prireditev v Dobrniču, na kateri se spominjamo 1. kongresa Slovenske protifašistične ženske zveze (SPŽZ). Prireditve postaja vse bolj množična, saj je to največji shod žensk v Sloveniji. Slavnostne govornice so ženske, ki so si izbojevale pomembno mesto v slovenskem političnem, umetniškem ali znanstvenem delu. Med njimi so tudi ugledne predstavnice iz vrst Slovenk iz zamejstva.

Na dan proslave, ki je vsako leto sredi oktobra, skupaj s Kulturno-turističnim društvom Dobrnič iz Dobrniča organiziramo pohod po poti Mare Rupene, ki je bila prva sekretarka SPŽZ. Mara Rupena je bila izjemna osebnost ženskega gibanja v času NOB in je temu izročilu ostala zavezana vse svoje življenje. Nesebično je spodbujala razvoj tega območja s projekti za razvoj podeželja in urejanje položaja kmečkih žena. Poimenovanje kraka Evropske pešpoti E7

na novo postavil spominsko zbirko o 1. kongresu SPŽZ v spominski sobi v Kulturnem domu v Dobrniču, kjer je potekal ta kongres.

Predsednica društva, ki je tudi član ZZB za vrednote NOB Slovenije, je Vera Klopčič, podpredsednici pa sta Živa Vidmar in Neva Filipčič. Častne članice društva so vse še živeče delegatke 1. kongresa SPŽZ in prva predsednica Društva Danica Simšič. Sicer pa ima društvo že več kot 700 članov in članic iz vse Slovenije. Da bi društvo uspešneje delovalo, oblikuje območne enote.

Ženska četa društva Dobrnič

V prejšnjih letih smo se potrudili, da bi bilo Društvo Dobrnič čim bolj prepoznavno v slovenskem prostoru, zlasti v medijih. Pridobili smo status edine ženske veteranske organizacije v Sloveniji. V vsebinskem okviru smo vzpostavi-

vili in okrepili sodelovanje z zamejskimi institucijami in ustanovami s sorodnimi programi v Sloveniji. V letu 2016 smo se kot Društvo pridružili pozivu za notifikacijo nasledstva ADP in s tem simbolno okrepili naše sodelovanje s koroškimi Slovenkami.

Ustvarjali in krepili smo mrežo za delovanje v sodobnem času in se odzvali na pomembne družbene dogodke (Ženski lobi, TIGR, Šiftarjeva fundacija, odbor taboriščnic Ravensbrück). To je dodana vrednost našega delovanja, saj sodelujemo z vsemi združenji in ustanovami, ki temeljijo na vrednotah odporniškega in protifašističnega izročila. Na proslavi v počastitev spomina na prvi kongres SZPZ v letu 2016 se je prvič postrojila Ženska četa Društva Dobrnich.

V januarju letos smo v Ljubljani ustanovili podružnico Društva Dobrnich, ki bo med drugim pripravljala tematske okrogle mize in pogovore ter skrbela za ohranjanje spominskih obeležij v spomin na ženske demonstracije v Ljubljani in na druge pomembne zgodovinske dogodke. V spomin na ženske demonstracije, ki so bile edine ženske demonstracije v okupirani Evropi med drugo svetovno vojno in so potekale v letu 1943, je bila letos 21. aprila že izpeljana okrogla miza z naslovom »Vidimo se naslednjo sredo!«, kar je bilo geslo demonstrantk pred 75 leti.

Novo podružnico Društva Dobrnich smo ustanovili 25. aprila tudi v Postojni. Vodi jo Bruna Olenik, ki je že več let članica upravnega odbora Društva Dobrnich. Na sestanku je bil sprejet sklep, da se prvo soboto v oktobru pripravita okrogla miza in kulturni dogodek v Orehku pri Postojni. Tam je bil kmalu po dobrniškem kongresu, ki je potekal 16. in 17. oktobra 1943. leta, že v novembru leta 1943 ustanovljen odbor za postojnsko in pivško okrožje.

Tako Društvo Dobrnich ohranja spomin na prvi kongres Ženske protifašistične zveze in na druge pomembne dogodke ter na izročilo ženskega gibanja v Sloveniji, ki se je prav v prelomnih dogodkih zgodovine slovenskega naroda izoblikovalo kot svobodomiseln, miroljubna in povezovalna življenjska sila. Vizija udeleženk kongresa je bila upor proti nasilju, krivicam, poniževanju ter zavezanost plemenitim vrednotam humanizma in človeškega dostojanstva za vse. To je tudi idejna zasnova za delo Društva Dobrnich v prihodnje. ●

Domači izdajalci in domobranci zakrivali pokol na Javorovici

Jokalo je nebo, jokala so naša srca

Kljub slabemu vremenu se je letos 17. marca prišlo na Javorovico poklonit veliko število ljudi. V spominski hram in k spomeniku je deset delegacij položilo cvetje in se poklonilo padlim. Spominska slovesnost je bila zelo čustvena in dramatična, saj nam je dogodke opisovala edina še živeča preživela borka napada na Javorovico, tovarišica Malči Jakša - Miša.

// BESEDILO: Matjaž Zagorc // FOTO: Staša Blatnik

»Čeprav je od dogodka na Javorovici minilo že 74 let, se še povsem dobro spominjam tedanje ga pokola, ki so ga domobranci zakrivali prav na tem hribu. In ker sem edina še preživela, morda ne bo odveč, da slišite moje pričevanje – tudi zato, ker nekdanji sovražnik vse bolj dviguje glavo in sprevača zgodovinska dejstva, da bi prikriji svoje zločine. Brez domačih izdajalcev in domobranske vojske, ki se je bojevala pod vodstvom SS-policijskega polka, tega pokola na Javorovici ne bi bilo,« je zbrane nagovorila 96-letna Malči Jakša - Miša in nadaljevala: »Žal se tudi politika na to ne odziva dovolj odločno in nas sili v nekakšno spravo. Vsakdo, ki je doživel to, kar sem jaz doživela samo tu, na Javorovici, se z zločinci ne more ne spraviti ne pozabiti in še manj jim odpustiti. Pod rdečo zvezdo smo se bojevali za svobodo, enakost in pravičnejšo družbo. Zdaj lahko sami presodite, koliko nam je to uspelo: udarniško smo gradili ceste, tovarne, stanovanja, šole, vrtce. Danes je to vredno le toliko, za kolikor to nekdo kupi ali proda in obogati. Mnogi pozabljajo, da smo mi, partizanska vojska, pripravili temelj za samostojno Slovenijo.«

Sneg do kolen in do zob oboženi esesovci

O doživljanju takratnega dogajanja je tovarišica Miša povedala: »Četrta bataljon Cankarjeve brigade je bil na Javorovici, da se malo spočije od prejšnjih bojev. Popoldne smo imeli spodaj v vasi najprej miting, ki je imel kulturni

in narodnobuditeljski pomen, nato pa smo želeli prespati tu zgoraj. Prijateljica in soborka Suzana je bila določena za odhod v izvidnico z zaščitno četo, ker pa se je slabo počutila, me je prosila, da jo zamenjam. Okoli tretje ure zjutraj se nas je približno 20 odpravilo proti Kostanjevici. Že na poti smo zaslišali posamezne strele in takoj smo zaslutili, da je nekaj narobe.

Okoli sedme ure zjutraj je sovražnik udaril tudi po nas. Bilo je snega do kolen, in ko smo se po drči poskušali povzpeti na hrib, so z vrha na nas začeli streljati. Na snegu smo bili lahka tarča. Takoj sta padla dva borca, tretji pa je bil hudo ranjen in smo ga zvezli v grmovje z namenom, da ga naslednji dan rešimo. Nato je padlo še šest ali sedem tovarišev. Začeli smo se premikati proti Javorovici, a nam je sovražnik to preprečil. Peščica se nas je zatekla k cerkvi, ki je stala na čistini, drugam nismo mogli. Tu je bil ranjen komandir čete Ivo. Ranjenega smo zavili v rjuho, ki smo jo dobili pri bližnji hiši, in ga zakopali v stelnik. Pozneje smo izvedeli, da ga je bližnji kmet izdal in so ga domobranci zverinsko ubili.

Le pet ali šest se nas je po celodnevem preganjanju vrnilo na Javorovico, kjer smo naleteli na srhljivo sliko: borci so ležali na snegu goli in bos, z razbitimi glavami in dobredno razmesarjeni, tako da skoraj nikogar ni bilo mogoče prepoznati. Manjkale so jim noge, roke, glave. Tovarišica Suzana je imela povsem razmesarjen trebuh. Živa smo našli le ranjenega tovariša Butaro in komisarko Tončko Šobar. Tončka je bila ra-

njena v trebuh, Butara pa v roko. Kot bolničarka sem obema najprej povezala rane, nato pa smo ju s pomočjo terenecv naložili na veje in po snegu zvezekli do bližnje vasi. Tončka je umrla že na poti, tovariša Butaro pa so terenci nato spravili do bolnišnice. Sicer je preživel, vendar mu roke tudi tam niso več mogli rešiti.«

Po boju skrunitev mrtvih

Zbrane je nagovoril tudi mag. Dejan Židan, predsednik SD in podpredsednik v zadnji vladi. Prikazal je okoliščine in potek poboja 113 partizanov. Obsodil je zlonamerne poskuse ponarejanja zgodovine, ki naj bi oprali sramotno sodelovanje določenih Slovencev v oboroženih enotah na strani okupatorja. Na povelje generala Rösenerja so tako v Novem mestu sestavili bojno ekipo iz 14. SS-policijskega polka ter 31. in 32. čete slovenskega domobranstva. Ta izredno dobro oborožena skupina je svoj bojni pohod začela ponoči 16. marca 1944. Napad je bil neusmiljen. Borci, javeni težkih preizkušenj, so se znašli

v nerešljivem položaju. V enem od najbolj tragičnih trenutkov spopada je na mah padlo 50 partizank in partizanov.

Še bolj pretresljivo pa je, da so bili poleg pripadnikov nemških enot glavni nasprotniki in vodje načrtovanega napada in obkolitve domobranci – torej Slovenci, pripadniki našega naroda! Ko je bilo boja konec, je sledilo najnižkotejše dejanje – skrunitev mrtvih. To je bil zločin, ob katerem lahko samo obnemimo. Padlim partizankam in partizanom njihovi krvniki tudi po smrti niso dovolili spokoja. Zgodila se je kršitev vseh človeških – vseh etničnih načel. Zgodilo se je eno najbolj umazanih dejanj belogardizma med vojno. To je resnična zgodovina našega naroda.

Udeležence so pozdravili tudi predstavniki organizatorja – Zveze borcev, občine Šentjernej in Cankarjeve brigade. Prireditev so obogatile pesmi Ljudskih pevcev Vrhpolje in recitatork Osnovne šole Šentjernej. Tovarišica Breda iz Gorjanske čete pa je recitala pesem Francija Šalija o Gorjanski četi. ●

Izročilo

*Mi nismo hoteli
sovraštva in kletve,
mi nismo hoteli
požganih domov,
mi nismo hoteli
uničene žetve,
mi nismo hoteli
solza in grobov.*

*Branili smo polja,
branihi gozdove,
branihi smo mesta,
branihi vasi,
umirali smo
za bodoče rodove,
za tiste,
ki bodo,
ki jih še ni.*

*Naj večno vam sije
sonce svobode,
naj nikdar vam sreče
ne tujec temni.
Če kdaj vas bo skušal
vkvovati v okove –
branite svobodo,
kot smo jo mi.*

Fani Okič

Vir: Boris Paternu: Slovensko pesništvo upora, 1. knjiga. Ljubljana: Mladinska knjiga, Partizanska knjiga, 1987, str. 347.

Tradicionalna prireditev na Javorovici

Na Libuškem polju v Avstriji

Uspešna manifestacija proti ustaškim shodom

Prva manifestacija proti ustaškemu in nacističnemu srečanju 12. maja na Libuškem polju je uspela. Bilo je 200 udeležencev, 23 združenj in dvanajst govornikov iz Slovenije, Hrvaške, Italije in Avstrije. Vi so se strinjali, da je osrednja naloga Evrope boj za prepoved oživljanja nacizma in fašizma.

// BESEDILO: M.Z. // FOTO: WAFRA

Tajnik Zveze koroških partizanov in prijateljev antifašističnega odpora **Andrej Mohar** je uvodoma poudaril, da prireditelj »Pliberške častne čete« ni le mednarodno srečanje ustaških veteranov, njihove ideologije in politične dediščine, temveč tudi kraj srečanja mladih neonacistov. Glede na to, da na spominski slovesnosti skrajnodesničar-

ustaškega shoda, Pliberška častna četa, »skrajno desničarsko združenje z močno poudarjenimi revizionističnimi težnjami po spreminjanju zgodovine«. Znanstveni vodja Dokumentacijskega arhiva **dr. Gerhard Baumgartner** pa je v svojem pisnem prispevku dodal, da Dokumentacijski arhiv že več let prepričuje avstrijske oblasti, naj ukrepajo proti neofašističnim, desno ekstremnim in

Ustaških grozodejstev se ne da izbrisati iz spomina

Demonstracij proti zborovanju ustašev se je udeležilo več kot 200 ljudi

skega združenja tako rekoč ni mogoče ločevati med zavestno neonacističnimi in fašističnimi akterji ter drugimi udeleženci, je prepoved prireditve edina možnost in ustreza določilom Avstrijske državne pogodbe iz leta 1955, ki vsebuje prepoved vsakršnega nacionalsocialističnega delovanja.

Po oceni Dokumentacijskega arhiva avstrijskega odpora je organizator

nacionalističnim izgredom na Libuškem polju, kjer organizatorji cerkveno prireditelj brez vsakršnega sramu zlorabljajo za rehabilitacijo fašističnega ustaškega režima ter za legalizacijo neofašističnih in skrajno nacionalističnih gibanj.

Predstavniki iniciative proti ustaškim in nacističnim shodom na Koroškem so razkrili dva transparenta s citati iz Avstrijske državne pogodbe in resolucije

Združenih narodov proti neonacizmu, sicer pa so tudi ugotovili, da je svoboda izpod nacističnega jarma Evropi priborilo mednarodno partizansko in odporiško gibanje. **Primož Siter**, predstavnik Zveze združenj borcev iz Slovenije, je dejal: »Dan, kot je današnji, zbor, kot je ta, nas opozarja, da je čas vedno primeren, da se skupaj, glasno in odločno postavimo po robu tako staremu nacizmu kakor tudi novemu fašizmu – pri nas, pri vas, v Evropi.«

Dagmar Schindler, namestnica predsednika zveze kacetarjev Avstrije, je med drugim zadovoljna ugotovila, da je srečanje starih in novih fašistov končno postalo tema javnih razprav, in poudarila: »Bližamo se nevarnim časom. V vladi imamo desno ekstremno stranko, ki se navzven pretvarja in poskuša omalovaževati svojo antisemitsko in rasistično nastrojenost.« **Milan Wutte**, predsednik Zveze koroških partizanov, se je zamislil ob potrebi take protestne manifestacije in dejal: »Da smo danes spet tako daleč, da se moramo zbrati na takem protestnem shodu, je zelo žalostno in boleče za vsakega demokrata in svobodoljubnega človeka. Predvsem pa tudi za vse tiste, kateri so svoje najdražje zgubili v grozotni moriji

druge svetovne vojne na ozemlju NDH pod vodstvom Anteja Pavelića in vojaških formacij ustašev ter SS. Upam, da prav ta spomin, ki se spet zlorablja v politične in verske namene, v prihodnosti ne bo več potekal v taki obliki.«

Avstrijske oblasti so vsa leta prezirale celo lastne zakone in mednarodne obveze. Samo na osnovi te neaktivnosti

izdajatelj spletnega časopisa Die Jüdische, pa je med drugim spomnil: »Vodja kaceta v Jasenovcu, Dinko Sakić, ki so ga leta 1998 v Zagrebu obsodili na dvajset let zapora, je bil leto pred tem v Pliberku in se je bahal s svojimi zločini. Bil sem navzoč pri procesu in jasno je bilo, na kateri strani je pravica in na kateri je krivica.«

je shod v spomin na fašistično državo NDH oziroma na njene oborožene enote lahko postal največje srečanje neonacistov v Evropi. O tej dimenziji je govorila tudi **Antonia Romano**, predstavnica evropskega omrežja raziskovalnih in izobraževalnih ustanov: »V Italiji smo priče oživljanju fašističnih strank. Tu ne gre samo za Caso Pound in Forzo Nuovo, gre predvsem tudi za fašizacijo stranke Severna liga, ki je imela na volitvah 4. marca precejšen uspeh in je še bolj na desni kot Gibanje petih zvezd.«

O potrebi skupnega boja je spregovorila tudi **Violeta Tomić**, poslanka stranke Levica v slovenskem parlamentu. Zahvalila se je vsem, ki se bojujejo za evropsko antifašistično izročilo, ki se bojujejo za spoštovanje protifašističnega izročila avstrijske državne pogodbe, ki je brez boja slovenskih partizanov in avstrijskih antifašistov ne bi bilo.

Nora Christenhuß, predstavnica Visokošolske zveze v Celovcu, je med drugim poudarila, da tudi na univerzah ni nobene razprave o današnjem shodu ustašev na Libuškem polju: »To je posledica politike, ki zavestno jemlje prostor političnim temam na univerzah in vidi glavni cilj v tem, da oblikuje mlade ljudi v delovno silo, poslušno in podrejeno ekonomskemu diktatu.« **Samuel Laster**,

Medtem ko avstrijske oblasti, cerkev in prireditelji shoda na Libuškem polju govorijo o tem, da je njihovo zborovanje »hrvaško zborovanje«, pa je na manifestaciji v Pliberku spregovoril zastopnik druge Hrvaške, **Franjo Habulin**, predsednik Zveze antifašističnih borcev in antifašistov Republike Hrvaške: »Živimo v Evropi, ki združuje. Zaupam, da je zavest za to še živa, da smo gradili današnjo Evropo na temeljih protifašizma. Tega se ne da izbrisati iz spomina. In želim si, da bodo sporočila te manifestacije dosegla tudi večno včerajšnje, za katere vodi pot v prihodnost samo po tirih vrnitve v preteklost.«

Poglede v prihodnost je začrtal govornik iniciative **Martin Diendorfer**: »Dokler uradna hrvaška cerkev z žegnomo koroške uradne cerkve obnavlja svoje nekdanje zavezništvo z ustaši, dokler se ne ogradi od svoje klerofašistične zgodovine, temveč se z njo spogleduje pod naslovom spominske maše, namesto da bi obžalovala svojo zgodovinsko krivdo, dokler se delajo avstrijske oblasti nevedne in slepe, dokler častijo ustaško vojsko in ji pripisujejo vlogo žrtve, vse dotlej se narava shoda na Libuškem polju ne bo spremenila. Vse dotlej bo tudi v prihodnje magnet za fašiste in naciste iz vse Evrope. Dovolj imamo tega.« ●

Balada

*V senci cerkve črna vrsta,
na baretkah bela smrt,
na baretkah bela smrt –
vodi jih črnuh iz Trsta.*

*Sveti mož, kaplan v ornatu,
jim podeli blagoslov:
»Smrt, če bel ni, tudi bratu!
Bog pomagaj vam na lov!«*

*Odkoraka črna vrsta
z blagoslovom iz vasi,
za sledjo črnuh iz Trsta
vodi jih, a sled je kri.*

*Mlad kurir se skriva v travi,
ranjen išče pomoči,
bela smrt se nadenj spravi,
biča ga vse do vasi.*

*So na smrt ga obsodili –
bičan bil je, opljuvan,
mrtvemu oči staknili,
v imenu Kristusovih ran.*

*Sveti mož, kaplan v ornatu,
jim podeli blagoslov:
»Smrt, če bel ni, tudi bratu!
Bog pomagaj vam na lov!«*

Peter Hribar

**Vir: Boris Paternu: Slovensko pesništvo upora, 3. knjiga.
Novo mesto: Dolenjska založba
1996, str. 81.**

Pismo partizanke

*Ko iz domačega kraja na tujem
sem pismo od partizanke prejel,
s tresočo sem ga roko odprl
in iz očesa sem solzo otrl.*

*V njem našel sem cvetje rdeče
in zelen vršiček – rožmarin,
cvetje iz domače vasice,
iz prelepih zasavskih planin.*

*»Ko mimo sem šla domačije,
s katere si ti bil pregnan,
na vrtu sem natrgala cvetje,«
mi piše dekle – partizan.*

*»Utrgala sem cvetko rdečo
in vršič zelen – rožmarin.
Zavila ga v pisemce belo
in tebi poslala v taborišče v spomin.«*

Evgen Cej, izgnanec v Nemčijo,
pesem je nastala leta 1942 v
taborišču Bruchsal.

Vir: Boris Paternu (ur.): Slovensko
pesništvo upora, četrta knjiga.
Novo mesto: Dolenjska založba
1997, str. 439

Zakaj jočeš

*– Babica, zakaj jočeš,
zakaj si brišeš solze,
glej, kako lep dan je zunaj,
vse poti k soncu drže!*

*– Oprosti, ljubica,
ne bi te rada užalila,
jutri je praznik, dan upora.
Nanj mislim, ne bom ga pozabila!*

*Med vojno so nas izselili,
mama in ata se nista več vrnila,
mene in druge so v sirotišnico dali,
hoteli so, da bi na svoj rod pozabila!*

*Izročili so me nemški družini
in me potisnili skozi grajski obok,
ves čas sem bridko jokala,
saj bila sem ukraden otrok!*

*– Babica, ne joči,
zdaj je pri nas tvoj dom,
jaz te ne bom zapustila,
pri tebi za vedno ostala bom!*

Jože Ševljak

Skupaj v svobodi

*Mama, daj, obriši solze,
jutri pridemo nazaj –
zima se je poslovila,
tukaj je cvetoči maj.*

*Veš, vsi skupaj za svobodo
marsikaj prestali smo
in potihoma vsi želimo,
da tako nič več ne bo.*

*Partizani vsi kot eden
vedno skupaj smo bili,
če nam sonce je sijalo
ali če je tekla kri.*

*Bodimo naprej še vedno
skupaj trdni vsepovsod,
da v bodoče ob težavah
neomajen bo naš rod.*

Marija Ana Petek

**70 LET
ZVEZE BORCEV**

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije
vabi na slovesnost ob 70. obletnici delovanja,

**ki bo v nedeljo, 1. julija 2018, ob 11. uri
na Kongresnem trgu v Ljubljani.**

Prireditev bo v vsakem vremenu.

Edinstvene ženske demonstracije pod okupatorjem

Zamolčani in tudi izbrisani spomin

Bila je zima 1942-43. Ljubljana je bila obdana z bodečo žico in razdeljena s španskimi jezdec, ki so imeli odprte le ozke nadzorovane prehode. V Gramozni jami so streljali talce. In bile so božične racije. Aktivisti OF so se zanesli, da jih za božič nihče ne bo preganjal, in so se zatekli domov.

// BESEDILO: Živa Vidmar // FOTO: Arhiv Svobodne besede

Italijani z belogardističnimi izdajalci pa so prav na božični večer prečesavali domove in množično zapirali moške. Pošiljali so jih v internacijo in jih streljali kot talce. Ženske so po novem letu začele hoditi pred ljubljanske zapore. Najprej so prosile, nato zahtevale, da izpustijo jetnike, da ne streljajo več talcev in da interniranim ljudem lahko neovirano pošiljajo pakete. Toda bilo je vse zaman.

To žensko srečevanje pred zapori je konec januarja in v februarju sprožilo najprej spontano akcijo neorganiziranih protestov, nato pa od 21. aprila 1943 dalje dobro organizirano akcijo. In 15. februarja so prosile za svoje moške tudi cerkvene očete na Pogačarjevem trgu. 21. aprila 1943, bila je sredo, so se organizirano zbrale pred okupatorjevim štabom pred Kazino v Zvezdi. Od oku-

patorja so zahtevale spoštovanje človekovih pravic. Ni jih bilo veliko, bile pa so vztrajne in so si obljubile: »Vidimo se naslednjo sredo!« (prvi ženski spomenik) Vsako sredo so neopazne organizatorke zbrale več žensk, vsako sredo jih je okupator razganjal s puškinimi kopiti. Prav pri tem preganjanju pa se je pokazala ženska organizacija. Dekleta brez otrok so prestrezala udarce. Končno so 12. maja 1943 odkorakale iz Zvezde pred vladno palačo na Erjavčevi in zahtevale human odnos okupatorja do njihovih ljudi.

Gluha ušesa cerkvenih očetov

Okupator je licemerno prevzel peticijo, hkrati pa je nad ženskami izvajal represalije (drugi ženski spomenik). Za zaprte moške, za vse interniranke in inter-

Trije spomeniki, posvečeni ženskim demonstracijam leta 1943

Spomenik pred Kazino v Zvezdi so odkrili 21. julija 1953 (pred dnevom vstaje). Avtor idejne zamisli spomenika je profesor Jože Plečnik, uresničila pa jo je skupina pod vodstvom akademskega kiparja Boža Pengova.

Spomenik pred vladno palačo na Erjavčevi ulici so odkrili 22. junija 1953. Posvečen je dogodkom 12. maja in 21. junija 1943. Izdelan je bil po načrtu arhitekta Eda Ravnikarja.

Spomenik pred stolnico na Ciril-Metodovem trgu so odkrili 22. junija 1953. Osnutek obeležja je Ravnikarjev, spremenil pa ga je verjetno Božidar Pengov. Odstranjen je bil na željo nadškofije leta 1991. 8. julija 2006 je bil postavljen nov spomenik na Pogačarjevem trgu, izdelala ga je akademska kiparka Dragica Čadež.

nirance ter za ženske, ki so zahtevale osnovne človekove pravice, ni bilo nobenih sprememb. Okupator se zanje ni zmenil. Potem ko so zavezniki prišli v Italijo, so se ženske 21. junija 1943 spet zbrale pred vladno palačo in zahtevale pravičnost. Razgnali so jih z vodo iz gasilskih brizgaln in s puškinimi kopiti. Pa so se spomnile na cerkvene očete in odšle pred stolnico, da bi znova prosile za milost pri cerkveni oblasti (drugi in »sporni« tretji ženski spomenik). Do stolnice niso prišle, ker je bila najprej zapora takoj za Robbovim vodnjakom proti stolnici, potem pa vodni curki in puškina kopita ...

25. julija 1943 je v Italiji padla fašistična vlada in ženske so v Ljubljani 1. avgusta 1943 spet organizirale demonstracije, tokrat pod vsesplošnim okriljem OF. Te demonstracije so imele večjo težo predvsem zaradi množičnosti. Zbralo se je približno 10.000 ljudi (četrti spomenik pred sodno palačo v Čufarjevi ulici). A večjega učinka na italijanskega okupatorja demonstracije niso imele.

Takšen je bil scenarij prvih, zadnjih in edinstvenih (ne samo v Evropi!) ženskih demonstracij pod okupatorjem v drugi svetovni vojni. In kakšen je spomin nanje? Zamolčan, pa tudi izbrisan! ▀

Spomenik na Pogačarjev trgu je delo akademske kiparke Dragice Čadež

Pozabili na ženski boj

Zamolčan je bil preprosto zato, ker je bilo to samó žensko gibanje, ki pa na splošno, ne samo v zgodovinski znanosti, nima nobene teže. Obrazi iz zgodovine in zgodovinskih kronik so samo moški. Če so bojevniki iz NOB priznavali svoje sobojevnice v socialističnih časih, potem je ženski boj samostojna Slovenija ne samo marginalizirala, ampak je želela nanj preprosto pozabiti. In to zato, ker je žensko gibanje moteče, zlasti pri razgraditvi socialne države in pri vnovični pokoritvi žensk neopatriarhalizaciji. Nosilka pglavitnega boja proti ženski emancipaciji pa je Rimskokatoliška cerkev, ki je zahtevala odstra-

Avtor idejne zamisli spomenika pred Kazino je Jože Plečnik

nitev tretjega spomenika pred stolnico, češ da je ta lažniv. Odstranjeni spomenik, ki je bil postavljen leta 1953, je bil sicer postavljen tja kot opomin cerkveni oblasti, vendar pa je bil odstranjen leta 1991 na njeno željo in kot podrejanje civilne oblasti cerkveni. Drugič je civilna oblast žrtvovala ženski spomenik, da je RKC brez velikih nasprotovanj privolila v graditev mošeje v Ljubljani.

Mestna občina tretjega spomenika ni vrnila »popravljenega« na svoje mesto. 8. julija 2006 je bil postavljen nov kip na Pogacarjevem trgu, izdelala ga je akademska kiparka Dragica Čadež. In kaj v resnici pomenijo ženske demonstracije izpred 75 let? Predvsem opozorilo, da so bile na Slovenskem posebno pogumne in ponosne ženske, ki so imele voljo pokazati svetu, da se mu ne bodo prepustile kot žrtvene ovce, in so ponosno zahtevale in ne prosjačile za svoje pravice. ●

70 let Zveze borcev Slovenije

Vrednote NOB – skupek zg

// BESEDILO: dr. Nevenka Troha, dr. Matjaž Kmecl

Leta 2018 praznuje Zveza borcev za vrednote NOB Slovenije 70 let obstoja. V javnosti je mogoče tu in tam prebrati, da smo preživeli in zastareli, skratka odveč. Tako ne govorijo le nepodpisani in slabo vzgojeni agitpropovci, ki so se razmnožili po strankarskih glasilih, temveč tudi kakšna dovolj razgledana, premišljujoča in celo podpisana osebnost znanega imena. Vsi pa ob tem pozabljajo, da »vrednote NOB«, za katerimi stojimo, niso dnevno-politična gesla, s kakršnimi se povečini prerivajo današnje stranke, temveč skupek zgodovinsko trajnih slovenskih vrednot. Te so bile leta 1941 le na najbolj brutalnem preizkusu; NOB, ki ni bil samo predmet »kavarniške debate« skupine izobražencev (Kocbek), temveč množična, spontana in hkratna vstaja slovenskega ljudstva na vsem območju »zedinjene Slovenije«, pa je bil častni odgovor na poskus surovega genocida.

Če kdo v resnici misli, da ni bilo vredno, naj se spomni Kajuhovih verzov o hlapcih in Cankarjevih besed o njih. In če je prepričan, da bi bilo brez narodnoosvobodilnega upora veliko manj žrtev, naj bere, če že drugega ne, Pisma na smrt obsojenih, naj se spomni tistih tisočev talcev, ki so jih postrelili in pobesili ne krive ne dolžne; ali pa naj pomisli na duhovnika Izidorja Završnika in njegovo zgodbo, ki so jo bog vedi zakaj eni in drugi skrivali do današnjih dni – čeprav je do neverjetnosti človeška.

Nihče ne taji, da so si med vojno in v prvih povojnih maščevalnih letih tudi na partizanski strani privoščili različna grozodejstva; v vojni in njenem nasilnem brezzakonju se ob vsem dobrem pririne v ospredje tudi veliko slabega. Nobena vojna niso šmarnice in še tako dober poveljnik ne bo nikoli imel pod nadzorom prav vseh svojih vojakov. Vsekakor so to bili obžalovanja vredni primeri, toda s svetopisemskim primerom povedano: ali naj babica s porodno vodo zavrže tudi otroka? Pa naj se

ga s spočetjem drži še tako umazan izvorni greh?

»Izvorni greh« našega osvobodilnega upora pa je bil, da se je vanj ugnezdil spopad med dvema svetovnim sistemoma moči. Kakor koli obračamo, se pri tem pokaže, da je eden od obeh sledil vseljuskemu zanosu in volji po svobodi, drugi pa tega ni hotel že zato ne, ker ni trpel prvega, tako in tako sta se imela za zgodovinska sovražnika; in se je raje odločil za kolaboracijo. Konec vojne je pokazal, da je vsaj v tem primeru imel prav prvi, česar mu drugi ni odpustil vse do današnjih dni. Rezultat: vsesplošna in nepopustljiva skreganost ter – med drugim – dvoglavi spomenik v srcu svobodoljubne in uporne, slovenske Ljubljane.

Zveza borcev ne mara biti zastavonoša nobene od teh, čeprav si eni in drugi kot nekakšno samoumevnost na vse kriplje prizadevajo, da bi jo za to naredili. V

Zgodovinsko trajnih slovenskih vrednot

obletnici vidimo trenutek, da še enkrat poudarimo: smo skupnost vseh tistih ljudi, ki vidijo v nekdanji Osvobodilni fronti in NOB dragoceno zakladnico slovenskega ponosa, svobodoljubnosti in poguma; v takratnih ljudeh vidimo generacijo, ki si je upala, ki ni računala, kaj se ji splača, temveč je tudi za ceno desetisočev življenj ostajala zvesta slovenski zgodovini in vodilom, ki so se v njej spočela. Dejanje predstavlja dragoceno srebrnino, h kateri se bomo lahko zmeraj spet, kadar nas bo svet grabil za vrat – in nas bo zagotovo še, ker vidijo v nas drobiž, tako kot sta nas Hitler in Mussolini – vračali po navdih.

Imamo se za skrbne in odgovorne varuhe te naše zakladnice – ne kot »levi« ne kot »desni«, temveč kot svoji.

Od nastanka do današnjih dni

Zveza združenj borcev NOV Jugoslavije je bila na pobudo Josipa Broza Tita, ki

je nato postal tudi njen prvi predsednik, ustanovljena šele konec septembra 1947, v času, ko so se vse bolj zapletali odnosi z zahodnimi zavezniki in so se že kazali spori s Stalinom. Jugoslovansko vodstvo je namreč ocenilo, da bi bili borci in drugi sodelavci osvobodilnega gibanja v primeru napada na državo zaradi svojih izkušenj in patriotizma močna moralna, politična in obrambna sila. V nekaj mesecih po zvezni so bile ustanovljene tudi republiške organizacije. Imele so status družbenopolitičnih organizacij in so delovale v okviru Ljudske fronte, po njenem preoblikovanju leta 1953 pa v okviru Socialistične zveze delovnega ljudstva. Njihova osrednja naloga je bila sodelovanje pri obnovi in razvoju domovine ter pri obrambi njene ureditve in neodvisnosti, ob tej pa tudi pomoč članom pri urejanju ekonomskih, socialno-humanitarnih, zdravstvenih in drugih vprašanj.

ZZB NOV Slovenije je bila tako ustanovljena 4. julija 1948, po naključju torej le teden dni po objavi resolucije Informbiroja, s katero je bila Komuni-

stična partija Jugoslavije izključena iz te organizacije in med drugim obtožena oddaljevanja od marksistične in leninistične ideologije ter sovražnega odnosa do Sovjetske zveze. Ob ustanovitvi je bilo vanjo vključenih 120.000 članov, desetletje pozneje 130.000, leta 1973 pa 157.000, nato pa se je število zaradi umiranja članstva zmanjševalo. Člani so lahko postali nekdanji borci NOV, aktivisti OF in drugi, ki so dejavno podpirali osvobodilno gibanje, udeleženci odpora proti okupatorju zunaj Slovenije in žrtve fašističnega nasilja. Leta 1962 se je vanjo vključila Zveza vojaških vojnih invalidov Slovenije.

V prvih letih je Zveza delovala predvsem na humanitarnem področju, skrbela za vojne sirote in otroke padlih udeležencev osvobodilnega boja ter članom pomagala urejati invalidnine, pokojninsko dobo, denarne pomoči, zaposlitve, stanovanjsko vprašanje in podobno.

Zveza je skrbela za postavitve in vzdrževanje spomenikov in spomin-

skih znamenj (postavljenih je bilo več kot 5.300), za urejanje grobov in grobišč padlih ter za ureditev spominskih zbirk o NOB. Z njenim sodelovanjem so bile ustanovljene knjižne zbirke, kot sta Knjižnica NOV in POS ter Knjižnica OF, v okviru katerih je izšlo več kot 120 knjig. Pripravila je številne spominske in komemorativne prireditve, nekatere so postale tradicionalne. Izročila in vrednote narodnoosvobodilnega boja je širila tudi z delovanjem skupnosti borcev enot in služb NOV in POS.

Z ustavo, sprejeto leta 1974, ki je uvedla delegatski sistem, je ZZB postala del oblasti in imela delegate vse od temeljnih samoupravnih skupnosti do zvezne skupščine. Kot takšna je prevzemala tudi odgovornost za delo teh organov oblasti. Zveza je sodelovala v procesih demokratizacije, ki so v osemdesetih letih, zlasti pa po letu 1986, tako zunaj kot znotraj političnega sistema potekali v Sloveniji.

Slovenska ZZB je delovala tudi na področju tako imenovanega splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite ter novembra leta 1968 podprla ustanovitev organov republiške teritorialne obrambe. Takrat je skupina pri njenem glavnem odboru na podlagi bogatih izkušenj iz narodnoosvobodilnega boja oblikovala zasnovo splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, ki so jo v Sloveniji kljub nasprotovanju Jugoslovanske ljudske armade uspeli ohraniti. Njena veljava in pomen sta se potrdila ob agresiji na Slovenijo leta 1991. ZZB je tudi ustvarila dobre odnose z organizacijami civilne družbe, s planinsko, taborniško in športnimi organizacijami, Rdečim križem in drugimi.

V okviru njenega mednarodnega delovanja je zlasti pomembno njeno sodelovanje z Zvezo partizanov Primorske in nato z Vsedržavnim združenjem partizanov Italije, v katerem so v sekcijah v Trstu in Gorici včlanjeni tudi Slovenci. Prav tako je pomembno njeno sodelovanje z Zvezo koroških partizanov.

Po družbenih spremembah, ki so sledile večstrankarskim volitvam aprila leta 1990, je ZZB NOV Slovenije izgubila status družbenopolitične organizacije

in se je kot subjekt civilne družbe konstituirala v samostojno nestransko organizacijo borcev in udeležencev narodnoosvobodilnega boja Slovenije. Obenem so zaradi nestrinjanja o osrednjih vprašanih politike in delovanja nastajali spori z drugimi republiškimi in zvezno organizacijo, zlasti v pripravah na 11. kongres ZZB NOV Jugoslavije v prvi polovici leta 1990, ki se ga slovenski delegati niso udeležili in so nato iz zvezne organizacije izstopili. ZB NOV Slovenije je začela tudi postopke za vključitev v Svetovno federacijo veteranov, v katero je bila nato sprejeta aprila leta 1994. Pri tem je pomembno pripomogla k mednarodnemu uveljavljanju samostojne Slovenije. Obenem so se člani slovenske ZZB dejavno vključili v proces osamosvajanja Slovenije in nato leta 1991 odločno podprli ter v okviru realnih možnosti tudi sodelovali v odporu proti agresiji JLA na Slovenijo. Vse od leta 1992 se je Zveza zavzemala za aktivno vlogo Slovenije ter njenih vladnih in nevladnih organizacij pri odpravljanju balkanske krize. Hkrati je bila kritična zaradi zapostavljanja (neuveljavljanja) ugleda, ki si ga je Slovenija v okviru velike zavezniške koalicije pridobila v protifašističnem boju. Dejstvo, da so slovenski partizani pomembno prispevali k zmagi zaveznikov, potrjuje tudi vabilo slovenske delegacije na slovesnost ob 70. obletnici izkrcanja zaveznikov v Normandiji leta 2014.

Pomembni koraki najprej so bili storjeni junija 1992, ko se je organizacija preoblikovala v Zvezo združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije, in nato leta 1997, ko je sprejela odločitev, da se lahko vanjo včlanjujejo tudi tisti, ki niso bili udeleženci osvobodilnega boja. Tako so bila odprta vrata mlajšim, rojenim med vojno in po njej, ki podpirajo vrednote protifašizma. S tem je postala splošna domoljubna organizacija, ki ohranja in razvija izročila in vrednote NOB ter pomaga svojim članom urejati zlasti socialna in zdravstvena vprašanja. V njenem okviru je konec leta 1997 delovalo 63 območnih združenj, danes pa jih je 82. Leta 2007 se je preimenovala v Zvezo združenj borcev za vrednote NOB Slovenije – ZZB. Od poletja 2013 pa v ZZB deluje tudi mladinska organizacija. ●

70 let ZB

Učenci sporo

Osnovnošolci v občini Krško so v tem šolskem letu zelo zavzeto ustvarjali risbe in pisali spise na temo NOB in o težavah današnjega časa. Del gradiva na temo Ustavimo zlo so izdali v glasilu Še pomnimo, tovariši. Učenci so risali in pisali o vojnah, lakoti in begunstvu. Trinajst risb so narisali za koledar za leto 2018, ki nosi naslov: Šolstvo v letih 1941–1945. Skupaj so ustvarili 34 zelo zanimivih risb.

// BESEDILO IN FOTO: **Lojze Štih**, predsednik ZB za vrednote NOB Krško

Za vse udeležence je organizator, Združenje borcev za vrednote NOB Krško, pripravil nagradni izlet. Obiskali so spomenik komandanta Staneta in Otok, kjer je razstavljeno ameriško letalo. Učencem pa so obljubili posebno razstavo, kar so uresničili na začetku marca v Kulturnem domu v Krškem. Odprtja s kulturnim programom se je udeležilo zelo veliko odraslih in šolarjev. Zbrane je ob tej priložnosti nagovorila profesorica Andreja Novak Gabrič. »Spoštovanje, medgeneracijsko sodelovanje in medsebojno razumevanje so vrednote, ki človeštvo združujejo in povezujejo. Nenehni so izzivi, ko naše učence in nas mentorje različne organizacije vabijo k sodelovanju, razmišljanju in ustvarjanju prispevkov o različnih perecih vprašanjih,« je med drugim dejala Gabričeva in dodala: »Povabilu predsednika ZB Lojzeta Štiha, da se znova povežemo in skupaj nekaj ustvarimo, smo se mentorji nekaterih posavskih šol tudi tokrat brez pomisleka odzvali, saj želimo nadaljevati in živeti te vrednote. Z Zvezo združenj borcev za vrednote NOB šole že nekaj let sodelujemo, tudi Osnovna šola Raka, iz katere prihajam. Likovni

čajo: Želimo si mir in ljubezen

Odprtja razstave se je udeležilo veliko učencev in odraslih.

in literarni izdelki naših učencev dopolnjujejo njihova glasila in koledarje. Organizatorji pa hvaležnost za naše delo izkazujejo s povabilom na zaključ-

ne razstave in nas popeljejo na izlete na kraje, ki sestavljajo delčke mozaika, skupne slike, imenovane zgodovina. Ti kraji predstavljajo veliko naše zgodovi-

ne in ponosa. Tudi to je šola, učna ura, vzgoja za življenje, za prihodnost.«

V literarnih zapisih so učenci kritično opisovali dogajanje v svetu, hkrati pa so izrazili sočutje z vrstniki po svetu, ki še vedno živijo v negotovosti: »Hodijo, pa nikamor ne pridejo. So umazani in pregnani od doma, mnogi tudi iz države, živijo v strahu. Resničnost je nepravilna.«

V svojih zapisih učenci sporočajo, da si želijo miru, družinske sreče, preskrbljenosti, ljubezni. Brezposelnost in revščina sta del našega vsakdana, zato je prav, da znamo ceniti vse, kar nas obdaja in kar imamo. Ena izmed učenk pa je dodala: »Stopimo korak naprej s sočutnostjo. Že danes naredimo nekaj dobrega za svetovni mir in zaživimo v strpnosti, spoštovanju in dobrosrčnosti. Mi smo upanje za nov dan.«

Razstava je v osnovnih šolah vzbudila veliko zanimanje. Pet šol se je odločilo, da bo razstavo v celoti preneslo tudi v svoje prostore. ●

Osnovnošolci so risali in pisali za glasilo Še pomnimo, tovariši

Bukovo

Krajevna organizacija ZB Cerklje je tudi letos na začetku junija pri spominskem obeležju na Bukovem pripravila slovesnost, posvečeno 24 partizanskim garibaldincem, ki so 21. januarja 1945 padli pod streli Nemcev. Poleg številnih domačinov so se prireditve udeležili tudi člani ZZB in delegacija ANPI - VZPI iz Čedad, ki so k spomeniku položili cvetje. Slavnostni

govornik je bil podpredsednik ANPI Čedad Luciano Marcolini Provenza. Poudaril je pomen spominjanja na mrtve junake ter skrb domačinov in organizacije ZB Cerklje za urejenost spomenika. V kulturnem programu so nastopili učenci Osnovne šole Cerklje in recitator. Praporščaki ZB, Društva Sever, Slovenske vojske in Veteranov vojne za Slovenijo so še polepšali prizorišče prireditve, ki se je končala z družabnim srečanjem. Pred slovesnostjo so se delegacije na pokopališču v Cerkljem spomnili tudi vseh, ki počivajo v grobnici padlih.

Besedilo in foto: Vojo Hobič

Črnomelj:

Dan OF smo proslavili tudi v Črnomlju. Dvorano Kulturnega doma, ki je tudi zibelka slovenskega parlamentarizma in državnosti, saj je bilo v njej prvo zasedanje SNOS-a (Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta), so napolnili člani Združenja borcev za vrednote NOB, veterani vojne za Slovenijo 1991, Policijskega združenja Sever, Območnega združenja slovenskih častnikov, predstavniki Slovenske vojske ter predstavniki političnega, kulturnega in družbenega življenja v Črnomlju.

Slavnostna govornica Mojca Čemas - Stjepanovič, županja Občine Črnomelj, je v svojem govoru predstavila vrsto zgodovinskih dejstev o pomenu ustanovitve Osvobodilne fronte, ki je združila ogromen del slovenskega naroda v skupnost borcev za osvoboditev okupirane Slovenije vse do trenutka, ko bosta fašizem in nacizem skupaj z domačimi pomagači izgnana z zasedenega ozemlja. Poudarila je pomen vrednot, ki so nastajale in se krepile v krvavih bojih partizanskih enot s sovražnikom, se prenašale na civilno prebivalstvo in tako še bolj utrjevale nacionalni ponos ter željo po svobodi, prenehanju trpljenja in samostojnosti naroda in države, kar se je v letu 1991 tudi uresničilo.

V kulturnem delu slovesnosti so nastopili člani Lutkovnega gledališča EU iz Ljubljane z lutkovno predstavo Partizanski miting.

Slovesnost ob dnevu odpora proti okupatorju je poleg spomina na to dogajanje tudi dan, namenjen posameznikom, ki jim Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije izroči priznanja za njihovo dolgoletno požrtvovalno delo v borčevski organizaciji. Letos so jih dobili trije člani Združenja borcev za vrednote NOB Črnomelj, in sicer Rudi Hotujec iz Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Adlešiči (zlata plaketa), Franc Mukavec iz Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Vinica (srebrna plaketa) in Jože Rogina iz Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Dragatuš (srebrna plaketa).

Besedilo: F. J.

Murska Sobota:

Društvo brigadirjev Pomurja (DBP) Murska Sobota je v drugem letu delovanja največ pozornosti posvetilo dogodkom, povezanim s 40. obletnico mladinske delovne akcije Goričko.

Tako je bilo organizirano srečanje udeležencev MDA Goričko, udeležencev drugih MDA na območju Pomurja ter vseh Pomurcev, ki so sodelovali na MDA na območju Slovenije in nekdanje SFR Jugoslavije. Organiziranje in koordiniranje programa je izpeljala Osnovna šola Šalovci s svojimi prizadevnimi učiteljicami. Posebno je za kakovosten program zaslužna Breda Kerčmar. Srečanja se je udeležilo od 200 do 300 ljudi.

Spominsko ploščo je odkril Ljubo Jasnič.

Ob tej priložnosti je bil izdan zelo obsežen, lepo oblikovan in vsebinsko bogat bilten, v katerem so predstavljeni razvoj mladinskega prostovoljnega dela ter spomini komandantov in udeležencev mladinskih delovnih akcij. Bilten na poseben način prikazuje vrednote, ki se jih je razvijalo v okviru MDA, in sicer: prostovoljstvo, solidarnost in humanizem brigadirskega duha in tovarištva. Odkrili so tudi spominsko obeležje na Osnovni šoli Gornji Petrovci, slavnostni govornik je bil Ljubo Jasnič, na ogled pa je bila postavljena še razstava o mladinskih delovnih akcijah Goričko, katere avtor je Filip Matko Ficko. Razstava je bila pozneje razstavljena tudi v Vrto spominov in tovarištva na Petanjcih ter v Pokrajinski in študijski knjižnici Murska Sobota.

Besedilo in foto: Filip Matko Ficko

Strunjan:

Na tradicionalni slovesnosti v spomin na tragični dogodek, ko so strunjski otroci leta 1921 postali prve nedolžne žrtve fašizma, so v tem kraju konec marca pripravili spominsko slovesnost. Zbrane so nagovorili podžupanja občine Piran mag. Meira Hot, predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Občine Piran Bojan Česnik in član sveta KS Strunjan Gianfranco Giassi. Kot slavnostni govornik je z zbranimi svoje misli delil Rihard Knez.

»Današnja slovesnost je posvečena spomina na strunjsko tragedijo, a je namenjena vsem, ki verjamemo, da je svet mogoče spremeniti na bolje; vsem, ki verjamemo, da bo dobro vedno premagalo zlo,« je povedala podžupanja mag. Hot in opozorila, da so politične ideologije, ki gradijo na sovraštvu, še kako žive tudi danes. »Ne zatiskajmo si oči, tudi v Evropi živimo v novi dobi latentnega fašizma. Tu je, med nami – včasih bolje, včasih slabše prikrit, a vedno prepoznaven po nenehnem podpihovanju strahu. Fašizem se prisesa na vsako našo negotovost in jo pregnete v sovraštvo,« je opozorila. »Ne glede na to, kako razvita je

in kako dolgo demokratično tradicijo ima, je ranljiva vsaka skupnost, ki se ne zna ali ne zmore postaviti po robu izbruhom sovraštva. In ranljiva je vsaka skupnost, ki se ne upre svojim voditeljem, če ti spodbujajo sovraštvo,« je sklenila.

Slavnostni govornik Rihard Knez se je v osrednjem govoru spomnil trenutkov, ko so v strunjski dolini odjeknili streli, ki so pokosili nedolžne otroke.

Zbranim je orisal obdobje, ki je sledilo temu napadu, in pozval vse, naj poskrbijo, da spomin na te grozote nikoli ne bo zbledel. V kulturnem programu so nastopili Pihalni orkester Piran, varovanke in varovanci Centra za usposabljanje Elvira Vatovec Strunjan, učenke in učenci osnovnih šol Sečovlje, Lucija in Cirila Kosmača Piran, Gledališka skupina Flip Piran in Minka Lavrič.

Besedilo in foto: Nina Trampuš

Kodreti:

Prvomajski pohod po gričih Gornje Branice v organizaciji Vaške skupnosti Gornja Branica, ki združuje sedem vasi, je potekal že desetič zapored. Kot je povedal lokalni turistični vodnik LAS-a Krasa in Brkinov Štefan Čehovin, so prvotno več kot šest ur dolg pohod razdelili na tri etape, ki se ciklično ponavljajo vsaka tri leta.

Letos se je približno 40 ljubiteljev narave podalo na Kras v občini Komen. Izpred vaškega doma in cerkve sv. Katarine, ki jo obnavljajo, v Kodretih so se iz središča Gornje Branice podali skozi Kobole, kjer so si ogledali spomenik, postavljen bratoma Evgenju in Milanu Kantetu, žrtvama fašističnega terorja 23. februarja 1945, in spominsko ploščo na Kantetovi domačiji, kjer

Počitek pri spomeniku baronu Čehovinu

so se 28. 8. 1941 sešli najnaprednejši in pogumni možje Gornje Branice s prvimi partizani na Primorskem. V vasi jih je z dobrotami pričakal domačin Dušan Ukmar. Pot so nadaljevali do Kobjilja in cerkvice sv. Gregorija, nato pa so se mimo Štanjela spustili v braniško dolino. Zadnji postanek je bil ob spomeniku baronu in častniku Andreju Čehovinu pred njegovo rojstno hišo v Dolancih. Ob koncu več kot peturnega pohoda sta zbrane čakali še kulinarična dobrota, kraška jota s klobaso, in dobra kapljica. Najmlajša pohodnika sta bila sedemletni Matija in dve leti starejša sestra Urška Pavlič, najstarejši pa 78-letni Vid Benko. Prihodnje leto bodo pripravili pohod na Vrhe (Štjak).

Besedilo in foto: Olga Knez

Dolž:

Na tukajšnjem pokopališču je bila 14. aprila tradicionalna komemoracija za šestimi padlimi na bližnjem Selu pri Zajčjem Vrhu in za komandantom Cankarjeve brigade Alojzom Draganom, domačinom, ki je padel v Rogu na pragu svobode in je tukaj pokopan. Zbrane je ob spomeniku padlim v NOB pozdravil predsednik krajevne organizacije borcev za vrednote NOB Franci

Kuzma. Poveljnik novomeške spominske čete Ivan Petančič - lčo je obudil spomin na legendarnega komandanta Cankarjeve brigade Alojza Dragana. Boris Hren, namestnik predsednika Skupnosti borcev Cankarjeve brigade, pa je spomnil na 1. april 1944, ko je številna enota SS-policije s svojimi slovenskimi pomagači skušala na bližnjih Selih obkoliti in uničiti prvi bataljon Cankarjeve brigade, kar pa ji ni uspelo. Žal je na bojišču obležal komandant bataljona Zdravko Firm s štirimi borci in bolničarko.

Učenke in učenci Osnovne šole Stopiče so pod vodstvom mentoric in mentorjev za to priložnost pripravili izbran in zahteven kulturni program. V njem je s partizanskimi napevi nastopal Mladinski pevski zbor pod vodstvom Anke Koračin. Zborna recitacijo so izvedle učenke Klara, Maja in Stefanija. tekste so recitali Lea Movern, Petra Gosenca, Lina Šašek, Laura Omerzu, Vito Vidmar in Vid Turk. K slovesnemu razpoloženju sta prispevala tudi nastop praporščakov s prapori borčevskih organizacij in postroj Novomeške spominske čete. Prireditev je večje vodil Aleš Kirn.

Besedilo in foto: Stojan Pertovt

Videm ob Ščavnici:

Krajevna organizacija Zveze združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Videm (danes se kraj spet imenuje Sveti Jurij ob Ščavnici) je 25. maja pri spomeniku padlim borcem v NOB in žrtvam fašizma z imeni 33 posameznik in posameznikov pred stavbo Kulturnega in upravnega središča Občine Sveti Jurij ob Ščavnici zbrala predstavnike veteranskih organizacij iz časov NOB v letih 1941–1945 in osamosvojitvene vojne leta 1991.

Udeležence slovesnosti sta pozdravila tajnica Krajevne organizacije ZZB za vrednote NOB Videm Katica Leskovar in župan Občine Sveti Jurij ob Ščavnici Miroslav Petrovič. Ob tej priložnosti so dvema novima članoma organizacije ZZB za vrednote NOB Videm izročili članski izkaznici.

V Zeleni dvorani Kulturnega in upravnega središča je Nikolaj Brus, predsednik Območnega združenja Zveze veteranov vojne za Slovenijo Gornja

Radgona, pozdravil prisotne, major Zdravko Stolnik pa je spomnil na čas bojev generala Rudolfa Maistra - Vojanova pred sto leti za severno mejo, zatem pa je v dveh šolskih urah podrobno predstavil čas desetdnevne vojne za Slovenijo leta 1991 na območju Prlekije oziroma podrobno v Gornji Radgoni. Vsi so si lahko ogledali še kratek dokumentarni film o teh dogodkih.

Ob koncu je sledilo družabno veteransko srečanje pri Lovskem domu Lovske družine Videm ob Ščavnici.

Besedilo in fotografija: Filip Matko Ficko

Novo mesto:

Na območju spomenika bunkerja s topom na Drski, kjer so v zadnjih letih člani krajevne organizacije ZB NOB Drska v sodelovanju s krajevno skupnostjo Drska uredili pešpot in stopnice za vstop v objekt, so tokrat postavili informativno tablo. Bunker namreč leži ob zgodovinsko-rekreativni pešpoti Novo mesto v žici, zato je bila postavitev informativne table logično nadaljevanje urejanja okolice.

Tabla je vsebinsko zelo podobna prvi postavljeni informativni tabli za pot Novo mesto v žici, ki stoji v bližini gostišča Loka. Na njej so zemljevid poti in podatki o ključnih dogodkih v Novem mestu v času NOB. Bunker je sicer tradicionalno zbirališče pohodnikov, ki se na dan upora proti okupatorju podajo na priljubljeno novomeško pot.

KO ZB NOB Drska

Petanjci:

Krajevna organizacija ZZB za vrednote NOB Tišina je 16. junija pripravila že sedmi spominski pohod ob obeležjih NOB in osamosvojitvene vojne 1991. Pohoda se je udeležilo trideset članic in članov ter simpatizerjev veteran-

Udeleženci pohoda pred Roganovo domačijo v Sodišincih

skih organizacij iz časov druge svetovne vojne (1941–1945) ter osamosvojitvene vojne za Slovenijo 1991. Vse udeležence in udeležence so pred startom pohoda v Vrto spominov in tovarštva na Petanjcih pozdravili Ferdinanda Mladenovič v imenu ZZB za vrednote NOB Tišina, predsednik uprave Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija Ernest Ebenšpanger in predsednik Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo v Gornji Radgoni Nikolaj Brus. Iz Vrta so pohodniki krenili proti Sodišincem, kjer so se zbrali pred domačijo

s hišno številko 6. Tam je bil pred drugo svetovno vojno doma dr. Ludvik Rogan in njemu v spomin je na steni domačije vzidana spominska plošča z besedilom pesnika Otona Župančiča: »... Naša radost, bolečina, nade v mraku nam prižgane, vse nekoč bo zgodovina ...«

Besedilo in foto: Filip Matko Ficko

Jamnik:

Krajevna organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Škofja Loka je 21. aprila letos že drugo leto zapored pripravila tovariško srečanje na Jamniku nad Sveto Barbaro. Skupaj smo se spomnili začetkov narodnoosvobodilnega boja na Škofjeloškem na domačiji, kjer so si preganjani loški partizani našli prezimovališče in kjer se jim je na pobudo NOB iz Ljubljane pridružil smučarski vod. Slavnostni govornik je bil mag. Blaž Kavčič, sin Franca Kavčiča - Veljka, aktivnega udeleženca bojev, ki je skupaj z brati, borci škofjeloške čete, sestrama in očetom tajno sodeloval v osvobodilnem boju. V svojem govoru je jasno povedal, da je izdaja zakrivila napad Nemcev na Jamnikovo

domačijo 11. marca 1942. Naši predniki v tridesetih in štiridesetih letih prejšnjega stoletja niso zapustili domov in se podali v mrzle gozdove zato, da bi se bojevali, umrli, še manj zato, da bi, kot pravijo nekateri, »darovali svoja življenja«. Šli so, da bi živeli, da bi zmagali v boju za svoje dostojno življenje in dostojno življenje vseh rojakov! Ob tem pa so zavestno tvegali izgubo najpomembnejšega – svojega življenja. Ko jih je leta 1941 napadel okupator, jim je bilo jasno, kdo je sovražnik. Zgled borcev med NOB mora biti vodilo za soočanje z izzivi sodobnega časa, morda tudi spodbuda Zvezi, da se odločno postavi v ospredje prizadevanj za dobro, materialno in duhovno bogato življenje državljanov Slovenije danes in jutri!

K slovesnosti srečanja so s kulturnim programom prispevali še dramski igralki Nadja Strajnar Zadnik in Maja Sever ter Viktor Zadnik.

Besedilo: Franc Franko, foto: Marjana Jugovec

Hruševje:

Drugi pohod na območju Hruševja smo pripravili 2. junija letos. Potekal je ob spomenikih NOB na območju KO ZB za vrednote NOB Hruševje, ki je letos tudi organizirala tovrstni že drugi pohod. Lani je potekal prvi, zelo uspešen pohod na območju KO ZB Postojna, kar je člane Združenja borcev za vrednote NOB Postojna spodbudilo k nadaljnjemu pohodništvu.

V jutranjih urah smo se člani ZB s svojimi prijatelji in privrženci, med katerimi so bili tudi člani Slovenskega planinskega društva Trst, zbrali pred gostilno v Hruševju. Prvi postanek je bil pri cerkvi v Hruševju, kjer stoji spomenik, posvečen padlima borcema Edvardu Tomincu in Ludviku Ogrizku, udeležencema legendarne dražgoške bitke. Nato smo pot nadaljevali v središče Hruševja, kjer je spomenik posvečen 18 padlim borcem in žrtvam fašizma. Nasproti tega spomenika pa stoji spominsko obeležje, posvečeno tehniki Nanos, ki je tu delovala 99 dni v letu 1944. Tehnika se je konec junija 1944 preselila v votlino na zahodni strani Predjamskega gradu.

Iz Hruševja nas je pot vodila proti vasi Velika Brda, nato pa do vasi Strane, ki so jo fašisti požgali že leta 1931. Na območju vasi Strane in Šmihel so bile že v času Italije močne utrdbe z velikimi zalogami orožja in municije. Iz Stran smo nato krenili skozi gozd proti Velikemu Ubeljskemu. Tudi pri tamkajšnjem spomeniku nam je naša članica Branka Černigoj prebrala o

njegovi zgodovini: aktivisti Velikega Ubeljskega so sodelovali na Razdrtem pri organiziranem pobegu 95 francoskih ujetnikov iz nemške posadke k partizanom. 10. januarja 1944 je na Velikem Ubeljskem začela delovati partizanska šola. 80 otrok je poučeval učitelj Zdenko Pečar. Prvi žrtvi v vasi, ki sta umrli po zverinskem mučenju fašistov, sta bila kurir Metod Simčič (12. avgusta 1942) in Alojz Brajliz iz Stran (6. oktobra 1942).

Pot smo nato nadaljevali do Malega Ubeljskega, kjer je v hiši številka 9, po domače Kavščevi, leta 1944 delovala partizanska bolnica, ob napadu Nemcev na Razdrto, skozi Brezje in Mala Brda.

Na 18 kilometrov dolgi poti smo se ustavili še v Slavinjah in Saješčah pri spomeniku padlim borcem Sočanovega bataljona in pri spomeniku Niku Šturmu - Tarzanu, prvemu organizatorju OF v teh vaseh, ki je padel pod fašističnimi streli pri rakuliški cerkvi 27. februarja 1943. Pohod smo končali v vasi Rakulik.

Besedilo in foto: Ana Horvat

Šoštanj:

Na Koroški cesti pri domačiji Šramlovih v Šoštanju je bila 24. maja letos slovesnost ob odkritju spominskega obeležja posadkama strmoglavljenih zavezniških letal, ameriškega in angleškega bombnika, ki sta na območju občine Šoštanj strmoglavila pred 74 leti.

Zbrane je pozdravil župan občine Šoštanj Darko Menih. V nesreči so umrli trije od desetih članov ameriške posadke in vseh sedem članov posadke britanskega letala. Ob strmoglavljenju ameriškega bombnika so bile v bližini nesreče tudi civilne žrtve. Na domačiji Poštajnerjevih je za posledicami odvržene bombe umrl otrok v zibelki.

Župan Menih se je ob koncu zahvalil vsem, ki so kakorkoli pomagali pri postavitvi spomenika, predvsem domačiji Šramel, ki je predlog o postavitvi obeležja na njenem zemljišču takoj sprejela z odprtimi rokami in velikodušno odstopila prostor.

Slavnostna govornica na prireditvi je bila ministrica za obrambo Republike Slovenije Andreja Katič. Med drugim je dejala, da nas mora spominsko obeležje spominjati na to, da so tudi nam pomagali tisti, s katerimi smo bili enotni v želji po svetovnem miru, in da nas je narodnoosvobodilni boj postavil na stran zmagovalcev v drugi svetovni vojni, zato ne smemo dopustiti, da bi kdorkoli omadeževal pomembnost partizanskega boja. Šaleška dolina

je v zgodovino zapisana tudi kot območje, na katerem je bila podpisana brezpogojna kapitulacija nemških sil za jugovzhodno Evropo.

Visoki goste so položili vence k obeležju, ki sta ga odkrila predsednik in član Šaleškega aerokluba, Zvonimir Mavri in Primož Jandrok.

Besedilo in foto: Tjaša Rehar

Celje:

V celjskem Parku svobode je bila 24. aprila slovesnost ob dnevu upora proti okupatorju. Slavnostna govornica je bila ministrica za notranje zadeve Vesna Györköš Žnidar. Kulturni program so pripravili učenke in učenci III. osnovne šole Celje in Trobilni kvartet Policijskega orkestra, ki letos zaznamuje 70 let delovanja.

Slavnostna govornica Vesna Györköš Žnidar je poudarila, da se moramo dejanj naših prednikov spominjati ne le s pomočjo zgodovine, temveč tudi ob zavedanju pomembnega dejstva, da danes živimo v samostojni državi, Republiki Sloveniji. Dodala je: »Nemška okupacijska oblast s svojo nacistično politiko, poskusom nacionalnega uničenja in izbrisa Slovencev je tu nalletela na močnega nasprotnika. Nasprotnika, ki sta ga utemeljevala patriotizem in narodna zavest in ki je obenem združeval ljudi različnih svetovno-nazorskih pogledov in političnih prepričanj. Štiri vojna leta so na Celjskem zaznamovali neusmiljeno preganjanje, kruto nasilje in maščevanje okupatorja ne samo nad člani odporiškega gibanja, ampak tudi nad njihovimi družinami in celo otroki. Zgodbe o ukradenih otrocih, javnem sramotenju, zloglasnem Starem piskru in deportacijah so se neizbrisljivo vtisnile v vaš in naš spomin. Kljub temu razmaha osvobodilnega gibanja ni bilo mogoče zaustaviti z ničimer – ne z ustrahovanjem ne s kaznovanjem. Mamljiv vonj po svobodi je bil premočan in konec vojne morije so prebivalci Celjskega pozdravili s pomladnim cvetjem in veseljem.«

Semič:

Ob državnem prazniku, dnevu upora proti okupatorju, smo 24. aprila letos v KC Semič soorganizirali koncert Big band orkestra Slovenske vojske. Vrhunski glasbeniki z izvrstnimi solisti in pevci so nam priredili nepozaben glasbeni večer. Orkester se je z zasedbo Big banda prvič predstavil kmalu po ustanovitvi leta 1996. Do leta 2009 ga je vodil Jani Šalamon, od takrat nap-

rej ga vodi Rudolf Strnad. Zasedbo odlikujejo obvladovanje različnih stilov, celovit zvok, zavzetost in predvsem predanost, kar začuti vsak poslušalec. Obiskovalce sta nagovorila županja Polona Kambič in predsednik ZB za vrednote NOB Semič Drago Mohar. Ta je v svojem govoru opozoril na pogoste in nenehne poskuse revizije NOB in na aktualnost vrednot, ki so se negovale med NOB. Končal je z besedami zaskrbljenosti: »Toda zgodovina je neizprosna učiteljica in nam žuga s prstom: največ slabega se je zgodilo, kadar se je preveč ljudi obrnilo stran!«

Besedilo: Rosa Mohar, foto: Zvone Butala

Predsednikovo dvojno življenje

Sporočilo, ki sledi, sem kot predsednik Društva Zarja spominov Velike Lašče moral napisati predvsem iz dolžnosti do sorodnikov žrtev na partizanski strani, ki sta jih grobo ignorirala tako župana kot tudi predsednik Republike (gre seveda za spomenik v Karlovcu), in kot nujen odziv na vse bolj brezobzirno potvarjanje zgodovine od druge vojne pa vse do danes!

Po štirih letih boja z mlino na veter (beri: z Uradom predsednika republike) bom odnehal. Nimam vztrajnosti nekaterih strankarskih povzpeticov, ki imajo prost dostop do predsednika v vsakem trenutku, niti nimam karizme otrok, ki so stalni gostje v lepih sobanah našega predsednika, še manj pa sem uspešen športnik, ki ga vnaprej čaka sprejem pri Borutu Pahorju skupaj s terminom za slikanje.

Ne. Ugotovil sem, da obstaja posebna vrsta ljudi, ki smo na seznamu nezaželenih in jih v najboljšem primeru sprejme vodja kabineta, če imajo veliko srečo in če so »tečni«, kot sem jaz. Zanimivo pa je vseeno nekaj: zaupali so mi namreč ljudje iz Urada, da so že od samega začetka »afere Karlovica«, to se pravi od maja leta 2015, obveščeni o vseh mojih akcijah, člankih v časopisih, elektronskih pismih Uradu ... Posledično se je na vsa ta moja prizadevanja po štirih (4!!!) letih oglasil telefon in napovedali so in me nato čez dva meseca povabili na razgovor z vodjo kabineta predsednika republike. Poslušali so me pozorno, ko sem jim razlagal svojih pet zahtev, in mi po enournem pogovoru dali vedeti, da je primer Karlovica zanje »zaprt«, da pa jih zelo zanima, zakaj se je županu Velikih Lašč zgodil lapsus, ker ni dovolil postavitve spominske table zavezniškemu vojaku Johnu Denverju na objekt Doma veteranov v Krvavi Peči. Ob odhodu sem izrazil pričakovanje, da na svojih pet zahtev dobim uradno mnenje – ali predsednika samega ali nekoga drugega v imenu Urada predsednika. Odgovora nisem dobil niti na vprašanje (ki pa je Urad zelo zanimalo), zakaj se ni dovolila postavitve spominske plošče zavezniškemu vojaku Johnu Denverju. Dobro, da v Evropi še ne vedo, da imamo težave s priznavanjem zmagovalcev v drugi vojni – ne vem, kako bi potem sprejemali našega predsednika v svojem okolju ...

Petega marca tega leta – mesec in pol po pogovoru z vodjo Urada – sem poslal zadnji, tretji, poziv Uradu predsednika, da mi pisno odgovorijo na zahteve, vendar ni bilo nobenega odgovora (dokumente o sporočilih vestno hranim kot dokaz). Da gospod predsednik nima težav s časom,

dokazuje njegova izjava na Instagramu, da si je film »Čedno deklet« ogledal več kot stokrat – torej več kot 150 ur stran vrženega časa, za svoje žrtev na partizanski strani pa nima niti minute ...

Zdaj je torej dokončno jasno, da sta nas (Odbor sorodnikov žrtev na partizanski strani in Društvo Zarja spominov Velike Lašče) predsednik Republike in njegov Urad pustila na cedilu, zato se jima javno »zahvaljujem« za ves trud. Boj za svoje pravice bomo nadaljevali sami.

Smo pa gospoda predsednika pripravljene sprejeti na našem terenu, v občini Velike Lašče, kjer bo pred celotnim članstvom imel možnost razložiti nagibe, ki so ga vodili k podpori županu Zakrajšku in k ignoranci svojcev na partizanski strani! Svetujem mu, da v tem primeru prej preveri, ali so domobranci že podpisali kapitulacijo pred zavezniškimi silami ob koncu druge svetovne vojne.

Srečo Knafelc, Krvava Peč

Splošna kriminalizacija komunistov »po Možini«!

Resno se postavlja vprašanje časa, kdaj bodo tragedije, ki jih je na našem ozemlju v drugi svetovni počel okupator, pripisali komunistom. To vprašanje je namenjeno neutrudnemu doktorju potvarjanja zgodovine, Jožetu Možini iz Dobrave pri Ajdovščini.

V enem od zadnjih intervjujev v oddaji Pričevalci, 23. maja 2018, je kot osrednji gost izprašanec nastopil brat narodnega heroja Janka Premrla - Vojka, Marjan Premrl, s prijateljem iz Podnanosa (Šembida).

Pri poslušanju izpraševalca Jožeta Možine je bilo zaznati njegov močan vpliv na izjave izprašanega, ki so si sledile kot odgovori. Vsakdo je lahko opazil, da Možina izprašanemu na določenih mestih polaga besede v usta. Od vsega povedanega pa najbolj bode v ušesa ravno izpoved Jankovega brata Marjana, ki je bila povezana z vzrokom smrti partizanskega komandanta in narodnega heroja Janka Premrla - Vojka.

Janka je brat Marjan na Možinovo vprašanje: »Kakšen pa je bil vaš brat?« predstavil kot vernega mladeniča, ki je pogosto obiskoval cerkev in je živel po krščanskih načelih in da je bil zato drugačen. Žal je na tej točki izpraševalec hitro preusmeril pogovor z vprašanjem: »Kdo je po vašem mnenju zakrivil Jankovo smrt?« Odgovor je bil izstreljen kot iz topa, in sicer se je glasil: »Komunisti.« Ta odgovor je bil pričakovani, saj je bil večji del vsebine pogovora napeljan na tak odgovor. Zelo nekorektno pri

tem je, da je Možina pozabil vprašati oziroma povedati, da so partizani, ki jih on imenuje komunisti, pogosto obiskovali cerkvene obrede, se tam poročali, tam krstili svoje otroke, se udeleževali pogrebov svojih tovarišev in podobno. Niti besedice ni bilo izrečene o tem, da so bili v partizanih tudi duhovniki, da so bili partizani v večini verni primorski kmečki fantje in da so bili duhovniki v partizanih zavedni Slovenci.

Vrhunec potvarjanja zgodovinskih resnic sta pokazala Možina in Premrl, ko nista znala povedati, kdo naj bi bil tisti, z imenom in priimkom, ki je ustrelil priljubljenega komandanta, mladca, pred katerim je bila še neverjetna vojaška kariera. Kot je znano, je bil Janko izjemno sposoben partizanski komandant in je zato bliskovito napredoval. Bil je borec Primorske čete, vodja desetine, poveljnik voda (Vojkovega voda), poveljnik čete (Zgornje vipavske in Trnovske čete), namestnik poveljnika Gregorčičevega bataljona. Ob smrti je bil formalno poveljnik 1. primorske brigade!

Ko pa človek posluša vsa ta klevetanja, ne najde več pravih besed za primerjavo, zato se je mogoče še najprimernejše vprašati, kdo bi se mirne duše odločil za streljanje lastnega otroka. Kdo od normalnih ljudi bi ubil svojega najboljšega dirkalnega konja? Ali pa svojo najboljšo kravo mlekarico? Naj si Možina poskusi odgovoriti na ta vsakdanja vprašanja.

Gotovo je to, da v Glavnem štabu Slovenske partizanske vojske kaj takega ne bi nikomur prišlo na misel, še posebno zato ne, ker naj bi bil Janko drugačen, namreč veren.

Kaj lahko v nadaljevanju svojih pripovedk Možina še pripravi in nas preseneti? Mogoče bomo v naslednjih njegovih pripovedih poslušali o tem, kako so komunisti požigali vasi: Ustje, Podgrič, Lozice, Cesto, Planino, Otlico, Predmejo? Kako so streljali ljudi, jih še žive metali v goreče hiše: na Predmeji pri Brigiti 24. februarja leta 1943 (ko so italijanski fašistični vojaki postrelili šest članov družine, hišo zažgali, v njej je zgorelo pet članov družine Bizjak). Naslednji primer je tragedija na domačiji pri Mihelu na Kovku pri Otlici. Zgodila se je 15. junija 1944. Nemški vojaki so ujeli in ustrelili gospodarja in partizanskega kurirja, dva partizanska kurirja in gospodarjevega sina pa sežgali v eni od sosednjih petih hiš, naslednji dan pa so v zapore in taborišči Dachau in Auschwitz odpeljali dekleta in fanta s Predmeje, Otlice in Kovka. Ali bodo tudi ti primeri postali zločini komunizma? Ali so bili partizani resnični krvoloki, ki so pobijali tiste, ki

so jih s hvaležnostjo hranili in jim pomagali preživeti v gozdovih?

Možina bi moral vedeti, da je bila vojna na Primorskem drugačnega značaja kot na drugih koncih Slovenije. Tukaj se je bil boj zoper fašizem, kar bi moral Možina vedeti iz pričevanj svojih prednikov in iz ugotovitev priznanih slovenskih zgodovinarjev.

Menimo in želimo, da bi po toliko letih predvajanj Možinove nadaljevanke Pričevalci zdaj lahko temu naredili konec. Odgovorni na RTV Slovenija se očitno ne ukvarjajo s spoznanjem o vplivu takih in podobnih oddaj na stanje med ljudmi in žal tudi na razdeljenost.

Pri tem zavestno podpirajo žaljenje ljudi, katerim so blizu vrednote partizanske narodnoosvobodilne borbe. Janko Premrl - Vojko je bil ranjen v boju in je žal podlegel ranam zaradi strela v trebuh. To so povedali in zapisali njegovi soborci, tovariši Ivan Renko, Ciril Pelicon in Aleksander Krpan. Jankov brat Marjan je bil v tistem času pri svojem stricu, ki je bil duhovnik, Stanku Premrlu (avtorju glasbe Zdravljica, naše himne), v Gorici. Pozabiti tudi ne gre na dejstvo, da je bil v tistem času Marjan, Jankov brat, star trinajst let in da ga doma v Šembidu, Podnanosu, takrat ni bilo. Torej je vse, kar je izpovedal, vedel povedati le na osnovi govoric, ki jih je slišal bodisi od zlobnih jezikov ali od novodobnih revizorjev zgodovine. Žal je usoda Janka Premrla - Vojka preresna zadeva, da bi kot predmet pristala v krempljih Možinove revizije zgodovine. Večna slava velikemu primorskemu sinu, Janku Premrlu - Vojku.

Božo Novak

Krški škofiji in notranjemu ministru Kicklu

Zveza koroških partizanov in prijateljev protifašističnega odpora je 10. junija 2018 na seji svojih odborov med drugim razpravljala o uspeli manifestaciji Iniciative proti ustaškim in nacističnim srečanjem na Koroškem, ki je potekala ob močnem sodelovanju ZKP 12. maja v Pliberku. Odbori Zveze koroških partizanov so obravnavali tudi dogajanje na Libuškem polju ter s tem v zvezi naslovlili na krško škofijo in notranjega ministra Kickla odprto pismo, v katerem zahtevajo dokončno prepoved ustaških shodov.

»Pliberk je metafora,« je začel svojo letošnjo »pridigo« na Libuškem polju zadrski nadškof Želimir Puljić, tisti, ki velja za velikega zaveznika krške škofije, še posebno kadar gre za karitativne projekte ali akcije menda v prid vojnim žrtvam dr-

žavlanske vojne ob osamosvajanju nekdanjih jugoslovanskih republik. Toda njegova metafora je bila jasna in hkrati povsem nedoumljiva: »Spomnimo se vseh svojih znancev in tudi neznanih žrtev, ki so nedolžno šli v smrt v raznih taboriščih, kot so Dravograd, Kočevski rog, Maribor, Tezno, Jasenovac.« Ali pa: »Še prav posebno želimo dati znamenje vere, molitve in spoštovanja žrtvam kolektivnega zločina jugoslovanskih partizanov.« In kdor bi kateremu koli ustašu pripisal krivdo, je dobil uteho nadškofa: »Že sveti Leopold je ljudem dal dobre nasvete. Zato je prišlo toliko ljudi k njemu, da so mu pri spovedi zaupali svoje slabosti in grehe, pa so se nato lahko kot novorojenčki vrnili na svoje domove in k svojim družinam.«

Sveti Leopold torej odpušča, zgodovina pa tega ne more storiti. In vsi poskusi – tudi ta zadrškega nadškofa in predsednika hrvaške škofovske konference ne – tega dejstva ne bodo izpodbili. Namreč hrvaški ustaši, v Sloveniji pa domobranci, belogardisti in črnorokci, so bili tisti, ki so se povezali s Hitlerjevimi uničevalnim aparatom ter so bratomorno in v interesu nacistov pobijali, klali in trpinčili svoje sosede, rojake in vse svobodoljubne ljudi.

Že zgornje kratko naštevanje izjav Puljića na Libuškem polju bi moralo biti jasen signal tudi za krško škofijo, da ni obveljal vaš poziv, naj politično hujskanje in poveličevanje ustaških zločinov in simbolov ne bi imelo mesta med spominsko mašo na Libuškem polju. Torej vsi tudi od krške škofije pričakujemo jasno posledico: preklic dovoljenja, da hrvaška cerkev na Libuškem polju prireja »spominske maše«. In če že izjave Puljića ne bi zadostovale, fašistično nastrojenost prirediteljev in številnih udeležencev dokumentirajo slike in posnetki »maše«, ki segajo od ustaškega grba že na samem pozdravnem plakatu uradnega prireditelja do hitlerjanskega pozdrava, majic, tetoviranj in drugih prikazov, s katerimi so tudi letos »blesteli« razni udeleženci na Libuškem polju. Tudi med »mašo«.

Pa tudi vi, gospod notranji minister, ste izzvani. Oblasti so sicer letos storile en korakec: čez dober teden se začnejo procesi proti šestim obtožencem, ki so poveličevali Hitlerjev nacizem. Kršenje prepovednega zakona. Gotovo bi bili lahko našli še več primerov (predvsem ob upoštevanju prepovedi nacističnih simbolov, med katere zagotovo spadajo tudi ustaški). In že prijavljenih šest oseb kaže, da je skrajni čas, da tudi kot notranji minister prireditev ustašev in evropskih fašistov na Libuškem polju za prihodnje leto končno prepoveste.

Zveza koroških partizanov

Moje male sirote

*Gledam vas, otroke,
groza iz oči vam sije,
tihu se pomikate,
dolga kolona se vas vije.
Od vsepovsod prihajate:
iz gozdov, od Petrička,
taborišč, dečjih domov,
ukradeni otroci,
na silo posvojeni,
v lagerjih rojeni,
otroci staršev,
v tuje vojske napoteni!*

*Vsi prestrašeni, izgubljeni
iščete ate in mame,
ki so v gozdovih umrli,
bili v krematorijih sežgani,
kot talci padli,
bili iz maščevanja pokončani,
izgubljeni v vesolju zla in solz,
za tuje cilje žrtvovani!
Nov svet se je začel,
za ene sprejet, za druge preklet,
ampak za oboje je mama le mama,
neskončno dobra in ena sama!
Samo ona ve,
kdaj otroka boli trebušček,
kdaj mu je potrebna njena slina,
ki čudežno celi rane,
samo ona ve,
kdaj ga je treba ošteti,
kdaj pobožati in objeti,
ga nasloniti na svoje rame!*

*In ata je njegovo varno zavetje,
njegov naročaj, kjer se odpočije,
kjer se svet čudežno umije,
ko se ga skozi solze znova zagleda
in je vse preprosto in enostavno!
Ko se ta temelj nenadoma zruši,
se vse v trenutku umakne
in svet postane brezbarven, pust in siv!
In ti nikdar več tak, kot si bil!*

*Zato, moji dragi mali junaki,
zdaj ko ste že sami babice in dedki,
ko se belo predivo obeša v lase,
ko se vam kdaj ob večerih potoči solza
in na dan privre vse gorje,
v imenu časa, ki ga več ni,
vas prosim: oprostite jim za vse!*

*Bili ste nebogljeni žrtve,
pravi mali heroji,
zdaj ko je čas sprave,
sklonimo glave
in si obljubimo:
noben otrok naj več ne trpi!
Naj zaradi pohlepa po naši zemlji,
maščevanja in zmotnih ravnanj
nikoli več ne teče kri!*

Jože Ševljak

Marija Sitar

Na brezniškem pokopališču smo se 4. aprila poslovili od Marije Sitar, rojene Rugelj, iz Most pri Žirovnici. Rodila se 28. aprila 1924 v Spodnjih Vodalah pri Tržišču kot najstarejši otrok invalidnega rudarja in gospodinje na majhni kmetiji. Že kot desetletno dekle je morala opravljati razna dela za skromno preživetje družine.

Osnovno šolo je obiskovala v Mokronogu, štiriletno meščansko šolo pa na prigovarjanje razredničarke njenim staršem v Novem Mestu. Zaradi druge svetovne vojne se ji ni izpolnila želja, da bi šolanje nadaljevala. Njena zaposlitev je bila tudi na železnici, kjer je videla trpljenje ljudi v živinskih vagonih, ki jih je okupator izganjal iz domovine. Občutila je vso surovost Nemcev in kljub znanju nemščine tega jezika ni hotela poučevati. Leta 1944 je odšla v ilegalo in na Jese novem organizirala partizansko osnovno šolo, ki je delovala do osvoboditve. Po koncu vojne je opravila učiteljski tečaj in višjo pedagoško šolo v Ljubljani ter jo leta 1952 zaključila kot učiteljica slovenskega, srbohrvaškega in nemškega jezika.

V času študija je spoznala bodočega moža Petra in se preselila v Žirovnico, kjer sta se jima rodila sin Branko in hči Mojca. V Mostah sta si zakonca ustvarila svoj dom. V povojnem obdobju sta skupaj z možem delovala predvsem na kulturnem področju v vaseh pod Stolom.

Poleg učiteljevanja v osnovni šoli v Žirovnici je vseskozi sodelovala pri pridobivanju novih članov Prešernove družbe. Zelo prizadevna je bila pri pripravi programov za razne proslave in komemoracije v domačem kraju kakor širše v Sloveniji in zamejstvu.

Mnogokrat je tudi sama zelo zavzeto in čustveno odrecitala mnogo pesmi. Marija je bila skromna ženska, vendar zelo rahločutna do dogodkov v naši domovini. Vseskozi je verjela v dobro vsakega človeka oziroma v osnovne človeške vrednote.

Za prispevek v NOB in ohranjanje spoštljivega spomina na narodnoosvobodilni boj je dobila srebrno plaketo ZZB NOB Slovenije in srebrni znak socialnih demokratov.

Maja Koren (Poljanec)

Jože Zorčič

22. aprila letos nas je zapustil Jože Zorčič, dolgoletni predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Hrastnik. Bil je zelo angažiran družbeni delavec, član številnih civilnodružbenih organizacij in društev. Najbolj se je angažiral v Zvezi borcev. Kmalu po ustanovitvi je postal njen član, pozneje pa večletni predsednik Združenja za vrednote NOB Hrastnik. To funkcijo je prevzel ravno v času, ko je bilo zelo pomembno urejanje statusa borca NOB. Borčevska organizacija je bila poklicana, da organizira pomoč borcem za

pridobitev statusa. Kot predsednik borčevske organizacije se je poglobil v vse predpise in dobro opravil delo. Številni so tako pridobili status borca in si odprli pot do pravic, ki jih je za borce NOB z zakonom določila vlada.

Jože se je močno zanimal tudi za dogajanje v času druge svetovne vojne v Hrastniku in Zasavju nasploh. Tako so ga zanimali pomembne diverzantske akcije in spopadi z manjšim

številom nemških enot. Preučil je številne dokumente, ki so opisovali ta čas, vendar je želel nekatere stvari spoznati поблиže, zato se je močno trudil poiskati vire za obogatitev dogodkov na tem območju med drugo svetovno vojno. Postal je iskani sogovornik in govornik na veliko prireditvah in posvetovanjih z mladino, predvsem osnovnošolci. Zadnji tak pogovor je imel na začetku tega leta s šolarji Osnovne šole narodnega heroja Rajka. Pri vseh teh dejavnostih pa ni zanemarjal skrbi za ohranjanje kulturne dediščine iz tistega časa. Tako je začel tudi popisovati spomenike in iskati njihove avtorje. Za vse to delo je porabil veliko energije in prostega časa.

Zveza borcev mu je pred nekaj leti za vse to delo in krepitev ugleda borčevske organizacije podelila zlato plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije. Kot vsestranski družbeni delavec je dobil tudi najvišje občinsko priznanje in najvišje priznanje Zveze slovenskih častnikov.

Martina Mlinar, predsednica ZB Hrastnik

Drago Štumpf

Lani jeseni smo v Svobodni besedi poročali, da je na svojem domu v Radencih 1. novembra dočakal 90. rojstni dan Drago Štumpf, upokojeni polkovnik vojaškega letalstva. Po prihodu v partizane na Dolenjsko jeseni leta 1944 so ga že decembra istega leta poslali v zbirni center za vojne letalce, ki so šolanje nadaljevali v tujini. Letos spomladi je v naročju vnukinje Ljubinke za vedno zaspal na svojem domu in 8. junija so se od njega v ožjem družinskem krogu in krogu prijateljev poslovili na pokopališču v Radencih.

Med slednjimi so bili tovariši iz Krajevne organizacije Zveze združenj borcev za vrednote NOB Radenci. V tej organizaciji je namreč Drago po upokojitvi leta 1981 (nazadnje je bil član generalštaba vojaškega letalstva v Beogradu s činom polkovnika), ko se je vrnil v domače Radence, prevzel nalogo podpredsednika te organizacije, leta 1984 pa je postal predsednik in »odslužil« kar osem mandatov, skupaj 32 let.

Vmes je bil dva mandata še predsednik Območnega združenja ZZB za vrednote NOB Gornja Radgona.

Borčevsko organizacijo je modro in hkrati odločno vodil tudi v tistem kritičnem obdobju po osamosvojitvi in demokratizaciji Slovenije, ko so dvignili glave zagovorniki belogardizma, ki so želeli moralno razvrednotiti partizanski boj in ga potisniti v zgodovinsko pozabo. Njegova velika zasluga je, da se je radenska borčevska organizacija začela pospešeno pomlajevati in sproti nadomeščati praznino, ki so jo za sabo puščali postopoma umirajoči aktivni udeleženci NOB. Ko je Krajevno organizacijo ZZB za vrednote NOB Radenci kot predsednik prevzel mladi Darjan Mencigar, je bil Dragu Štumpfu podeljen naziv častnega predsednika, že prej pa je prejel tudi srebrno plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije.

Drago Štumpf se je rodil 1. novembra 1927. Že v rani mladosti se je vključil v društvo Sokol, ki je spretno združevalo promocijo športne kulture in širjenje slovanskega duha. Ker je Prekmurje zasedel madžarski okupator, Drago z desnega brega reke Mure ni več mogel obiskovati gimnazije. Na Štajerskem so bili okupatorji Nemci in leta 1944, ko je dobil poziv za Arbeitsdienst, se je odločil za odhod v partizane. S Pohorja je bil poslan na Dolenjsko, kjer je bil priključen bor-

cem Cankarjeve brigade. Postal je kurir komandanta prvega bataljona Cankarjeve brigade. Zaradi večkrat izkazane hrabrosti v številnih bojih je bil nagraden s šolanjem za vojnega letalca in bil aprila leta 1945 poslan v Sovjetsko zvezo. Izšolal se je za pilota in se vrnil v domovino, takrat Jugoslavijo. Poklicna pot vojnega letalca ga je vodila skozi Skopje, Leskovac, Niš, Mostar do Sarajeva in nazadnje Beograda. Po drugi svetovni vojni je kljub končani šoli za vojne pilote želel zaključiti gimnazijo (končal jo je v Zemunu) in se je po njej leta 1957 vpisal na Višjo letalsko šolo za letalske inženirje v Sarajevu, kjer je diplomiral leta 1961. Službo je dobil v Beogradu na vojaškem letališču Batajnica. Nazadnje je služboval v generalštabu vojaškega letalstva kot polkovnik. Bil je nosilec reda za hrabrost, medalje za hrabrost, medalje zaslug za narod, reda za vojne zasluge s srebrnimi meči, reda za vojne zasluge z zlatimi meči in reda ljudske armade s srebrno zvezdo.

Filip Matko Ficko

Mira Mehle

Na Žalah v Ljubljani smo se 23. marca letos poslovili od naše tete Mire. Mira se je rodila v zakonu kot drugi otrok železničarju Avguštinu in gospodnji Ivani Poljanec 20. aprila 1926 v Ljubljani. Imela je še dva brata, Adolfa in Staneta, ter sestro Albino. Svoje otroštvo je z družino preživela v Predolah. Leta 1942 je začela delati za Osvobodilno fronto slovenskega naroda in istega leta je bila sprejeta v SKOJ. Ker je Mira delala za OF, je bila vsa družina v nevarnosti pred Italijani. Oče Avgustin je dobival orožje, zdravila, Mira pa je vse to nosila na javko. Ves čas je vsa družina morala biti previdna. Kljub previdnosti pa so Miro na začetku leta 1943 zaprli. Najprej so jo odpeljali v Grosuplje, kjer so jo zaslisevali in mučili. Priznala ni ničesar in zaprli so jo v ljubljansko vojašnico, kmalu pa odpeljali v koncentracijsko taborišče Padova, kamor je kmalu za njo prišla tudi mama Ivana. Ko je Italija kapitulirala, so bili taboriščniki izpuščeni.

Mira je bila kurirka oziroma obveščevalka na javkah. Hodila je po Mlačevem, Dobropolju, Krki, Suhi krajini. Partizani so se dobivali in si nosili pošto. Bila pa je Mira v veliki nevarnosti, saj so ji bili za petami črnorokci – najhujši belogardisti.

Mirin fant Tone Mehle je bil v 14. diviziji in leta 1944 sta se poročila v partizanih. Leto pozneje je Mira v Spodnjem Hrastniku pri Kočevskem rogu rodila sina Toneta. S sinom je bežala pred nemškimi tanki proti Beli krajini, od koder so bili organizirani letalski poleti v Bari v Italiji. Ker je zamudila letalo, se je peš odpravila proti Reki. Po poti so ji pomagali vaščani, da je lahko nahranila sebe in sina. Ko so se Nemci začeli umikati, se je obrnila in nadaljevala pot čez Kočevski rog v Gorski kotar. Ves čas je bežala in se skrivala pred Nemci. Po osvoboditvi je končno prišla na možev dom v Veliki Račni pri Grosupljem. V službo je začela hoditi v Grosuplje, kjer je delala v odboru Zveze borcev kot tajnica. Tam je bila pol leta, nato je začela delati v tovarni Pletenina v Ljubljani. Tam je do upokojitve delala v računovodstvu. Kot upokojenka je živela v Ljubljani, zadnja dva meseca pa v Domu starejših občanov Hrastnik. Za seboj je pustila hčer, sina, štiri vnuke in pet pravnukov.

Maja Koren (Poljanec)

Alojz Zbačnik

Na snežen mrzli dan 22. februarja smo se na ribniškem pokopališču v Hrovači poslovili od prijatelja, borca partizana, upokojenega polkovnika JLA Alojza Zbačnika, rojenega 31. maja 1926 v Travniku v Loškem Potoku.

V številni družini očeta čevljarja in malega kmeta je po uspešno končani osnovni šoli ostal doma in pomagal pri kmečkih delih. Željo po pridobitvi poklica je ob bližajoči se vojni vihril moral opustiti. Ob okupaciji aprila 1941 so Italijani takoj začeli s terorjem. V rojstni vasi Alojza so izvajali aretacije, obsodbe na zaporne kazni in prve požige domov, najprej že leta 1941 dve hiši, ena od teh je bila hiša njegovih staršev. Ob italijanski roški ofenzivi julija 1942 je bil priča požigu cele vasi Travnik in ustrelitvi talcev na okoliških travnikih in v gozdovih ter grozot v partizanski bolnišnici Ogenca. Starejši brat Ivan je maja 1942 odšel v partizane in se pridružil borcem Zidanškovega bataljona. Ob ofenzivi ga je zajel in poslal v koncentracijsko taborišče v Padovi.

Februarja 1943 je Alojz skupaj s šestnajstimi krajani iz Travnika, star komaj šestnajst let, odšel v partizane in se pridružil borcem Šercerjeve brigade, ki je taborila v bližnji vasi Lazec.

Z brigado je sodeloval pri vseh bojnih akcijah. Bil je pri-

ljubljen in odgovoren do sebe in soborcev. Novembra in decembra 1943 se je brigada prebijala skozi nemško ofenzivo in se v zimi leta 1944 v okviru štirinajste divizije udeležila legendarnega pohoda na Štajersko. Borci so v tem pohodu doživeli nepopisno trpljenje, hudo zimo, neneh-

ne boje, izčrpanost in lakoto. Ob zahrbtnem napadu v belo zamaskiranih Nemcev na Žlebnikovo domačijo v Zavodnju, kjer je enota počivala, je bil v skupini s pesnikom Karlom Destovnikom-Kajuhom in je bil neposredna priča njegove smrti. Napad je bil odbit s pomočjo bližnje partizanske enote.

Po osvoboditvi Beograda, proti koncu leta 1944, je bil kot zaupen in perspektiven mlad kader napoten s skupino borcev v Beograd v formacije Titove garde. Do tja so prišli peš preko Hrvaške in Madžarske. V Beogradu je bila oficirska šola. Začelo se je trdo delo, vojaško izobraževanje. Dosegel je čin polkovnika.

Leta 1951 je bil s svojo enoto premeščen v Sarajevo, kjer so ga čakale nove odgovorne naloge. Leta 1980 je odšel v zaslužni pokoj. V Sarajevu sta si z ženo Ljubico uredila prijeten dom. Skupaj sta preživela 68 let. Rodili sta se jima dve hčerki, Nada in Ela. Urejeno in mirno življenje jima je pretrgala krutost vojne v Bosni. Rešili so se z zadnjim organiziranim odhodom Slovencev v Slovenijo. Vrnili so se na rojstni dom v Travniku v Loškem Potoku. Mladi družini sta si od tam urejali življenje. V rojstnem Loškem Potoku se je Alojz vključil v organizacijo ZB za vrednote NOB in pozneje nadaljeval članstvo v organizaciji v Ribnici.

ZB za vrednote NOB Ribnica

**SVOBODNA
B E S E D A**

www.svobodnabeseda.si

Knjiga pisem

Razmišljanje o slovenski državnosti

»Zgodovina je veda o minulem življenju. In življenju, ne mrcvarjenju zgodovine, je treba pustiti čas, da nadaljuje tisto, kar je bilo dobrega, in da pušča za sabo, kar je bilo slabega. A ne v obliki dekretov o zgodovini, ne v obliki proklamacij, ki jih moramo sprejeti vsi in se to potem zlorablja.«

Razmišljanja priznanega zgodovinarja, akademika z bogatimi življenjskimi in poklicnimi izkušnjami profesorja, politika, diplomata o revizionizmu v zgodovinarstvu, o državi in državnosti, suverenosti in samoodločbi ljudstva, o revoluciji, pomenu mednarodnega zavzemanja, o odgovornosti, totalitarizmu in instrumentalizaciji pietete, o času odločitev ter o pozabi srčne kulture, ki je bila nekoč – in h kateri posredno, z načinom svojega pisanja, tudi poziva – pomembna vez v razpravljanju zgodovinarjev in je omogočala, da kritična misel ni bila snovana in dojeta kot osebno obračunavanje in instrumentalizacija.

V pismih, ki jih je pisal sodobnikom in kolegom ali jih naslavljal na javnost kot pisma ne ravnodušnega bralca in zgodovinarja, sežema ugotovitve iz vsega svojega življenja, ki jih zaznamujeta ostrina uma in zavezanost resnici. Želi si, da bi bila ta pisma za jutrišnji dan. Bralcem dajejo ogromno podatkov, razlag in uvidov, ki jih ne dobijo v sodobnih zgodovinskih knjigah, učbenikih, množičnih medijih ipd., zato je knjiga še toliko bolj dragocena. Spremno besedo je prispeval Matjaž Kmecl, naslovnico pa Tinka Volarič. ●

Zbirka: Previharimo viharje

235 strani, mehka vezava, 288 g

Format: 14 x 21 cm

Uredili: Zdenko Čepič,

Nevenka Troha in Tanja Velagič

Izdala in založila: Založba Sophia

Naklada: 400 izvodov

Cena: 18 evrov

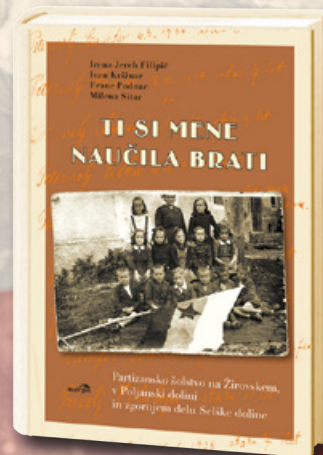
PARTIZANSKO ŠOLSTVO NA ŽIROVSKEM, V POLJANSKI DOLINI IN ZGORNJEM DELU SELŠKE DOLINE

Redna cena: 25€

Št. strani: 200

Vezava: trda

Modrijan

Knjigo lahko naročite na:
080 23 64
prodaja@modrijan.si
www.modrijan.si

NE PREZRITE

Na voljo je še nekaj izvodov knjige Zlomljena krila s podnaslovom Reševanje zavezniških letalcev na slovenskem med drugo svetovno vojno. To je dolga zgodba o 237 zavezniških letalih in letalcih, ki so bili sestreljeni in so pristali na slovenskih tleh oziroma obmejnih ozemljih. Letalce so reševali domoljubi in partizani ter jih vodili na osvobojeno ozemlje v Belo krajino. Knjiga na 632 straneh je v velikem formatu (24 x 32 cm), na kakovostnem papirju, opremljena z vrsto dokumentarnih fotografij, zemljevidom ameriškega letalca in kazalom osebnih imen.

REDNA CENA: 75,00 EUR–

Akcijska cena: 20,00 EUR*

Stroški pošiljanja po pošti: 4,6 EUR

Vaša naročila sprejemamo na tel. št. 01 434 44 45 ali po e-pošti: romana.jemec@zzb-nob.si.

Pobuda

V prejšnji, 30. številki je bil obsežen članek o škofu dr. Vekoslavu Grmiču, kar sem z zanimanjem prebral. Kmalu zatem me je poklical prijatelj, naš dobri tovariš, vojni invalid, 96-letni Leopold Tavčar s Pristave v Novi Gorici, in predlagal, da naj bi borci takemu človeku postavili spominsko ploščo. Strinjal sem se z njim, obenem pa pripomnil, kaj naj storiva midva invalida.

Dajeva pobudo naši borčevski organizaciji, ki praznuje 70. obletnico ustanovitve, da postavi nekje spominsko ploščo škofu dr. Vekoslavu Grmiču, saj si jo nedvomno zasluži. Tako jaz kot tovariš Tavčar sva po svojih zmožnostih pripravljena sodelovati pri uresničitvi tega predloga.

Tovariški pozdrav

Jože Vehar, Ledine 129, Nova Gorica

E-pošta: veharjoe@gmail.com

Poizvedba

Ker nas je življenje v preteklosti posejalo tako rekoč po vsej Evropi, se je zgodilo, da sem šele zdaj zvedel za nekatere okoliščine in dogodke iz preteklosti. Okrog leta 1960 se mi je oče (takrat sem bil star šest let) odšel (pobegnil) v Nemčijo, kjer se je zaposlil v Solingenu. Z njim so odšli tudi njegovi trije bratje in sestra. Vsi so že pokojni, razen te sestre, ki je moja teta. S teto sva zadnje leto nekako navezala stike in mi v pismu pravi (junija me pride tudi obiskat), da so njenega očeta, mojega deda, Nemci med vojno odpeljali v delovno taborišče Dachau, od koder pa se ni več vrnil. Tam naj bi tudi umrl. Za to obstajajo dokumenti – izpis iz muzejskega arhiva v Dachauu. Teta pravi, da so mojega očeta in enega brata (starega osem oziroma devet let) odpeljali v Avstrijo v taborišče, od koder sta se po vojni vrnila domov v Haloze. Ker o tem njegovem bivanju v taborišču nimam nobenega podatka, me zanima, ali je kje mogoče dobiti kakšne podatke o teh otrocih, ki so bili tako imenovani Hitlerjugend. Hvala vam za pomoč oziroma vsaj namig, na koga naj se obrnem!

Lep pozdrav,

Ivan Petrovič

Topolšica 103

P.s.:

Stanko Petrovič se je rodil 16. aprila 1935 v Brezovcu - Cirkulanah. V taborišče naj bi ga odpeljali v letu 1943 ali 1944.

AKTIVNOSTI DELOVNIH TELES IN ORGANOV ZVEZE

OD 1. 6. DO 30. 6. 2018

1. Predsedstvo

5. 6. Poročilo o uresničevanju sklepov in potrditev zapisnika prejšnje seje, analiza parlamentarnih volitev, proslavljanje 70. obletnice ZZB, dopolnitev sklepa o jubilejnem priznanju ob 70. obletnici ZZB, sklep o osnovah in merilih za razdelitev proračunskih sredstev za naloge v javnem interesu, finančne zadeve – razdelilnik za ZB NOB Ljubljana, poročilo s seje Nadzornega odbora ZZB, rokovnik sej v II. polletju 2018, druga medsebojna obvestila in dogovori.

Člani predsedstva so se (se bodo) udeležili:

1. 6. proslave ob 70. obletnici ZB v Lenartu,
6. 6. redne seje KODVOS-a v Ljubljani,
7. 6. sestanka Organizacijskega odbora za tradicionalni pohod veteranskih organizacij na Triglav v Radovljici,
9. 6. spominske slovesnosti »Mi pa nismo se uklonili« v Zapotoku,
9. 6. spominske slovesnosti ob 73. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča v Podljubelju;
9. 6. spominske prireditve ob 75. obletnici bitke na Sutjeski na Tjentištu v BiH,
12. 6. slovesnosti ob 28. obletnici nastanka Manevske strukture narodne zaščite v Tacnu,
17. 6. slovesnosti ob 75. obletnici ustanovitve IX. korpusa NOV na Lokvah,
20. 6. tiskovne konference o proslavi ob 70-letnici delovanja ZB, ki bo 1. julija 2018 v Ljubljani,
20. 6. prireditve ob 70-letnici delovanja ZB in srečanja s člani ZB v Črnomlju,
20. 6. sestanka usklajevalnega odbora članic pri Svetovni federaciji veteranov v Ljubljani;
22. 6. sestanka z županom MO Maribor v Mariboru,
24. 6. spominskega srečanja »Pri Peršmanu« v Podpeci nad Železno Kaplo;
24. 6. državne proslave ob dnevu državnosti v Ljubljani,
28. 6. sprejema in prireditve ob dnevu neodvisnosti ZDA v Ljubljani.

2. Kolegij predsednika

Vsak torek, razen prvega v mesecu

3. Organizacijski odbor za pripravo praznovanja 70. obletnice ustanovitve ZZB NOB Slovenije

12. 6. Scenarij proslave 1. julija, tehnične podrobnosti za proslavo 1. julija, slavnostna seja 4. julija, zloženka, razno.

4. Komisija za organizacijsko kadrovske zadeve

21. 6. Nadaljevanje razprave o spremembi in dopolnitvi Statuta Zveze (sprememba imena organizacije in Glavnega odbora; vloga PS, poenotenje imen združenj; uskladitev sprememb s Poslovníkom o delovanju GO in Poslovníkom o delovanju predsedstva in delovnih teles), obravnava Pravilnika o spominskih četah.

5. Komisija za mednarodne odnose

21. 6. Pregled zapisnikov prejšnjih sej, sodelovanje z Zvezo koroških partizanov, razvoj sodelovanja z ANPI - VZPI, informacija o zaznamovanju obletnice

Popravek

Sporočam vam, da je v mojem članku o pokojninah borcev v zadnji številki Svobodne besede na strani 18 v tabeli 2 napačna primerjava med letoma 2008 in 2017, ker so za leto 2017 navedene le starostne pokojnine in ne vse, zato so indeksi napačni.

Pravilni podatki o vseh pokojninah v letu 2017 (in indeksih 17/08) so:

Udeleženci NOV, šp. borci,...: 10.386 (42,7),
Vojni veterani TO RS: 3.586 (243,3),
Vojni veterani, mlajši od 15 let: 282 (76,8),
Prisilno mobilizirani: 742 (48,2),
Zaporniki v konc. taboriščih: 238 (69,4),
Zaporniki v konc. taboriščih po 15.5.45: 48 (60,8),
Interniranci, begunci,...: 8.686 (83,6).
Bralcem se iskreno opravičujem za napako.
Meta Mencej

Milan Gorjanc

član predsedstva ZZB za vrednote NOB, na slovesnosti v počastitev 70. obletnice ZB Slovenije v Lenartu, 8. junija 2018

»In kam po 70 letih? Nazaj v boj, med narod, med ljudi, v boj za vrednote NOB, za svobodo, predvsem ekonomsko svobodo, za strpnost med ljudmi, za povezovanje z narodi skupne zgodovine, v kateri je NOB bil najsvetlejša obdobje. Prenehati moramo biti organizacija »še pomnite, tovariši!« Postati moramo resnični borci za vrednote. Prav je, da se bojujemo za resnico in proti lažem, toda to ne sme biti naša temeljna dejavnost. O spravi trobezljajo že od daljnega leta 1984, ponudili smo jim roko, obžalovali smo pobite ob koncu vojne. Oprostili jim nismo in ne bomo, pozabili pa tudi ne. Ni pa nobene potrebe, da o tem z njimi razpravljamo. Naj se opravičijo za svoje zločine nad slovenskim narodom!

Pravimo, da potvarjajo zgodovino. Ne, oni načrtno brez vsakega sramu lažejo in zavajajo. Njih se z argumenti ne da prepričati in oni bodo ves čas gnali svojo mantró. Briga njih za pobite domobrance, njih zanimata samo oblast in denar. Naša mati Cerkev pa se hoče znebiti izvirnega greha sodelovanja s tujimi zavojevalci od Valjhuna prek škofa Hrena pa škofa Rožmana vse do današnjih škofov, ki so nas »zapufali« za težko milijardo evrov. Dovolj je brezplodne razprave z njimi, škofi in njihovimi farizeji v naši politiki!

Moralna moč in ugled borčevske organizacije sta dovolj veliki, da nam se pridružujejo mladi ljudje. Prepustimo mladim in zagnanim tudi vodstvo naše organizacije. Partizanov v boj niso vodili osemdesetletniki. Prvi komandant Šercerjeve brigade in tudi naš dvakratni predsednik Bojan Polak - Stjenka je imel 19 let, z 22 pa je vodil slovensko divizijo narodne obrambe. Čas bi bil, da nekateri tovariši prepustimo svoje funkcije mlajšim. Mladi bodo pripeljali v naše vrste mlade. Prejšnjo soboto sem v Kumrovcu poslušal mladeniča iz Zagreba. Na majici na prsih je imel napis POBUNI SE ali Upri se! Njegove besede so bile uporniške, ali ne žaljive. Ljudje so njegov govor prekinili najmanj z desetimi aplavzi. Tak mladenič bo tudi povedel vrstnike v boj za svoje besede. Moje še tako ostre besede razen trenutnega odobravanja ne bodo nikogar napotile v boj za pravdo. Borci za vrednote NOB – nazaj med slovenski narod, med ljudi!

Lojze Maslo

predsednik gradbenega odbora za bolnišnico Zalesje, na 19. srečanju vojnih invalidov v Podčetrtku 26. maja 2018

»V društvih vojnih invalidov se na različne načine povezujemo vojaški vojni in vojaški mirnodobni invalidi. Najstarejši vojni invalidi se še posebno zavedamo pomena partizanskega zdravstva in vsa zahvala gre iznajdljivemu in požrtvovalnemu zdravstvenemu osebju, ki je svoje zgodovinsko poslanstvo v narodnoosvobodilnem boju odigralo na visoki strokovni ravni.

xxx

Kot predsednik rajonskega odbora OF Premsem na prehodu v leto 1944 s soglasjem Istrskega odreda postal predsednik gradbenega odbora z nalogo, da skupaj z aktivisti Ostrožnega Brda poiščemo varnejšo lokacijo in zgradimo novo bolnišnico v Ostroškem Borštu. Bolnico na omenjeni lokaciji je gradila skupina osemnajstih aktivistov z Ostrožnega Brda. Zgrajena baraka za ranjence je lahko sprejela 20 ranjencev, bunker za 12 težjih ranjencev. Zgrajeni so bili tudi pripadajoči objekti za hrambo zdravil, opreme in hrane s kuhinjo vred.

Prav v času graditve je na Ostrožno Brdo prispel dr. Magomed Gadžijev, ruski ujetnik, ki mu je v Senožecah uspelo pobegniti iz nemškega transporta in je na poti v hudi zimi s snežnim metežem z velikimi napori prispel na partizansko javko mojega očeta Franca Masla na Ostrožnem Brdu. Oče je poskrbel, da je dr. Gadžijev varno prišel v štab Istrskega odreda na Prelože. Dr. Mišo, kot smo ga imenovali, je v Istrskem odredu postal vodja zdravstvene službe in vodja bolnišnice v Padežu.

xxx

Za bolnišnico so veliko prispevale žene in dekleta Ostrožnega Brda in Brkinov, ki so morale zaradi odsotnosti moških, ki so se bojevali proti okupatorju z orožjem v roki, zemljo orati in obdelovati.

xxx

V bolnišnici Zalesje, ki je delovala do 17. januarja 1945, ko je bila priključena bolnišnici pod Snežnikom, kjer je delo nadaljeval tudi dr. Gadžijev, se je zdravilo približno 247 ranjencev in bolnikov. Manjšo ali enkratno zdravstveno oskrbo pa je bolnišnica Zalesje omogočila približno 988 lažjim ranjencem in bolnikom, ki niso bili vodeni v zdravstvenem seznamu bolnišnice.«

Dušan Jelincič

pisatelj, novinar in alpinist, na spominski slovesnosti v Dolenji vasi 2. junija 2018

»Tistega dne so domačini iz Senožec in Dolenje vasi vedeli, da se pripravlja sovražnikova ofenziva. Pisal se je drugi junij 1944 in dela na njivah in poljih je bilo veliko. A vseeno so upali, da se bo tudi tokrat drhal unesla in obšla obe vasi. Vendar pa so se takoj po kosilu prikazali Nemci in belogardisti. Trije borci so se skušali rešiti na gostilniško podstrešje. Domači izdajalci so hišo pregledali, dva izsledili, enega ujetega obveščevalca ustrelili, ustrelili še šest domačinov ter vsa trupla zmetali v gorečo gostilno, ki so jo še prej uničili z bombami. Nato so se z nakradeno moko in drugim naropanim blagom odpeljali proti Senožecam.

V zasedi v bližini jih je čakala zaslužena kazen. Dvajset jih je obležalo pod partizanskimi streli, eden od dveh krvnikov, ki je zbežal, pa je po preverjenih virih izjavil, da zdaj veruje v obstoj Boga, ker tisto, kar je doživel v Dolenji vasi, je Bog preprosto moral kaznovati.

Zakaj opisujem ta dogodek, ki je ostal v spominu, predvsem pa v duši in srcu domačinov? Prvič, ker je bil to eden od tedaj žal toliko tragičnih dogodkov, ki so se zvrstili na naši zemlji med štiriletno fašistično in nacistično agresijo in so si bili med sabo zrcalno podobni. Drugič pa zato, ker moramo ta datum tesno povezati z drugim, ki je zaznamoval usodo našega naroda.

V središču Senožec je društvo TIGR že konec septembra leta 1997 postavilo svoj prvi od vrste spomenikov našim resničnim narodnim junakom. Danilo Zelen je bil domačin iz Senožec, bil je gverilec, ki se je leta skrival v svojem zatočišču za Bežigradom v Ljubljani, imel je izjemno visoko tiralico, a brez slike, ker je fašistična policija preprosto ni imela. In zdaj k zgodovinskemu datumu dobra tri leta prej: 13. maj 1941, ko je na Mali gori pri Ribnici padel prvi borec, predhodnik partizanskega gibanja, prav on – Danilo Zelen. Vsi dobro poznamo njegovo zgodbo, da so ga tedaj skupno z drugima tigrovčema – bodočima partizanoma Tonetom Majnikom in Ferdom Kravanjo – obkolili sovražniki, a le Zelen je umrl. Pognal si je kroglo v glavo, da ne bi padel v roke sovražniku.

Andreja Katič

ministrica za obrambo, ob 75. obletnici ustanovitve Ljubljanske brigade v Zapotoku pod Kureškom 9. junija 2018

»Več kot sedemdeset let je že minilo od osvoboditve naše domovine izpod nacizma in fašizma. A vendar so kreposti in vrednote, ki ste jih izkazali vi, partizanske borke in borci, tudi v današnjem času lahko

naš dragocen kašipot. Vaš pogum pa naj nas bodri pri soočanju z izzivi današnjega časa. Že sama ustanovitev 10. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Ljubljanske nam daje iztočnico za razmislek o tem, ali znamo biti vsaj približno tako pogumni, kot ste bili vi.

Slovensko narodnoosvobodilno gibanje v Ljubljani je ob kapitulaciji Italije izkoristilo prelomni trenutek. Ponudila se je možnost, čeprav tvegana, za pobeg iz okupiranega mesta. Trije dnevi odprtih prehodov v žici so omogočili prehajanje aktivistov iz Ljubljane sem na Ižansko. Nemška vojska je sicer nato zasedla prehode, a bodoči partizani so vseeno prešli žico. In tako se je v teh krajih oblikovala partizanska brigada, ki se je prekalila v nemški ofenzivi jeseni leta 1943, delovala v Gorskem Kotarju, branila Belo in Suho krajino ter končno 9. maja leta 1945 med prvimi vkorakala v osvobojeno Ljubljano. In v veliko čast mi je, da sem danes v družbi z dr. Markom Vrhuncem, političnim komisarjem Ljubljanske brigade!

Prepričana sem, da se lahko tudi vsi, ki vojnih grozot nismo doživeli na lastni koži, izkušnje Ljubljanske brigade marsičesa naučimo. Najprej tega, da je treba izkoristiti trenutek, ki se ponuja, ter da sta za uresničenje želja potrebna akcija in pogum.

Pred kratkim smo vsi imeli možnost, da izrazimo svojo voljo o tem, komu želimo dati priložnost, da prevzame odgovornost za vodenje naše države. Imeli smo možnost, da vplivamo na družbeno dogajanje. In da se odločimo, kako bomo živeli v prihodnosti. To je naša državljanska pravica. Pravijo, da so volitve praznik demokracije.

V tem mandatu smo na ministrstvu za obrambo povečali sredstva za sofinanciranje veteranskih in domoljubnih organizacij ter njihovega – vašega dela. In, ne strinjam se s tistimi, ki bi to želeli ukiniti.

dr. Zinka Kolarič

zaslužna profesorica Univerze v Ljubljani, na slovesnosti ob dnevu upora proti okupatorju na Ptujju 27. aprila 2018

»Zgodovina je slaba učiteljica, iz nje se ničesar ne naučimo, pravimo, in to v veliki meri drži. Letos mineva sto let od konca prve svetovne vojne, grozovite morije, ko so v strelskih jarkih umirali milijoni vojakov. Pa vendar je od te morije minilo samo dobrih dvajset let, ko se je začela druga velika morija, v kateri ni šlo zgolj za podređitev posameznih držav, temveč za popolno uničenje nekaterih narodov, med katerimi smo bili tudi Slovenci. Prepoznanje te nevarnosti je dvignilo na noge posameznike in skupine – vstala je slovenska civilna družba, lahko rečemo danes. Ta vstaja se je konkretizirala v obliki Osvobodilne fronte slovenskega naroda, ki je organizirala in vodila odporiško gibanje. To je preraslo v slovensko vojsko, ki je skupaj z jugoslovansko narodnoosvobodilno armado osvobodila slovensko ozemlje.

xxx

Osvoboditev bo prinesla mir, svobodo in bratstvo med narodi, so upali ustanovitelji OF in to zapisali kot eno temeljnih načel svojega programa. Žal se to ni zgodilo. Takoj po koncu vojne se je razvil svet razdelil na dva bloka, med katerima je bila potegnjena železna zavesa, in začela se je hladna vojna. Jugoslavija kot socialistična in večnacionalna država je dokaj spretno krmarila med obema blokoma ob istočasni usmeritvi k tretjemu svetu, kjer je potekal proces dekolonizacije. Postavila se je na čelo gibanja nevrščenih in bila zato cenjena in spoštovana.

Letos mineva 50 let od prve velike vstaje civilne družbe po drugi svetovni vojni, ki je potekala tako v zahodnem kot v vzhodnem bloku, na obeh straneh železne zavesa. Leta 1968 so namreč vstali rasno segregirani in študentje v ZDA, pa tudi študentje in mladi od Pariza, Berlina preko Prage do Beograda in Ljubljane. Sporočilo vladajočim elitam, ki je izšlo iz te vstaje, je bilo, da mladi ne pristajajo več na status objekta, ampak hočejo biti in so subjekt družbenega dogajanja oziroma zgodovine.

**Vsi govori so v celoti
objavljeni na spletni strani
www.svobodanabeseda.si**

Milan Kučan

nekdanji predsednik RS, na slovesnosti, posvečeni Janku Premrlu Vojku, 9. junija 2018 v Idrijskem Logu

»Dogodek, ki se ga danes spominjamo, je le eden na dolgi poti bojev, ki so jih do svobode prehodili slovenski partizani. Zakaj so lahko v neenakopravnem boju z veliko močnejšo okupator-

sko soldatesko zmagali? Vi Primorci, ki ste prvi v Evropi izkusili zločinsko moč fašizma, lahko odgovorite, da zato, ker so se upali upreti, so is upali vzeti usodo naroda v svoje roke, so si zaupali med seboj in ker so verjeli, da je pravičnost v tem boju na naši strani.

Kaj pa danes? Imamo pogum in samozavest, imamo ponos, da o svojih nacionalnih interesih spregovorimo, jih ubranimo in uveljavimo v Bruslju in drugih središčih naših mednarodnih povezav? Si upamo dvigniti svoj glas kljub tveganju, da se komu zamerimo? Si med seboj zaupamo? Verjamemo, da je pravičnost na naši strani? Se zavedamo svojih sposobnosti in svojih moči? Na ta vprašanja bodo morali odgovoriti ljudje, ki smo jim na nedavnih volitvah zaupali, da v našem imenu upravljajo državo.

Janka Premrla - Vojka, njegovih partizanskih tovarišev in veličine slovenskega odpora se spominjamo neposredno po volitvah. Zdaj je na poslancih, da v državnem zboru izberejo vlado. Ta bo prihodnja štiri leta upravljala našo prihodnost. Nič kaj lahka naloga jih ne čaka. Ne morejo je prenesti na nikogar. Zaupanja državljanov ne morejo in ne smejo izigrati. Stati morajo za obljubami, ki so jih volivcem dajali pred volitvami. Zato državljani upravičeno pričakujemo, da bodo pri tem odločanju najprej mislili na državo, šele potem na stranko in povsem na koncu nase in na svoje kariere.

Slednje poudarjam, ker so poslanci, ki bodo določali vlado, razporejeni med devet strank. Določali naj bi jo z mislijo na prihodnost. Svoj pogled nanjo so stranke izpisale v svojih volilnih programih. To so obljube in tudi vaba, ki naj bi pritegnila čim več volivcev in zagotovila čim boljše izhodišče za vstop v vlado. Programi bodo razumljivo podlaga za sklepanje koalicijskih zavezništov. Sorodnost programov naj bi bila poglobitni kriterij izbire. Vendar je enako pomembna verodostojnost tistih, ki so te programske obljube zapisali.«

Pridite na Taborsko steno

Vabljeni na tradicionalno spominsko slovesnost ob obletnici bojev pri Taborski steni pri Kočevski Reki! Prireditev bo **v soboto, 7. julija 2018, ob 11. uri**.

Slovesnost z bogatim kulturnim programom bo potekala na novem prireditvenem prostoru, bliže steni. Slavnostna govornica bo Violeta Tomič, poslanka v DZ RS.

Vljudno vabimo vse, ki bi želeli videti znamenito steno, kjer so partizani bojevali

neenak boj z italijanskim okupatorjem! V spomin na to bitko v gozdu med drevesi že leta raste kamnita piramida, sestavljena iz pobranih kamnov in kamenčkov s poti k jami. Posvečena je padlima Jakcu in Vinku. Ob 9.30 bo polaganje venca ob spomeniku padlih v Kočevski Reki s krajšim kulturnim programom.

Spominsko srečanje pri Dragi

Občina Loški Potok, KO ZB Draga in Združenje borce za vrednote NOB Kočevje ob obletnici italijanske ofenzive, v spomin padlim borcem in žrtvam fašizma ter v spomin na požig vasi Stari Kot in Novi Kot vabijo na spominsko slovesnost s pestrim kulturnim programom. Slavnostni govornik bo Martin Premk. Prireditev bo **v soboto, 14. julija 2018, ob 11. uri**.

Slovesnost bo potekala pri spomeniku žrtvam Dragarske doline v bližini znamenite starodavne cerkvice ob cesti Loški Potok–Draga. Organizacijski odbor

Akademija v Brežicah

Združenje borcev za vrednote NOB Brežice bo v počastitev 70-letnice Zveze borcev Slovenije **6. julija ob 19. uri** pripravilo akademijo v Brežicah. Prireditev bo v Domu kulture v Brežicah na Trgu izgnancev 12.

Ustanovitev Prešernove brigade

Občina Železniki, Skupnost borcev Prešernove brigade, Združenje borcev za vrednote NOB Škofja Loka in občinska organizacija za vrednote NOB Železniki ob 75. obletnici ustrelitve talcev in ustanovitve Prešernove brigade vabijo **v soboto, 21. julija 2018, ob 11. uri** na slovesnost z naslovom Pomni, dolina v spomin na ustanovitev Prešernove brigade, na slovenski odpor in žrtve okupatorja pri spomeniku talcev v Dolenji vasi v Selški dolini. Ta dan bo organiziran tretji pohod Po poti Prešernove brigade. Slavnostni govornik bo tovariš Jože Kavčič, član komisije za mednarodne odnose pri ZZB za vrednote NOB Slovenije. Pozdrav: mag. Anton Luznar, župan občine Železniki. Kulturni program: KUD France Koblar, MePZ Domeč, učenci osnovne šole, Harmonikarski orkester Železniki in France-tovi orgličarji. Marjana Jugovec

Spominski pohod na Triglav

Združenje borcev za vrednote NOB Radovljica in odbor veteranskih organizacij – Zveze veteranov vojne za Slovenijo, Zveze policijskih veteranskih društev SEVER ter Zveze Slovenskih častnikov – organizirajo 13. in 14. julija 2018 33. jubilejni spominski pohod na Triglav. Na pot se bo krenilo **v petek, 13. julija 2018, ob 6. uri** z Rudnega polja. Zaključna prireditev s kulturnim programom bo v soboto, 14. julija 2018, ob 13. uri na Rudnem polju na Pokljuki. Slavnostni govornik bo predsednik ZVVS Ladislav Lipič.

Organizacijski odbor spominskega pohoda na Triglav

Ovestilo

Združenje borcev za vrednote NOB Trebnje ter Novo mesto in Krajevna organizacija Velika Loka organiziramo v **soboto, 21. 7. 2018, ob 10.00. uri** pri spomeniku v Podšumberku svečanost v počastitev spomina na padle narodne heroje Jevtiča, Kavčiča in Šaranoviča.

V okviru svečanosti bo ob 08.00 uri organiziran pohod izpred cerkve na Sela Šumberku. Pohod bo voden, potekal pa bo mimo Kremenjeka, na grad Sela Šumberk in nato do prireditvenega prostora.

Na prireditvenem prostoru bodo postrojeni tudi predstavniki Gorjanske čete, Duletove čete, Novomeške čete in tudi člani Slobodanove čete, ki

tvorijo spominsko formacijo 1. Dolenjskega bataljona. Sodelujejo tudi pripadniki Slovenske vojske. Pripravljen je tudi kulturni program.

Slavnostni govornik bo tovariš Boštjan SLADIČ, predsednik ZB za vrednote NOB Trebnje.

V sklopu prireditve bodo podeljena tudi priznanja ZB za vrednote NOB Trebnje, novim članom pa bodo podeljene tudi izkaznice. Člani ZB bodo pripravili tudi slasten golaž.

Po tovariškem srečanju bo delegacija položila venec pri spominskem obeležju narodnega heroja Dušana JEREBA in pri spominskem obeležju ustanovitve XV. divizije v Lipovcu.

ZB za vrednote NOB Trebnje

ZB za vrednote NOB Novo mesto

ZVEZA KOROŠKIH PARTIZANOV
SPD »EDINOST« V PLIBERKU

39. Pohod na Komelj

PO POTEH DOMNOVE ČETE IN SLEDOVIH
JURIJA BOJANOVIČA IN
LIPEJA KOLENIKA – STANKA
Gedenkwanderung

Nedelja, 15. julij 2018

Zbirališče pred KULTURNIM DOMOM
v Pliberku

odhod 9.30 izpred Kulturnega doma Pliberk
ob 12.30 maša pri spomeniku,
svečanost in nato
družabno srečanje

Poklonili se bomo spominu padlih borcev Domnove čete in žrtvam nacističnega nasilja

Maša za žrtve nasilja: 12:30

Spominska svečanost: 13:00

**Slavnostni govor in kulturni spored
Družabno srečanje**

Zbirališče spominskega pohoda na Komelj je v nedeljo, 15. julija 2018 od 08.30 ure naprej pred Kulturnim domom v Pliberku.

Odhod za pešce je ob 09.30 uri. Pot vodi preko Pliberka in pliberškega gradu po dokaj udobni in lahko prehodni poti do spomenika pri Cimprcu (7km).

Kontaktni naslov:

Mojca Koletnik

Tel.: 0043 (0)650 8788409

Mail: maria.koletnik@gmx.at

Zveza Koroških partizanov

zkp@partizani.at

0463/514300

*Občine Zgornje Savinjske doline
in
sodelujoča Združenja borcev za vrednote NOB
Zgornje Savinjske doline, Celja, Kamnika,
Maribora, Zasavja in Žalca*

VABIJO

na spominsko slovesnost ob

*73. obletnici legendarnega preboja
iz sovražnikovega obroča na Menini planini,
75. obletnici ustanovitve IV. operativne cone za Štajersko
in
70. obletnici ustanovitve Zveze borcev.*

*Prireditel bo
v soboto, 7. julija 2018,
ob 11. uri pri Planinskem domu na Menini planini*

*Slavnostni govornik bo
Aljaž Verhovnik,
Generalni sekretar ZZB NOB Slovenije*

Da bi takšen ostal

*Ranjence, skrite v votlini,
so izsledili nemški vojaki,
vse do zadnjega so pobili,
za zmeraj zamrli so trudni koraki!*

*Kako so se izdajalci režali,
ko so gazili v strm breg,
brez vesti so sovragu pot kazali,
pomagal jim je izdajalski sneg!*

*Zate vem, moj dragi fant,
ti brata ne bi nikdar izdal,
vest ti tega ne bi dovolila,
da bi le vedno takšen ostal.*

Ded govori vnuku

*Si vedel, moj dragi fant,
da so leta štirinštiridesetega gorele vasi,
da so v goreče hiše metali žive ljudi,
kaj takega ne pomni svetovna zgodovina!*

*Tako je umrla marsikatera družina,
privezana na kol, na slamorezno kolo,
sovražni vojaki in njihovi pomagači
niso bili ljudje, bili so živina!*

*Tega, fant, nikoli ne pozabi,
naj se zgodi že karkoli,
bodi mož, trden, jeklen,
naj se to ne ponovi, nikoli!*

Jože Ševljak
(Iz zbirke Svoji na svojem)

Teško življenje ljudi ob mejah

Štirje okupacijski režimi razdelili Slovence

Druga svetovna vojna označuje enega izmed najbolj kritičnih trenutkov slovenske zgodovine. Štirje okupacijski režimi – nemški, italijanski, madžarski in režim ustaške Neodvisne države Hrvaške (NDH) – so Slovence razdelili med različne državne entitete in jih v etničnem smislu obsodili na smrt, tudi z uporabo genocidnih metod.

// BESEDILO: dr. Božo Repe, vodja projekta

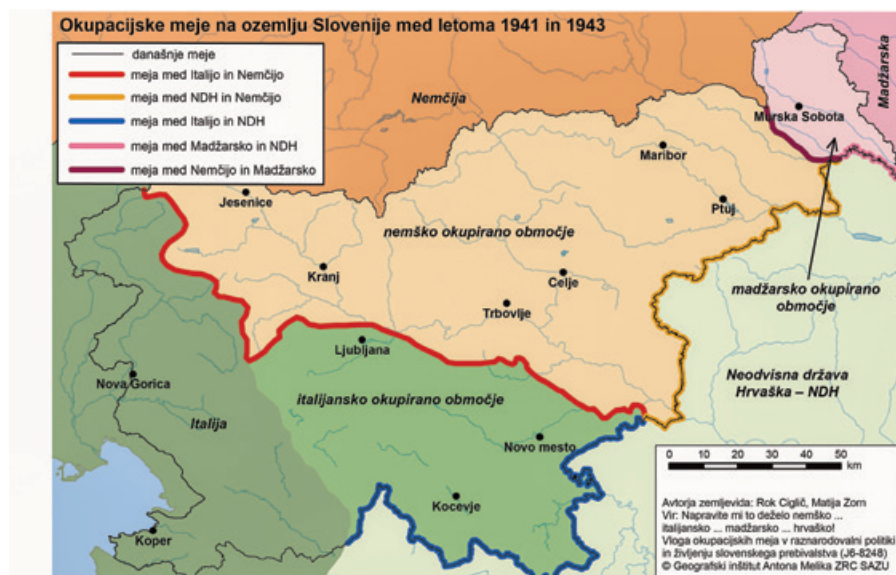
Eden izmed ključnih motivov za drugo svetovno vojno je bila revizija državnih meja, nastalih po prvi svetovni vojni. Revizija je potekala na škodo manjših narodov, tudi slovenskega, in na osnovi rasnega razlikovanja. Po okupaciji in razkosanju so na Slovenskem nastale državne meje med silami osi. Meje so bile postavljene izključno po logiki delitve ozemlja ter načrtovanega hitrega in nasilnega izginotja slovenskega naroda. Le na meji z NDH je meja potekala po nekdanji približni etnični razdelitvi ozemlja oziroma (deloma) po starih upravnih mejah. Nedavno odkrita tromeja med Italijo, Nemčijo in NDH z mejnim kamnom še iz avstro-ogrskih časov se je po nekdanji meji med Kranjsko in Štajersko zajedala globoko v slovensko ozemlje, tik pod Gadovo Peč, znano središče cvička. Meja z NDH je – z izjemo dela, ki ga je okupirala ustaška Hrvaška in ki danes znova pripada Sloveniji – edina meja, ki se je ohranila do danes. Žal podobno in še huje zavarovana z bodečo (rezilno) žico, kot je bila v času nacistične, fašistične in ustaške okupacije!

Prehajanje meje zaradi preživetja

Še posebno težko je bilo življenje ob mejah. Ljudje so jih morali prehajati zaradi preživetja, saj so meje sekale posestva,

Mejni režimi so bili različni, prav tako odnosi s tistimi, ki so mejo stražili. Partizanska vojska in aktivisti OF meje niso priznavali, ustvarili so svoje prehode in s kurirsko mrežo povezali celotno slovensko nacionalno ozemlje.

njive, vasi, seveda so jih prehajali tudi zaradi stikov s sorodniki. In nemalokrat tudi zaradi verskih potreb, zato da so lahko šli k maši. Velikokrat so ob tem hudo tvegali, številne je smrt dosegla na minskih poljih ali so jih ustrelili stražarji. Mejni režimi so bili različni, prav

tako odnosi s tistimi, ki so mejo stražili. Partizanska vojska in aktivisti OF meje niso priznavali, ustvarili so svoje prehode in s kurirsko mrežo povezali celotno slovensko nacionalno ozemlje.

Ekipa zgodovinarjev in geografov z Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU, Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani in Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani v okviru projekta, ki ga financira ARRS, sistematično preučuje nastanek in potek okupacijskih meja ter življenja ob njih. Geografi s pomočjo posebnih tehnik podatke s starih zemljevidov prenašajo v satelitski sistem in s pomočjo ostankov mejnih utrd odkrivajo potek meja, ki jih raziskovalna ekipa nato postopoma korak za korakom lo-

cira na terenu in išče njene ostanke. Poleg tromeje Nemčija, Italija NDH (tam bo postavljeno spominsko obeležje), je bila nedavno locirana tudi tromeja med Nemčijo, Madžarsko in NDH v bližini Središča ob Dravi, na današnji hrvaški strani. Zgodovinarji zbirajo arhivsko gradivo v slovenskih, nemških, madžarskih, italijanskih in hrvaških arhivih. Na terenu po vsej Sloveniji je bilo opravljenih že več deset intervjujev z ljudmi, ki se tedanjega dogajanja kljub visoki starosti še živo spominjajo.

Del južne meje nemškega Reicha

Nekatere rezultate enoletnega dela smo sredi aprila letos predstavili na razstavi v Rogaški Slatini (avtorji razstave dr. Peter Mikša, Daniel Siter, dr. Božo Repe in sodelavci) pod naslovom Rogaška Slatina kot obmejno mesto tretjega rajha 1941–1945. Okolica Rogaške Slatine je bila del južne meje nemškega Reicha, najbolj

zavarovane meje, ki naj bi tukaj ostala vsaj tisoč let. Bila pa je tudi predmet podobnih mejnih sporov, kot danes potekajo med Hrvaško in Slovenijo, tedaj pa so med NDH in Madžarsko ter NDH in Nemčijo. Le da je takrat potek meje s svojo močjo krojila nacistična Nemčija, ustaši pa so lahko zgolj prikimavali. Nemci so jim zaradi sentimentalnih prošelj dobrohotno odstopili le občino Hum na Sotli, ker je bil v njej dvorec Antuna Mihanovića, pisca hrvaške himne.

Evropa se nevarno približuje razmeram, kakršne so bile v tridesetih letih 20. stoletja in ki so privedle do največje in najbolj uničujoče vojne v zgodovini človeštva. Brez zgodovinskega spomina na vzroke in posledice tedanjih ravnanj bomo v novo katastrofo zdrsnili, ne da bi se tega sploh zavedali! ●

V Domu starejših občanov Fužine

Drugi seniorski kolesarski maraton Franja

To je bil res fantastičen in poseben dan! Po programu organizatorjev letošnjega kolesarskega maratona je stanovalcem in stanovalkam Doma starejših občanov Fužine pripadla čast odprtja maratona Franja.

Kje? Ne boste verjeli, kar v Domu starejših občanov Fužine, kjer smo prireditveni prostor uredili kot poligon sobnih koles in izpeljali 2. seniorski maraton Franja. Navdušeni so bili tako stanovalci in stanovalke Doma, ki so po deset minut poganjali pedala v petih skupi-

naš supersenior Ante Uravič, kot nekdanja udeleženka, ki je uspešno opravila Maraton Franja, pa mu je s sodniško piščalko asistirala Ana Golob.

V dveh urah so stanovalci in stanovalke prevozili skupaj 198 kilometrov in krepko izboljšali lanski rezultat. Najmlajši udeleženec je štel 76 let, najsta-

V Domu starejših občanov Fužine so izpeljali drugi seniorski maraton Franja

nah, kot tudi organizatorji tega spektakularnega dogodka.

Stanovalci in stanovalke so se »podali na pot od Ljubljane do Idrije« ob glasni podpori navijačev, na platnu so spremljali kolesarje z enega od prejšnjih maratonov Franja. Stanovalci in stanovalke so dobili prave štartne številke. Tudi letos se jim je pridružil pobudnik in aktivni udeleženec Maratona Franja Tone Fornezzi - Tof, ki je z njimi »prevozil« del trase. Prireditelj je prijetno povezoval Črt Kanoni. Kot štarter se je v 95. letu odrezal ponos našega doma,

Udeležencem se je pridružil pobudnik kolesarskega maratona Franja Tone Fornezzi - Tof

rejša udeleženka pa bo kmalu praznovala 102. rojstni dan. Najboljši trije udeleženci so prevozili 7,6, 7,5, in 7,2 kilometra. Na koncu so prvim trem podelili čisto prave medalje, ki so jih dobili tudi vsi udeleženci seniorskega maratona.

Letošnji maraton smo oplemenitili s prošnjo za sodelovanje pri sponzoriranju tega enkratnega dogodka, katerega izkupiček bi namenili za nakup pre potrebnih sobnih koles za naše stanovalce in za njihovo čim večje sodelovanje pri razgibavanju in gibanju kot pomembnih elementih zdravega življenja tudi v tretjem življenjskem obdobju. Glede na znane gnotne razmere v domovih starejših občanov smo nekatere sponzorje zaprosili, da bi za uresničitev našega plemenitega cilja ustrezno finančno podprli organizacijo te svojevrstne prireditve.

Konkretno so se na našo prošnjo organizacijo odzvali trije sponzorji, med njimi izpostavljamo podjetje BTC, katerega direktorica marketinga Maja Oven nam je slovesno predala ček za 1.000 evrov. Tone Fornezzi - Tof pa se je zavezal, da bo pomagal še do enega kolesa, ki bi ga radi namestili na bivalni enoti s težavami demence. Skupaj s Črtom Kanonijem pa sta nam obljubila pomoč, da v času Festivala za tretje življenjsko obdobje izpeljeta dražbo starih koles znanih Slovencev, ki jih bosta pridobila za sodelovanje. ●

Naročam revijo SVOBODNA BESEDA

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ZZB za vrednote NOB Slovenije
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek:

Kraj, ulica, poštna številka:

Telefonska številka:

Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

četrletno 9 €,

letno
36 €.

Podpis:

NAROČILNICA

